

KOINÓNIA

XX. évfolyam 6. - 7. szám
2013. június - július

A Koinónia régebbi számai elérhetők:
www.faragoferenc.webnode.hu

Bulányi György, Magyarság és misztika	2384
P. Gyéressy Ágoston, Hozzászólás...	2389
Farkas István, Hála	2390
Schanda Beáta, Boldogok maradtunk...	2393
Juhász Miklós, Rólatok...	2396
Bulányi György, Adyiligeten	2398
Döry István, Miért védjük...?	2400
Demeczky Jenő, Az érték felszínre akar...	2401
Bulányi György, Dialógus az Istenről	2403
Garay András, Túlélés és üldetés...	2406
Dryp, Miről mi jut az eszembe...	2412
Szegheő József, Olvastam...	2413
Könyvajánló	2414

«Az emberi elköteleződés folyóirata – családunkért, nemzetünkért, mindenkiért – Isten Országáért megvalósulásáért.»
Elérhetőség: koinonia.tarsak@gmail.com

Kialudt egy fáklya.

*Egy messzire világító és meleget
árasztó fáklya.*

*A dolgok rendje az, hogy amikor a
világító és melegítő fáklya kialszik,
akkor körülötte a fényt és meleget sötétség
és hideg váltja fel.*

*De az Isten Országában másfajta a
törvények: Hisszük és reméljük, hogy
az a fény és az a meleg, amelyet a
most kialudt fáklya sugárzott, nem
szűnt meg: tovább világít és melegít,
sőt fényét és melegét még tovább
árasztja. Azért, mert ennek a fáklyá-
nak a fénye nem a sajátja volt, ha-
nem azé, akinek fénye-melege soha
véget nem ér.*

(Tarnai Imre)

BULÁNYI GYÖRGY MAGYARSÁG ÉS MISZTIKA

Katasztrófák és kudarcok lelkiismeretvizsgálatra, önmagunkba tekinteni készletnek. Így van ez az egyesek életében, de így van a nemzetében is. Súlyos nemzeti meg-
rázkódások vetették fel nálunk és másutt a lelkekben a nagy kérdést, mely a magyarnak így szól: **Mi a magyar?** Az utóbbi évtizedekben több oldalról indult meg a felelet-

adás. Karácsonykor épp ezen a címen jelent meg önvizsgálatunk eddig legnagyobb szabású mérlege, a Szekfű Gyula szerkesztette *Mi a magyar?* Tizenhárom tanulmány, tizenhárom oldalról végzi el ezt a munkát. Sok kérdésre kaptunk feleletet, de maradt válaszolatlan is. Ilyen a miénk is: **Misztikus-e a magyar lélek vagy sem?**

Ha kimerítő feleletet erre nem is kaptunk, *hozzászólásokat* akár az említett műben, akár másutt találunk. Sőt elég sokan is hozzászóltak katolikus és protestáns oldalról egyaránt. Lássunk tehát néhányat e hozzászólásokból! *Prohászka Lajos* nagyhatású tanulmányában, *A vándor és bujdosóban* a magyar lelket a „finitizmussal” jellemzi, „kozmosz lezártágának” mondja, mely „idegenkedik mindattól, ami problematikus, ami megoldatlan és vál-

lalkozásra készítő”. Szembeállítja a német lélek „örök változásban örvénylő és a végtelen felé ívelő életformáját a magyar finitizmusnak nyugalomról és állandóságról tanúskodó szellemével”. Ez a kép gyökeresen ellenkezik a misztikus lélekével. *Babits* nem fogadja ugyan el ezt a képet, de a mi szempontunkból ugyanoda jut, ahová Prohászka, csak hogy ő nem látja oly felette nagy hiánynak, hogy a magyar „nem nyújtózik minduntalan a megszesegek felé”, miként a német. A magyar lélek jellemzője a „megnyíltság”, mely kaput nyit minden eszmének, de „nem ült fel, nem ugrott be” egyiknek sem. „Semmiel sem sodródik a végletekig. A rajongó aszkéta s a bogaras könyvember, Savonarola vagy Don Quijote egyik sem magyar típus.” Ez a tárgyilagossnak, mindig hűvösen szemlélőnek festett magyar léleknek a típusa megint csak minden ízében ellenkezik mindazzal, ami misztikus.

Az ezek után említendő vélemények bővebben is kifejtik azt, ami azokban inkább elvi jellegű. *Viski Károly* a magyar léleknek a vallási elmélyülés iránti teljes érzéktelenségéről tesz tanúságot: „Az elvontságok iránti érzéktelenség, a tépelődés, a lelki elmerülés, rendszeres elmélkedés iránti hajlam teljes hiánya” jellemzi a magyar lelket. A sok felhozott igazolásból csak egy mondatnyit: „Hogy mi van a mise szövegében, az evangélium mely részét mikor miért olvassák – ismeretlen rejtelem; hogy a prédikációnak mi volt a lényeges gondolatmenete, keresztény erkölcsi tanúsága, elhangzás után egy fél órával senki sem tud számot adni.” *Ravasz László* pedig, ki a magyarság lelkét eljegyzí a kálvinista lélekkel, mely „egyszerű, kemény autonómiát adó, eleve elrendelést hirdető”, közvetlenül is hozzászól kérdésünkhöz: „Világossága miatt idegenkedik a miszticizmustól, az értelmi miszticizmustól éppúgy mint az érzelmitől. Amaz túlságosan elvont, emez túlságosan idegen és férfiatlanul érzelmes volna számára.” Még tovább, meg *Karácsony Sándor*: „A magyar vallásos élete bizonyos fokig közönyös. Isten jelenlétét csak nagy általánosságban érzi s életének legnagyobb részét tőle függetlennek tartja... Istenhez való viszonya önmagába visszatérő görbe: gyerekeké s öregek kötelessége.” Érdemes még megemlíteni *Farkas Gyula* e „közhittel” ellenkező véleményét; szerinte „költészetünk ellenkező tendenciákról tanúskodik”. Igazolásai érdekesek, már csak azért is, mert egy tíz évvel előbbi tanulmányában ő is az előzők véleményén van – de erre még visszatérünk. Legyen szabad még ehhez hozzáfűznünk egy nem a tudomány világából jövő – ha nem is közvetlen – de ad absurdum hozzászólást. *Szabó Dezső*ét: „Az első királyok... a magyaroknak csak epidermiszére tudták ráégetni a kereszténységet” A reformáció pedig „a magyar faj reakciója volt, mely egy új és elég kényelmes cím alatt tért vissza az ősi pogány pszichéhez.” E néhány állásfoglalásból különbözőségük ellenére is kitetszik, hogy a közhit valóban az, hogy a magyar lélek idegen a misztikától. Feladatunk az, hogy megnézzük alaposabban: így áll-e a dolog?

Mint minden jellegtudománynak, a nemzetkarakterológiának is legnehezebb kérdése saját **módszertana**, a „hogyan fogjunk hozzá”. *Németh László* úgy gondolja, hogy „minden jellegtudomány összehasonlító tudomány;

ha nincs vándor, nincs bujdosó sem”. Mások ezt az összehasonlító módszert alkalmatlannak találják, mert az egyiket a másik szempontjából nézi vagy megfordítva (*Ravasz és Babits Prohászka tanulmányáról*). Annyit mindenesetre megtanultunk *Szekfü Gyula* tanulmányából, hogy a jellem az évszázadok sodrában változik, s így *a vizsgálatnak „történetinek” kell lennie*. Egy elvből, legyen az a volgai lovas vagy más, nem lehet egy nép jellemét megrajzolni. Nem az ősmagyart kell minden áron megismernünk, – elegendő dokumentum híján nem is tudjuk azt megismerni – hanem a történeti magyart, akiről van elegendő ismeretünk. Hogy milyen volt a magyar anno 1000, 1400 vagy 1900. A mi feladatunk sem lehet tehát más, mint hogy a magyar szellemtörténeti dokumentumai alapján megállapítsuk, a különböző korokban mennyire érintette a magyar lelket a misztika. Hol található e dokumentumok? A magyarság történelmében, népi és úri műveltségében. Igaz, a történelem elsősorban életrajz és nem jellemrajz! A legtöbbet mondhatna még a magyar vallásosság története, ez azonban máig megíratlan. A népi műveltség, különösen annak szellemi része, már sokat mondhatna; azonban az innen kapott eredmények történeti elhelyezése, hogy ez vagy az a középkorból vagy a barokkból való, igen sokszor problematikus. Még a legtöbb, ha nem is teljes, eredménnyel kecsegtet az úri műveltség = „magaskultúra”, s abban is különösképpen az *irodalom*, – elsősorban a vallásos – mely irodalom immár több mint kétszáz esztendő s múlta tekint vissza és *a nemzeti szellem megnyilvánulásának az utókor számára legbiztosabb szerve*. Kérdezzük meg ezt az irodalmat, mit felel kérdésünkre. Felelete, ha nem is fog minden kétséget eloszlatni, mégis jelentős.

Kezdjük **középkori irodalmunkkal**. A nyugati népi nyelvű irodalmak úgy indultak meg, hogy az Egyház az igehirdetéshez legszükségesebb dolgokat népi nyelven is leírta. Ez nálunk is megtörtént. Három misekönyvünk maradt meg az Árpád-korból; az egyik tartalmazza a Halotti Beszédet A nyugati irodalmak hamarosan továbbjutottak. A IX. századból maradt ránk egy francia nyelvű vallásos vers, a *Cantilène de Sainte-Eulalie*, s az eléggé új, csak egy századdal előbb Szent Bonifác megerősítette germán kereszténység egy hatalmas népi nyelvű eposszal, a *Helianddal* jelentkezik, ugyane században. Ez az egyház-adta műveltség délnémet talajon olyan gyorsan megfogamzik, hogy a X. századra kivirágzik a kolostorokban egy világi betétű szellem és nyomában az antiquidással kacérkodó latin nyelvű irodalom, mely szellemre visszahatásként jelentkezik a század végén az új, a *cluny-i* szellem. E szellemet német területen a württembergi Hirschau apátsága oly^ erőssé tette, hogy az előbb még korai renaissance levegőjű kolostorokon, és azokon keresztül a népen is, végigzúgott a *Memento mori* vihara; az az *Weltflucht*, mely azután mélyen belégyökerezte a nép lelkébe a kereszténységet Ugyanez időben feltűnnek a ciszterciták és premontréiek, akik a korai középkori misztikát hozták magukkal. Ekkor azonban már a XII. században járunk, s ha haza-

nézünk, ott mindössze egy kis latin nyelvű legendabokrot találunk, melyet Szent István és Szent Imre szentté avatása hívott életre.

A XII-XIII. századra aztán virágba borult a középkor. A szorosan vett egyházi műveltségen kívül kivirágzott a népi nyelvű világi irodalom is. A provence-i dal, *chanson de geste*-ek, *Parsival*, Walther von der Vogelweide a hagy útjelzők A világi műveltség kivirágzásával azonban együttjárt a világba való belefeledkezés. A későbbi kereszties hadjáratok elfajulása, Gottfried von Strasburg *Tristan und Isolde*-jének atmoszférája érzékelteti ezt a világias lelkületet. A XIII. században feltűnik Assisi Szent Ferenc alakja, aki a lovagi kalandokban és szerelmekben tobzódó világ szemét a szenvedő Krisztusra irányítja és a korai középkor szellemétől elütő, új szellemet hoz, melyet, ha az előzőnek skolasztika a neve, misztikának nevezhetünk. A korai középkori szellem a skolasztika, a monachális szerzetek világnézete, a misztika a koldulóké. Az Isten-élményben a skolasztikáé a *félve-tisztelés*, a misztikáé a *szívre borulás*. A skolasztika súlyos fogalmakkal és latin nyelven dolgozott, a misztika egyszerű szavakkal a nép nyelvén szólott. A korai középkor templomában, hol sokszor magasan állott a szentély, a pap fenséges és titokzatos nyelven közvetítette a lélek imáját Istennek; a misztika a lelket ég felé húzó templomaiban közvetlen Isten-élményhez akarta segíteni. A pompás latin nyelvű himnuszokat felváltotta az elmélkedés, mint uralkodó műfaj. Röviden: a misztika az Istenhez való közvetlen odafordulás és beléolvadás szellemét valósította meg.

E némileg hosszú, de szükséges áttekintés után, lássuk, eljutott-e hozzánk a misztika szelleme vagy sem. Tudjuk, hogy Szent Ferenc fiai már a XIII. század elején eljutottak hazánkba, gyökeret verni azonban csak a konventuális ág tudott, amely azonban hamarosan átvette az itt élő, még az előző világba tartozó szerzetesek életformáját. A másikat, az obszerváns ágat Nagy Lajos kezdte betelepíteni Boszniából a XV. század derekán. A Jókai-kódex XIV. századvégi eredetije minden bizonnyal az ő művük. E kódex azonban még jó ideig elszigetelt jelenség maradt. Kódexirodalmunk nekilendüléséig még egy század telik el, amikor is az. obszervánsok itteni megerősödése és Mátyás szerzetesi reformjai megérlelik azt a kódexirodalmat, mely a XV. század végén megindul, gyorsan kivirágzik, de a Mohács körüli évek zivatarában késői virágként gyorsan el is hal. De ez a rövid pár évtized is elég volt ahhoz, hogy beoltsa irodalmunkba a misztika szellemét. *Hogy a magyar kódexirodalomban a misztikának milyen jelentős szerepe volt*, annak külső bizonyítékai, hogy a kódexek legnagyobb részét kolduló szerzetesek, ferencesek és domkosok írták; néhányat azok a régebbi rendek is, akik a nyugati szerzetesi reformot átvették. Ennek a reformnak a szelleme azonban azonos volt a koldulókéval. De magukból a kódexekből is kiderül ez. Először igen sűrűn szerepelnek bennük a középkori misztikusok (Clairvauxi Szent Bernát, Assisi Szent Ferenc, Szent Bonaventura, Kempis Tamás, Suso Henrik stb.) művei. Mégpedig magyar, azaz népi nyelven, mely mint tudjuk, a misztika segítségével nyomul be erőteljesen a vallásos irodalomba. Alig van

kódexünk, a bibliafordításokat kivéve, melyekben ne szerepelne elmélkedés, mely ismét a misztika sajátos műfaja. A stílus is a misztikára mutat. A skolasztika száraz okoskodásai helyeit lépten-nyomon előtűnnek a misztikától fűtött lélek érzelmességének önkéntelen megnyilatkozásai, a „halmozás” és a „divina dulcedo” sajátos stílus-jegyei. Ami pedig az író, azaz a fordítót vagy még inkább a másolót illeti, tudjuk, hogy apácák voltak. A nők befogadása a szerzetekbe s ezen keresztül magasabb fokú vallási életüknek kibontakozása megint Szent Ferenc, a koldulók misztika szellemére vezethető vissza. Az olvasóról – az irodalmi viszony e harmadik tényezőjéről – pedig Horváth János megállapította, hogy kifejlődött a magános olvasó típusa, ami megint a misztika hozta egyéni jellegű vallásosságra mutat.

Kódexirodalmunk fordítás-irodalom volt. A külföldi misztikusok utat találtak a magyar kódexirodalomba, de vajon magukkal hozták-e a misztika világnézetét és életformáját? A felelet tagadó. A szerzetesi reformok hozták azt, ami nyugaton volt. A misztika pedig ekkorra már kifáradt. Hiszen a XV. század végén vagyunk már, egy egészen új világ küszöbén és a hanyatló középkor végén. A középkor szerzetesi világában benne volt a misztika, de annak századokkal előbbi lobogása és fűtő szenvedélye nélkül. Otrokocsi Nagy Gábor szerint kódexirodalmunkra már inkább a későközépkori műveltség jellemző, melybe utat talált a misztikából mindaz, ami e műveltségnek megfelelt. Fábrián István, bár a misztikának tulajdonítja kódexirodalmunk létrejöttét, szintén hangsúlyozza e misztikának „elkésztett kis hullámfodor” szerepét. Azon állításának oka, hogy a misztika teremtette meg kódexirodalmunkat, talán az, hogy ő azt a későközépkori világnézetet mint a kifáradt és már erejét veszítette misztika világnézetét tekinti. *Középkorvégi irodalmunkban volt tehát misztika, de akik ennek az irodalomnak részesei voltak, író és olvasó, nem voltak misztikusok.* Boldog Margit, a XIII. századi királyleány misztikus volt, és pedig a misztika nem mindennapi képviselője. A róla szóló legenda igen, de személye nem tartozik bele a későközépkori irodalomba és jelenségekbe. Róla majd még később szólunk.

Középkori irodalmunk vizsgálata tehát azt mutatja, hogy az a misztikus szellem, mely nyugaton századokon keresztül annyi és annyi lélekben magasra csapta az Isten-szeretet lángját, hozzánk – ha Boldog Margitra nem tekintünk – csak későn jutott el, akkor, amikor már nem volt ereje misztikus életet adni. Mégis, ami történt, nem kicsinyelhető. A szerzetek megújulása és a pálosok harmadfél százados munkája magukban is jelentős tényezők voltak nemcsak a szerzetek, de az egész magyar kereszténység szempontjából is, hiszen ez volt Szent István óta az első erőteljesebb lendítés, ami őt érte. De elkéstek. Míg idehaza a szerzetesek békésen élték a tűnő középkori világ nálunk megnyújtott utolsó napjait, addig kinn Luther Márton áttörte már szerzetének falait és készítette azt az új világot, amely megérkezése után, minthogy a **török hódítás** is segített – egy-két év alatt pontot tett arra a világra, mely kolostorainkban élt. Hiá-

ba hozatott Werbőczy törvényt a *pestifera lutherana heresis* ellen s próbálta személyesen is jobb útra téríteni Luthert, Mohács után egy-két évtizeddel már protestánsvilág van Magyarországon. S ha uralma a XVII. század elején meg is tört, hatása a magyar szellemre nagy volt. A protestantizmus nálunk meggyökeresedett fajtája, a **kálvinizmus**, bármennyire is rokon volt a misztikával a népi nyelv használatában, a misztikának nem kedvezett. *Eleve elrendelést hirdető keménységével, vallási haragjával gyökerében ellene volt minden misztikus szellemnek.* A kor vallásos lírájának hangja, Szkárosi Horváth Andrásnak, az őszösvetségi átokszóltárookra emlékeztető versei; az igazságot észokokkal kutató és bizonygató vallásos prózája, nem különben a hitvitázó drámák durva, életből vett hangja mind ezt bizonyítja. Itt említem Farkas Gyula már jelzett szavait: „A kálvinizmus lesz ettől kezdve a jellegzetes magyar vallás, a miszticizmustól idegenkedő magyar szellem kifejezője.” A protestantizmus megteremtette irodalom a rációé volt, a szív birodalmához, ahol a misztika uralkodik, alig volt köze.

A XVII. és XVIII. században, Pázmány ellenreformációs munkájától egész a felvilágosodás beköszöntéig, azaz csaknem két századon keresztül a magyarság nagyobb részének a barokk lett életformája. Werner Weisbach szerint a **barokk** az ellenreformáció művészete s mint ilyen visszatérést jelent a katolikumhoz, a középkorhoz. Ez a művészetében két formában nyilvánul meg: az egyik az *athleta Christi*, a harcias hérosz eszménye, a másik a vallási misztikum iránti érzék. Az elsőnek két gyönyörű példája termelt magyar talajon. Az egyik az életben: Pázmány, a másik Zrínyi eposzában: a Szigetvári hős. Loyola Szent Ignác típusa képviselve volt a magyar irodalomban, de képviselve volt-e az Avilai Sasé, Szent Terézé? Pázmány, ha van is benne érzélem, sőt mint szónoknak ez a belső feszítője, mégis az értelem, az értelmi meggyőzés embere. Ha le is tud ereszkedni imádságaiban és „a teljes Szentháromság, egy bizony Istenhez szóló alázatos ajánló írásában” a szív mélységeibe, ő mégis az érvek, a bizonyosságok, az „okok, nem okok” embere. „Távol van tőle... a század nagy szentjeinek a miszticizmusa is” – mondja róla Sík Sándor. Zrínyiben már több a misztikum. A szigetvári hős ég és föld távlatában áll. Isten indítja el a harcát, s mikor megívta azt, az ég angyalai viszik őt oda, ahol „megesmeri nagy Elohim fiát.” S ha elsősorban ő is *athleta Christi*, mégis harca „az istenséggel érintkezés misztikumába” emelkedik. Tudjuk, hogy a *Szigeti veszedelmet* kora mennyire nem értékelte. A XVIII. század derekán fedezi fel Ráday és a XIX. században sikerül végül is Kazinczynak ismertebbé tenni. Ennek az okára már Arany János rámutatott: nem állt benne a magyar irodalmi hagyományban. És valóban, a hitviták durva hangja és a széphistóriák egyszerű, népi képzelet szötte alakjai után túlságosan, csaknem érthetetlenül magas volt a szent hérosz eszménye a durvább táplálékhoz szokott irodalmi közönségnek.

Ha barokk vallásos irodalmunk nem is áll még előttünk tisztán – hiszen jó része még feltárára vár – annyit láthatunk, hogy uralkodó jegye az **aszkrétika**. Aszkézis,

gyakorlás, felkészülés a mindennapi élet lelki harcaira és az evilág veszélyeire volt ez a mozgatója az irodalomnak és az azt szülő szellemnek, nem az Istenben való elmerülés és a vele való misztikus egyesülés. Aszkétika és nem misztika! Misztika csak elvéve jelentkezett, és akkor is a középkori és nem a barokk. A középkori, mely már egy-két századdal előbb sem tudta tartalmát és mondani-valóját közvetíteni. Barokk-irodalmunk legelterjedtebb műve Kempis Tamás *Krisztus követése* volt; Pázmány fordítása csak a XVII. században 6 kiadást ért meg. Ugyancsak középkori misztikát szólaltat meg Hajnal Mátyás Jézus Szívéről szóló könyve – mely egyébként első a Jézus Szíve tiszteletben az egész világirodalomban – csakhogy beleolvastva azt a jezsuita aszkétikába. Mindezek azt igazolják, hogy a magyar barokk irodalomnak kevés érzéke volt a misztika iránt.

A XVIII. század derekán megjelenik nálunk is a **felvilágosodás**, mely katolikus és protestáns oldalon egyaránt kiöli a lelkekből az egyháziasságot. A magyar felvilágosodás azonban nem istentelen, azt még a szabadkőműves Kazinczy is szörnyű dolognak tartotta, de az egyházaktól távol tartotta magát. Ennek fejében azonban a romantika nálunk nem hozta meg azt, amit meghozott nyugaton akár a franciáknál, akár a németeknél: a racionalizmus és az új-pogányság után a mélyebb kereszténység, a katolikum, a misztikum iránti vágyat. A **romantika** nálunk egészen más munkát végzett. Kiegyenlítette a katolikus-protestáns ellentétet mely már a felvilágosodásban sem volt világnézeti, csak művelődési. *A romantika nálunk az egyetemes nemzeti érzést hozta, a vallás háttérbe szorult; egyé forrasztotta a magyar művelődésnek immár százados, a reformációban és ellenreformációban gyökerező kettősséget.* Kölcsey megérti Vörösmarty költészetében a katolikumot, Vörösmarty pedig új térítőként kiált Pázmányhoz: „Legszebb vallás a haza s az emberiség.” Misztikát a magyar irodalomban e korban hiába keresünk. A keresztény vallás szerepét, a keresztény gyökereket és erkölcsiséget meg nem tagadva, de a pozitív kereszténységet elvetve, a deizmus vette át.

A XVIII. század végén elszakított fonalat egy századdal utóbb **Prohászka Ottokár** veszi fel. Műveivel és alakjával újból belekerül a magyar irodalom formálói közé a vallás. Különösen sokat jelent azonban Prohászka szempontunkból: *Benne jelenik meg a magyar irodalomban a minden kétséget kizáróan misztikus!* Horváth Sándor nagyszerű tanulmányában Prohászka specifikumának mindenki mástól megkülönböztető misztikus-voltát mondja. Prohászka a Szentlélek Hárfája volt lelkének húrjain a Szentlélek játszott. Skolasztikának és misztikának egy a célja: a természetfeletti igazság megismerése. Útjuk azonban különböző, s Prohászka a misztikáét járta. Nem foglalta sémákba az életet; Isten-élményeihez és azoknak megmutatásához nem volt szűksége *genus proximumokra és differentia specificákra.* Közvetlenül ragadta meg a valóságot, ahogy az előtte megjelent. ő is azt akarta, amit a Summák, de a misztikusok eszközeivel. Teológiája zenével, dallal, a szív melegével volt telítve, nem fogalmakkal és következteté-

sekkel. Neki nem a skolasztikusok veritékszagú *veritas speculativája*, hanem a misztikusok *veritas affectivája* kellett, mely az átéltség melegével szólt a lélekhez. Elismerete az értelem igazság-eredeztető szerepét, de többre becsülte az érzelmet. Elevenen élt benne a tudat, hogy lelkét a Szentlélek erői mozgatják: „Nőjünk magunknál nagyobbra, legyünk Isten engedelmes hangszereivé, műszereivé, legyünk a Szentlélek hárfáivá” – írja élete végén az *Élő vizek forrásai*-ban. Misztikájának lényegét leginkább a misztikáról adott meghatározása mondja meg: „A misztika az Isten mély megérezése a világban és a lélekben; megérezése a mély kapcsolatoknak a lét és Isten között, kapcsolatoknak, melyek közelséget, egyesülést, életet mondanak.” Ezekből a szavakból is csak az szól, ami a Prohászka-kötetek annyi és annyi lapjáról, egy nagy misztikus lélek szárnyacsapdosása és elfojthatatlan vágyakozása Isten felé, határ nélkül, egész az egyesülésig.

Irodalmunk e kissé fárasztó és mégis nagy vonalakban való áttekintésének legfőbb tanulsága, hogy *a középkori misztika igen későn és csak erejevesztetten, a barokk misztika mondhatni egyáltalában nem kapott helyet irodalmunkban; csupán Prohászka Ottokár hozott világirodalmi értékű, alighanem sui generis misztikát*, mely azóta a magyar irodalomban, mint világnézet, ízlés és forma korszakos jelentőségűvé vált. S ezzel tulajdonképpen feladatunkat el is végeztük. Említettük, hogy irodalmunkban a történeti magyar lélek leghűbb tolmácsát látjuk, s e tolmács kérdésünkre negatív választ ad: *A magyar lélek nem misztikus*.

Mielőtt a végső következtetéseket levonnók, **kérdezzük meg** irodalmunk egyetlen misztikusát, **Prohászkat**, mit mond ő? Talán egy pár idézet is elég lesz: „Tény az, hogy a magyar szellem nem mély.”¹ – „Ez a nép nem vallásos nép, nem azt mondom, hogy nincsenek vallásos magyarok, hanem azt, hogy a nép jellemének nem kiemelkedő vonása a vallásosság.”² Majd beszél „a kereszténység kurta gyökeréről a magyar talajban” s arról, hogy „a török hódoltság vaddá és bestiálissá tette ezt a népet”.³ S végül közvetlenül is megfelel kérdésünkre: „A filozófia és a filozófiák termő talaja: a miszticizmus nem a mi hazánk... akadályozta a keresztény kulturális haladásnak s egészséges erős népléleknek kifejlesztését Magyarország helyzete is, mely Európa védőbástyájává tette a nép mellét”⁴ Így szól irodalmunk egyetlen misztikusa, Prohászka, kinek atyja, Domonkos, cseh-német földműves szülők gyermeke, felnőtt korában került Magyarországra, s kinek anyja Filberger Anna, a valószínűleg „svájci német eredetű nyitrai pékmester-lány volt. Prohászkanak anyanyelve német volt szüleivel végig németül levelezett.”⁵ Ebből pedig az következik, hogy Prohászka misztikus-volta – éppen azért, mert ő volt az első nemzedék, mely családjából gyökeret eresztett a magyar talajban – irodalmunk tanúsága ellen aligha szólhat.

A ténykérdés tehát eldőlt. Irodalmunk tanúsága alapján valóban mondhatjuk, hogy a magyar lélek a történelem folyamán nem mutatkozott misztikusnak. Most már csak a **Miért? kérdése** van hátra. **A magyar lélek struktúrájában van-e ennek az oka vagy pedig a körülményeknek kell betudnunk?** A magyar lélek eleve, lényegéből következően alkalmatlan-e a misztikára vagy pedig történelmi tényezők eredménye, hogy a misztika nálunk nem fejlődött ki, jóllehet a néplélek arra nem alkalmatlan? Erre kell még feleletet kapnunk.

Mindenesetre nehéz. Ha valahol, itt nagyon kell vigyáznunk, hogy lírai szemléletbe ne essünk. Nagy óvatosságra van szükség. **A kereszténység előtti magyarság** szellemi életéről, vallásáról alig tudunk valamit. Annyi bizonyosnak látszik, hogy vallása a sámánizmus volt, melytől nem volt idegen a misztika, annak természetesen pogány változata. A sámán ugyanis különböző kábítószerrel extázisba helyezte magát s a sokszor órákig tartó élettelen, öntudatlan állapotból felébredve beszámolt a szellemekkel való érintkezéséről. Ennek a sámán misztikának a magyarság lelkében mély nyomot kellett hagynia, mert a kereszténység felvétele után négy századdal kódexirodalmunk a misztikus elragadtatásra a „réül, elrévül, rüt, röjt” szavakat használja, melyek Gombocz Zoltán megállapítása szerint „kétségkívül kereszténység előtti vallásos terminológiánk maradványai”. Ennyit a kereszténység előtről.

Mikor **Szent István** népével felvette a kereszténységet, akkor indult nyugaton hódító útjára a cluny-i szellem, mely az ottani népekben a többszázados kereszténységet elmélyítette és azokban véglegesen belegyökeresztette. Ez a cluny-i szellem-megújította kereszténység hozzánk felülről jött. A királyi család, a nemzetségfők megtérítése volt a legfőbb feladat, a ius patronatus alapján a kérdés jórészt már el is volt intézve. Az országban letelepedő szerzetesek – ezek voltak mindig a vallásosság kovászai – a bencések voltak. A bencések, ciszterciák és a többi azonos gyökerű, monachális szerzetek a korai középkori művelődés képviselői voltak, s ez a művelődés „főúri” jellegű volt és „fölötte állott a nép nagy tömegének”. Amire jellemző példa az, hogy a nép az 1218-ban bejövő új szellemet hozó ferenceseket, akik nem mint főurak és birtokosok, hanem mint kolduló testvérek jelentek meg előttük, nem tudta megérteni, és Jordán testvért társaival együtt alaposan megütlegelve az országból kikergette. Középkori szentjeink és nagy misztikusunk, Boldog Margit, kik mind a királyi családból nőttek ki, arra látszanak mutatni, hogy *a kereszténység igazán mély gyökereket inkább csak a főúri társadalmon belül tudott eresztetni*. Mikor ezt leírjuk, nem felejtjük, hogy a tatárjárás után egy tisztán magyar igényből fakadó rend létesült hazánkban, a pálosoké, mely a kolostorok tömegével árasztotta el az országot. A középkori magyarság teljes egészében magáévá tette a kereszténységet – ebben nincs kétség. Mindössze, arról van szó, hogy azt az elmélyülést, mely nyugaton megvolt, – irodalmi jelentkezések és egyéb bizonyságok híján – nincs alapunk feltenni. A városi élet úgyszólván

¹ Prohászka Ottokár összegyűjtött Munkái III. 17. 1.

² XXIII. 242. 1.

³ XXIV. 110. 1.

⁴ XXXV. 289. 1.

⁵ Schütz Antal, Prohászka pályája Bp. 1929. 16–18. L

teljes hiánya, a tatárpusztítás, a nagy tömegben betelepített pogány kunokkal való keveredés, mind újabb és újabb akadályokat raktak a kereszténység elmélyülésének elébe úgy, hogy kereszténységünknek igen nagy szüksége lett volna arra, hogy a Szent Ferenc-teremtette új szellem erősebben belegyökerezze az egész magyarság lelkébe a kereszténységet. Ezt a szellemet azonban – mint láttuk – csak kétszázados késéssel kaptuk meg akkor, amikor az igazi erejét már elvesztette. A magyar kereszténység jobbára csak évszázadoktól legyalult formákat és életberendezést kapott Szent Ferenc lázas Isten-szeretetének szelleme helyett. *Mégis a kolduló rendek sokat tettek.* Az az őáltaluk megteremtett vallási igény, mely kódexirodalmunkat létrehozta, a kolostorokon kívül is jelentkezett. Úgyhogy talán nem egészen alaptalanok Pázmány szavai, melyeket egy század távlatából sóhajtva mondott, emlékezve a régi állapotokra: „Az a mi Nemzetségünk az-előtt oly tekéletes együgyű, áitatos Nemzetség volt, hogy hozzáfoghatót nagy földig nem találtak volna”. Ebben már benne van a XVI. századnak és korának kritikája is. A hitvitákban magasra csapott a vitakozás szenvedélyének láza, de vallási elmélyülést inkább csak a hitviták lezajlása után, a XVII. században találunk. A kemény és eleve elrendelést hirdető kálvinizmus és a török hódoltság – emlékszünk Prohászka szavaira – nem erősítették, ill. tönkretették a mélyebb ihletű kereszténységet. *Jóteköny esőként hatott e komolyan elmélyülni nem tudó kereszténységre a barokk beköszöntése.* Ebben is nem annyira az öt szép levél Pázmánya, hanem az Imádságos-könyvé és a Prédikációké. Ha mindent nem is, de sokat tett. A Regnum Marianum, a Magyarok Nagyasszonya eszméje, középkori katolikus múltunkra való eszmélésünk, Szent István apostoli alakjának a feledés porából való föltámasztása mind e barokkhoz fűződnek. Gazdag katolikus népszokásaink nagy része szintén innen veszi eredetét. A felvilágosodás és a XIX. század azután félretolta a kereszténységet, minél kevesebbet akart hallani róla. Hogy milyen sivár és lélek-nélküli volt a XIX. század végének kereszténysége, megkapóan tükröztetik Prohászka írásai, különösen az 1895-ből való *A keresztény ébredés nehézségei Magyarországon* c. tanulmánya. Ezzel nagy vonásokban áttekintettük a magyar keresztény vallásosság történetét.

Ez áttekintés summája ennyi: *Egyrészt nem látszik igazoltnak a magyar lélek eleve alkalmatlansága a misztikára, másrészt pedig, hogy nagyon is meg lehet magyarázni, hogy a misztika nálunk nem fejlődött ki.* Az elsőtől még annyit, hogy a mai magyar néplelek ismerőinek, – jórészt papoknak – van bizonyosságuk arra, hogy a nép lelkétől ma nem idegen a misztika. A néprajzi kutatásoknak itt még nagy feladataik vannak. Ami pedig a másikat illeti, problémánk beletartozik abba a nagy és szomorú valóságba, hogy *későn jöttünk ide,* s különösen abba, hogy *aránytalanul kedvezőtlen viszonyaink miatt ezt a késést igazán sohase tudtuk behozni.* Nemcsak a mély keresztény szellem nem tudott eljutni, nem jutott el hozzánk a hitetlenség, az istentelenség sem abban a mértékben, amilyenben nyugaton hódított. Nekünk nem volt Schillerünk, aki a Die Götter Griechenlandsban oly hévvel siratta a keresztény-

ség-rombadöntötte gyönyörű pogány világot; a Pán halálán érzett fájdalmat nálunk, ha üggyel-bajjal is és talán nem is egész őszintén, legyőzte a kereszt ragyogása. De nem is támadt nálunk a lelkekben olyan szenvedélyes vágy a régi eszmények, a keresztény religiosum és misztikum iránt, mint ott, ahol az új tanok nyilvánvalóbban megmutathatták csődjüket. *Babits felfogása,* hogy a magyarságot józan érzéke visszatartotta volna attól, hogy ezeknek a szélsőségeknek „felüljön”, *nem látszik igazoltnak.* Nem hihető, hogy a magyar annyira józan, megfontolt humanista-ízű lenne. Ha egy szellemi áramlat teljes erejében és idejében eljutott hozzánk, bizony mi is felültünk neki; jóllehet a számító ész (Széchenyi, Kemény) láthatta és látta is, hogy bajunk lesz belőle: lásd negyvennyolc és Világos példáját

Ennek az egyébként korántsem új felfogásnak, *mely – bár kétségtelen jóhiszeműséggel – történeti viszonyainkból adózó hátramaradottságunkat előnyös köntösbe öltöztetve nemzeti tulajdonságoknak teszi meg,* Prohászka Ottokár is megadta a választ. Samassa érsek előnyösnek mondotta, hogy nem vagyunk úttörők, hogy mindig magunk előtt láthatjuk nyugat példáját és okulhatunk belőle. Mire Prohászka így felelt: „Ezt az itt említett előnyt szívesen odaadnók egy darab áttörésért. A tört úton való kényelmes járást, amiből azonban szintén nemigen jut, becserélnők az eszme forrongásáért, a passzivitást beváltanók akcióért, hogy a lendület, az úttörés, a forrongás, az akció nyomában az igazságnak, az eszmének reakciója pezsdítene fel szellemi életünket.”⁶ Végső szavunk csak az lehet, hogy a jövő néprajzi kutatások dönthetik el ezt a kérdést, melyre az irodalom felelete a jelzett körülmények miatt nem perdöntő.

forrás: VIGILIA 1941. május

*****

P. GYÉRESSY ÁGOSTON

HOZZÁSZÓLÁS

BULÁNYI GYÖRGY: MAGYARSÁG ÉS MISZTIKA CÍMŰ TANULMÁNYÁHOZ

Bulányi György Magyarság és misztika címen megszívlelésre méltó tanulmányt írt a Vigília 1941. májusi számába. Ehhez szeretnénk néhány reflexiót fűzni, mert rólunk, pálosokról is szó volt benne. Örömmel olvastuk azt a pár sort is, mert hasonló irányú és témájú írásokban idáig fájdalmasan kellett tapasztalnunk, hogy épp egyetlen magyar gyökerű rendünk csaknem hétszáz esztendő működését úgyszólván teljesen figyelmen kívül hagyták íróink, pedig elképzelhetetlen, hogy ez a nagy idő ne hagyott volna semmi nyomot a magyarság lelkének és műveltségének fejlődésében. Számos jel és dokumentum tanúskodik ennek ellenkezőjéről, de

⁶ X. 71. 1.

bizonyára másfélszázados száműzetésünk az oka, hogy kutatóink csaknem teljesen megfélemeztek e rendről. Ám, hogy a tárgyra térjünk, épp e rend ősi múltjának kutatása közben dobbanhat élénk, mint az állítólagos földszagú magyar józanság s «túlzó» misztika- és metafizikamentesség eleven cáfolata. A Pálos-rend keletkezése a XIII. században tisztára kontemplatív talajon, a rendi fegyelem szigorúsága, mely a karthauziakéval vetekedve, azok rendi kiváltságait is biztosította tagjai számára, a pápák kegyessége folytán. Íme, ez a rend mégis csak a vallásos magyar lélek legmélyéből sarjadt, a magyarság transzcendentális vágyából és igényéből s hogy később oly nagy szerepet játszott a nemzet történetében, sőt hogy a külföldet is meghódította, mi mást bizonyít, mint hogy igazán mélyről jött s igazi lelki szükségletből fakadt.

Prohászka Pilis-hegyén bolyongva megérezte e szent hegy misztikus jellegét, hol Boldog Özséb gyűjtötte össze - isteni látomástól ösztönözve — a szerte élő magyar remetéket. Ám ezen az egy csodás eseményen kívül alig találunk a rend számos szentéletű tagjai sorában misztikus megnyilatkozásokat s a szerzet is egyre inkább az aktív élet felé fejlődik, egyre jobban belekapcsolódva a magyar történelembe (s legszebb virágzását Nagy Lajos és Mátyás király korában érve el). Mohács katasztrófája után a rend másodvirágása már nem bontakozhat ki teljesen, mikor az eltörlés minden szép újraindulását eltiporja. Összegezve tehát rövid áttekintésünket, igazolva látjuk Bulányi György finom megkülönböztetését, hogy a magyar lélek nem látszik eleve alkalmatlannak a misztikára, ám annak zavartalan kifejlődését (spanyol, vagy francia, vagy német mintára) sok minden késleltette és akadályozta, melynek legfőbb okát történelmünk viharos nyugtalanságában, emlékeink és hagyományaink barbár pusztulásában kell keresnünk. S ha feltűnő tényekkel s kiemelkedő egyéniségekkel nem is tudjuk mindig igazolni misztikus lelkületünket, alkalmatlanságunk hangoztatása annál is inkább igazságtalannak tetszik, mert ázsiai élményeink, parasztjaink ősi nyugalma, szófukarsága, természetszeretete valósággal «predesztinál» a kontemplatív és misztikus hajlandóságokra, bár a századok során inkább vérehullásával, mint nyugalmas szemlélődésével kellett védenie földjét.

Ezeket szerettem volna az értékes tanulmány margójára feljegyezni még.

FARKAS ISTVÁN

HÁLA

„Ekkor haragra lobbant ura, és átadta őt a hóhérokknak, amíg meg nem fizeti neki az egész tartozást. Így tesz majd az én mennyei Atyám is veletek, ha szívetekből meg nem bocsátotok, mindenki az ő atyjafiának.”

(Máté 18,34-35)

Amikor ötezer év eltelt és kiszabadult a börtönből, megtisztult, gyermeki szemmel nézett a világra, pont úgy, mint az, aki úgy tudja, hogy nincs adóssága. Ismét egy lehetőség lett az élete. Hallotta a madarak énekét, látta a felhők vonulását, friss tavaszi szél simogatta az arcát és az élet körülölelte. Mélyet szippantott a friss, tavaszi levegőből, szeme könnyel telt meg és szájában valamilyen furcsa ízt érzett.

Aztán hirtelen eszébe jutott mindaz, ami egy percre sem hagyta nyugodni börtönévei alatt. Nem emlékezett rá, hogy valaha is kölcsönt kapott volna a királytól akár csak egy dénárt is, nemhogy tízezer tallért. Ezért tette azt a szent fogadalmat magának, hogy ha egyszer kiszabadul, bekéredzkezik a királyhoz és megkérdezi milyen kölcsön miatt kellett ötezer évig börtönben sínylődni.

Az ajtónálló a trónterembe vezette, fel azokon a hosszú egyenes klasszikus stílusú lépcsőkön, melyeket már ismert. Amikor a kapuban elmondta mi járatban van, tekintetük összekapcsolódott és egy pillanatra úgy tűnt neki, mintha az ajtónálló szeme mosolygott volna. Mint ha várta volna érkezését.

Mikor a trónterem ajtaja becsapódott mögötte előre ment egészen a trón lépcsőjéig. Nem érzett semmi félelmet, mert számtalanszor elképzelte a helyzetet előre és most minden úgy is történt. A király mozdulatlan arccal nézte, ahogy a trónhoz közeledett, de tekintete nem dőfte át, és nem is simogatta. Olyan volt a tekintete, mintha mindent látott volna egyszerre anélkül, hogy valamire is fókuszált volna.

Eléje érve tisztelettel meghajolt, így maradt néhány másodpercig, majd felegyenesedett. A király szemébe nézett és feltette régen előkészített kérdését.

– Felség, Nagytiszteletű Uram. Most, hogy – úgy tűnik – letöltöttem büntetésemet az utolsó dénárig és szabaddá váltam, szeretném megkérdezni, mikor kaptam Tőled kölcsön tízezer talentumot, amikor egész életemben nem láttam ekkora összeget? Ezen töprengtem éjjel és nappal ötezer éven keresztül, de nem találtam választ rá. Kérlek, segíts emlékezniem.

A király szeme egy pillanatra összeszűkülött s jobb kezét hirtelen felemelte, mint aki el akar hessegetni egy legyet, de aztán szeme megenyhült s keze ismét megpihent a combján.

Hosszan, türelmesen nézett rá, ahogy egy apa nézi csöpp, gügyögő gyermekét a bölcsőben, amint az feléje nyújtja kicsi kezét. Felállt, nyugodt egyenletes léptekkel

lejtött a trónról és lassan elindult a hosszú oszlopcsarnokban. A szolgálta követte.

– Hosszú idő az ötezer év és hosszú annak az adósságnak a listája is, amit letörlesztettél – mondta lassú, de szeretetteljes szavakkal. S mégis kevés volt arra, hogy megáld, mi is volt ez? Hogyan segíthetnék akkor én neked?

Az oszlopcsarnoknak az a része, ahová értek gazdagon terített asztalokkal volt tele.

– Egyél – mondta a király –, bizonyára nélkülözned kellett, amíg az adósságodat törlesztetted.

A szolgálta mohón esett neki a rég látott csemegéknek és gyümölcsöknek. A király egy darabig csendben nézte, majd tovább indult és halk hangon beszélni kezdett.

– Volt egyszer egy nagyon gazdag Ember. Mikor rájött, hogy szinte észrevétlenül, de csökken a vagyona s így lassan a saját és a vele együtt élők megélhetése kerül veszélybe, nagy Beruházóvá vált. Létrehozott egy Multi-level-marketinget. Egy egyszeri, nagy beruházással kibocsátotta vagyona egy részét, azt a lehetőséget, hogy ez a tőke működve, önmagát ellenőrizve és fenntartva létrehoz olyan önálló egységeket, melyek egymást táplálva és fejlesztve még számára is visszatápláljanak annyit, amennyi a vagyona fogyását ellensúlyozza. Az új rendet az egész világon elterjesztette és a nagy Beruházó látta, hogy jó.

Egyszer, valahol a többszintes, világméretű hálózat egy kis falujában leégett az egyik gyár. Valamilyen előre nem látott elektromos zárlat okozta a tüzet. Sok ember meg is halt, mert éppen műszakváltás volt és a tűzoltók sem voltak a helyzet magaslatán. A gépek tönkrementek, csak a csarnok szerkezete maradt fenn. A megmaradt emberek depressziós állapotba kerültek szeretteik, munkahelyük és teljes egzisztenciájuk elvesztése miatt.

A nagyon gazdag Embernek jelentették, hogy mi történt. Tudta, hogy évekig nem lesznek képesek a környező gyárak kitermelni a helyreállításához szükséges javakat. Azért, hogy elkerülje a depresszió okozta további katasztrófákat, más gyárakból továbbra is folyamatosan biztosította számukra a szükséges alapanyagokat és energiákat. Az emberek lassan megnyugodtak, mert a megélhetésük legalább biztosított volt. Továbbra is bejártak a gyárba – mert máshová úgysem mehettek – kereskedni kezdtek az alapanyagokkal, mert nem volt gépük, amivel fel tudták volna dolgozni őket. Éltek és szaporodtak és a legokosabbak közülük egyre újabb és újabb lehetőségeket fedeztek fel az alapanyagok és a gyárépület hasznosítására. Az eredeti technológiát elfelejtették, mert nem volt már szerepe az életükben. Elfelejtették a nagyon gazdag Embert és annak célját is, mert úgy érezték, hogy az alapanyagok és az energia azért áramlik hozzájuk, mert jár nekik, nekik, akik önmaguk számára hasznosítják. Ezért aztán tovább fejlesztették a gyár maradványainak és az alapanyagoknak az elemzését, megfűrták, vegyelemeztek és kivontak minden számukra hasznosítható javat belőlük, és a termékekkel is kereskedni kezdtek. Életük ennek következtében virágzásnak indult. Lassan az egész falú beköltözött a gyárépületekbe, mert ott ingyen fűtés, víz és élelem volt. Csak a jövedelmek elosztása terén voltak viták és azok

sokszor vezettek ellenségeskedéshez közöttük. Ilyenkor sokakat önmaguk közülük elüldöztek és meg is öltek.

Mint mindenkinek a Multi-level-marketingben, az ottani embereknek is kis elektronikus chip volt beültetve gyomorszájuk fölé, de egy idő után elfelejtették, hogy mire való, így sokan kioperáltatták, a többiek pedig elrejtették mások elől, mert szégyellték. Pedig korábban arra szolgált, hogy a rend jó működése érdekében közvetlen kapcsolata lehessen mindenkinek a nagyon gazdag Emberrel.

Sok jónak látszó kezdeményezése volt azoknak, akikben volt valamiféle jó szándékú gondoskodás a többiek és a gyár sorsa iránt, s akik nemcsak saját hasznukat és nyugalmaikat nézték. Ebből születtek meg olyan ötletek, mint a teljes egyetértésben történő gazdálkodás, a betegek és árvák segítőszolgálat, a gyár és környéke állagának folyamatos figyelése és fenntartása, és a szomszédos, szegényebb falvak lakóinak támogatása. Jól és elégedett lélekkel éltek, mert úgy gondolták megtették mindent, ami szükséges a maguk és környezetük fenntartására.

Amikor a nagyon gazdag Ember látta, hogy már nem depressziósok, sőt elégedettek, bár igen furcsa szokásokat vettek fel, elhatározta, hogy elküldi az egyik pszichológus-mérnökét egy kisebb géppel és a régi technológiával, hátha már alkalmasak az emberek arra a feladatra amire a gyárat és őket szánta. Az emberek azonban ki-nevették a mérnököt, mesének vették a Multi-level-marketingről és a beültetett chip hatásáról szóló történetét, gépét összetörték, papírjait elégették és elzavarták, mert úgy látták, hogy minden úgy van jól, ahogy van.

A nagyon gazdag Ember látta ezt, de volt türelme, hiszen nem kicsiben gondolkodott. Újabb mérnököket küldött s az egyik közülük megnyerte a jó szándékúakat és beüzemelt egy kisteljesítményű gépet, ami az alapanyagokból megkezdte a nagyon gazdag Ember és a környező gyárak számára szükséges anyagok termelését. Néhány lelkesebbet bizonyos idő után megtanított rá, hogyan lehet újra üzembe helyezni a chipeket és ennek erejével aztán terjedni kezdett a régi technológia, újabb gépek érkeztek és az emberek egy része, feladva az alapanyagokkal való kereskedést beállt a gépek mellé szolgálni a Multi-level-marketinget. Kiépült a működéshez szükséges kapcsolat is a többi gyárral és nagy volt az öröm a nagyon gazdag Ember háza körül is. Nem a haszon mennyisége miatt, mert az elenyésző volt, hanem amiatt, hogy sikerült abból a hipnotikus álomból felébredni a gyár munkásait, amibe a sokk miatt kerültek és bekapcsolni a gyárat az egymást kölcsönösen támogató és fenntartó hálózatba.

A mérnöknek azonban egy idő után vissza kellett térnie a központi gyárba. Rábízta a dolgok intézését a jó szándékúak egy csoportjára, majd elutazott. A dolgok egy ideig továbbra is jól mentek, de volt néhány munkás, akinek nem tetszett a chip az oldalában és főleg annak időnként megszólaló hangja. Ezek összefogtak, magukhoz ragadták az alapanyagok kezelése feletti hatalmat,

kioperáltatták magukból a chipeket és visszaállították a saját maguk kitalálta rendjüket.

A király itt elhallgatott, de lassú lépteit tovább folytatta, amíg be nem fordultak a terem végén a másik oszlopcsarokba. Akkor megállt, ránézett a szolgáljára és megkérdezte.

– Mit gondolsz, miért tudtak életben maradni a munkások a gyár leégése után? Vajon nem a továbbra is szállított alapanyagok miatt?

– De igen – felelte a szolga -, e nélkül elpusztultak volna vagy el kellett volna költözniük.

– Mit gondolsz, mi lett volna veled tiszta levegő, éltető tiszta víz, termő föld és azok nélkül a szépségek és harmónia nélkül, amiket a szemed, füled és a többi érzékszerved befogad? – kérdezte most a király.

– Uram, a gyengémre tapintottál – mondta a szolga és lehorgasztotta a fejét. Ezeket a szépségeket nélkülöztem a börtönben a legjobban. Mindenemet odaadnám értük!

– Látod, ezek mind a kölcsönöd részei. És az ételed, a mindennapi, honnan volt?

– De Uram - kiáltott fel a szolga kétségbeesve -, hiszen verejtékesen megdolgoztam minden falatért, ami a testemet táplálta!

– Igen, igazad van, verejtékesen megdolgoztál érte. De mondd – nézett a szemébe a király, és mintha kacsintott volna -, honnan kaptad a verejtékedet, honnan a testedet, honnan az erődöt, a szívdobbanásodat, az éjszakai nyugodt pihenésedet és a másnapi egészségedet, honnan a képességeidet, hiszen már a nevükben is benne van: adottságok.

– Igen Uram, - mondta szolga már egy kissé halkabban – Te teremtettél ilyennek, hogy minden szívdobbanásommal Rád legyek szorulva, de mindaz, amire rájöttem, amit gondoltam és mondtam, amit tettem, a sok megszerzett dolgom, feleségem, gyerekeim, házam, kertem és állataim az enyéme, mert én dolgoztam meg értük, én szereztem őket, azokat nem Tőled kaptam.

A király megállt, csendesen nézte egy darabig majd elmosolyodott és megkérdezte:

– Mondd, mire jöttél rá, mire emlékszel, és mit tettél? Honnan jöttél rá valamire, ha nem tőlem, hiszen tőlem jöttél ki; mit gondoltál ki nélkülem, amikor minden, ami benned van és amit kigondolhatnál magadból én súgtam? Mit mondtál, amit néhány elmélyült pillanatodban ne tőlem, vagy egyébként teremtményeimtől hallottál volna s mit tettél, amikor még a szívdobbanásaidat sem vagy képes eggyel megtoldani? És a javaid, amiket te szereztél, honnan vannak? Mind tőlem, vagy elődeidtól kaptad őket, ami ugyanaz! Nem is ez a kérdés, hanem a miért? Ezen kellett volna gondolkodnod az elmúlt ötezer év alatt. Mire kaptad mindezeket?

– Rendben van Uram, belátom, semmi sem az enyém, minden Tőled van és kölcsön – ügyeskedett a szolga. – De mondd! Hogyan kellett volna törlesztenem, ha tudtam volna, hogy kölcsön, hiszen ez egy akkora vagyon, hogy száz élet alatt sem tudnék ennyit megkeresni. Miért kívánsz a teremtményedtől lehetetlent, hiszen nem tehetek róla, hogy “leégett a gyár”, vagyis hogy csak ennyire képesek?

– Törleszteni csak azoknak kell, akik tudják, hogy kölcsönt kaptak – akik tudják, hogy miért “működik a gyár”. Te megtudtad, hogy tartozol, mert megmondtam neked. Megszántalak, amikor könyörögtél, és elengedtem az egész tartozásodat. És mert megtudtad és elengedtem, lehetővé vált volna számodra, hogy a továbbiakban törlessz. Kicsinyességed miatt ezt elmulasztottad. Az összeg hatalmas. Olyan nagy feladat a törlesztése, mint a tevének a tú fokán átjutni. Ha át akarsz jutni a tú fokán két utat választhatsz. Vagy olyan kicsivé válsz, hogy átférsz, vagy olyan nagygyá, hogy te leszel a tú fok, a mérce. De a kettő végül is ugyanaz, mert aki átjutott a tú fokán, az egyben mércévé is válik. Minden törlesztés számomra, ami az adottságaid és lehetőségeid tudatos használatának maximumából jön és minden tékozlás, azaz adósság marad, ami az adottságaid és lehetőségeid pusztán mechanikus s így öncélú használatából fakad. Talán egyszerűbben mondom, hogy megértsd: ha nem felejtet el az összeg nagyságát, olyan kitartással fogsz dolgozni, mint egy bika, olyan hittel és akarattal, mint egy oroszlán, és olyan szárnyaló gondolkozással, mint egy sas. Mindez kevés azonban, ha ezeket nem egy tőlük független, együtt-érző, együtt-látó, ítéletmentes szeretet irányítja, mert akkor kárba vész a sok erőfeszítés. Nem a jó vagy a rossz cselekvéséből, mert ez a két fogalom csak az Én szintemen értelmezhető, annak a szintjén, akinek célja van a teremtéssel. Értsd ezt meg jól, mert ez az egyik legnagyobb akadály benned. Csak kölcsön van és törlesztés. A földi hétköznapi piaci szintjén ez a kölcsön 100 dénár, a létezés szintjén, az Én szintemen ez a kölcsön a tízezer talentum. A törlesztés is különböző. A földi szinten részletekben vagy egyben történik, megegyezés szerint. Az Én szintemen mindig és mindennel törleszteni kell: minden lélegzetvétellel, minden mozdulattal, minden gondolattal, minden érzéssel és minden pillanatban. Nem egyszerű, mert elszoktál tőle, hiszen el voltál foglalva a saját tulajdonodnak vélt jó dolgok gyarapításával. De nem lehetetlen. A világ-mindenség minden helyén a kölcsön befogadása és a törlesztés a természetes állapot, csak néhány “gyár” égett le, s csak kevesen tudnak magukénak mindent. Szinte elenyésző a számuk, de nekem nem mindegy egy dénár sem. Láttad volna mekkora ünnepet csaptak a szolgálaim, amikor kiszabadultál! Akkor történt ez, amikor megszólalt benned a „chip”, vagyis valaki, aki érteni akart s részt venni a teremtésben, aki nem elégedett meg az étellel magával úgy, ahogy van. Valaki, aki keresni kezdett és elhatározott valamit saját szándékából és meg is tette, még ha ez csak annyi volt is, hogy ide jött és feltette a kérdését.

Egy másik élőlény felé a jó szándék csak annyi, hogy ismerem és elismerem, vagyis átérzem a sorsközösséget és az esetleg valamivel jobb életfeltételeimet és ennek tudatában, ha szükséges megosztom azt, amim van. Olyan ez, mint egy ujjgyakorlat egy zongoristánál. Ha rendszeresen elvégzi, látja a hibáit és van kitartása, akkor talán egyszer el tud játszani egy zongoraversenyt is. Ha nem gyakorol, akkor csak álmodozhat egy siker lehe-

tőségéről. Az éheztem, szomjaztam tanítás alapvetően rám vonatkozik, aki mindenkit táplálok és fenntartok, Én vagyok a koncert lehetősége, mert az Én éhségem és szomjúságom nem 100 dénár nagyságú, hanem a kölcsönadott sok tízezer talentummal arányos. Rád vagyok szorulva. Nekem kell adnod és ehhez sokat kell gyakorolnod, de nem az ujjgyakorlat a koncert. Az csak egy eszköz.

– Mivel törleszthetek hát, hogyan adhatok neked Uram – kérdezte a szolga egy kis türelmetlenséggel a hangjában –, ha nem a szolgatársaimnak adottakkal?

– A börtönben minden újabb nehézség csak azért volt, hogy ne feledkezz el a tartozásodról, ne érezd otthonosan magadat a börtönben, a patkányok között, ne fogadd el a sorsodat, ne add fel a keresését, hogy miért vagy ott, ahol vagy, amikor százszor végiggondoltad az életedet azért, hogy most megkérdezd tőlem, hogy mikor kaptad a kölcsönt és mire. Ha kimész, és újra kezded a életedet, semmi mást nem kell tenned ahhoz, hogy törlesszél nekem, csak annyit, hogy nem felejtet el ezt a beszélgetést.

– Soha sem fogom elfelejteni – vágott a szavába a szolga megkönnyebbülve, mert valami nehezebbre, valami végzetesre számított a börtön után. – Esküszöm Neked a....

– Ne esküdj – monda a király –, mert máris megszegted. Gondolatban már kinn jársz az életben, és azon töröd a fejedet, hogy mihez is fogsz kezdeni a sok kölcsönrel, amihez ismét hozzájutottál. Nem azt kérem tőled, hogy néha – ha jókedvű vagy, vagy ha éppen rosszul mennek a dolgaid – gondolj erre a beszélgetésre, hanem azt, hogy minden gondolatod, mozdulatod, érzésed és érzelmed, minden szavad és lélegzetvételed s minden szívdobbanásod mögött legyen ott ennek a beszélgetésnek az íze. Ez tényleg nem könnyű, de a kölcsön is hatalmas. Egyetlen lehetőség, hogy működésbe hozod azt a „chip-et”, ami benned is megvan, és kizárólag rá hallgatsz. Látod, itt van hozzá a zsebemben az adó. Most is adja a „chip-nek” az adást. Pontosan azt, amit most a füleddel is hallasz. De mi lesz, ha kimész? Itt a nehézség. A „chip-et” működésben kell valahogy tartanod. Ha elromlott meg kell javítanod, ha bepizkolódott meg kell tisztítanod, ha valami eltakarja, hogy elnyomja, vagy túlharsogja a hangját, ki kell tudnod kapcsolni a zavarást. Ez a nehéz. Nem jöhetsz vissza minden percben, hogy emlékeztesselek. Magadnak kell kiépítened az emlékezés mechanizmusát.

A börtönben azzal törlesztettél, hogy szép lassan rájöttél, hogy mindaz, ami a tied – az életedet is beleértve -, az semmi és te is semmi vagy. A törlesztés a felébredés volt a hangomra és egyben a halálad is minden másra csak azért, hogy megtudd az igazat. Akkor váltál szabaddá, amikor végre megszólalhatott benned a hangom és te meghallottad. Ötezer év volt, vagy egy pillanat, mindegy. A szolgálaim énekelni kezdtek örömben, amikor meghallottad a hangomat és kiléptél a börtönödből.

Menj vissza most a „leégett gyárba”, és próbálj meg a dénárok mellett, amik csak kis gyakorlati kötelességek, a talentumokra figyelni. Magyarázd a különbséget mindenkinek, aki hallgat rád. Már tudod, hogy adhatsz, szolgálhatsz és szelíd is lehetsz a tízezer talentum birtokában, ami

ismét a rendelkezésedre áll. Nyugodtan adhatsz dénárokat, szolgálhatsz órákat, napokat, éveket és szelíd is lehetsz, mert mindennel ellátalak, hogy elégedett lehess. Legyél bármi közöttük, de ami éppen vagy, az legyél. Az legyél teljes szívvel, teljes lélekkel, teljes erővel, teljes elmével. Lásd az összes szerepedet, játszd jól őket, de egyikkel se azonosulj. A sűgőval azonosulj, mert az vagy te magad, aki már ért. A szemedre és füledre vigyázz, mert ők vonnak el legkönnyebben a sűgő hangjától. Halld mindig tisztán a szavát.

A „nagyon gazdag Ember” terve miatt pedig ne aggodj. Jól megtervezte és jól is működik. Ezerbillió egészséges „gyárban” termelik a hozzád hasonló lények szerete a világmindenségben azt, amire Neki szüksége van. Mégsem mindegy Neki, hogy te jól végzed-e a munkádat. Minden jól végzett, tudatos munkának értéke van számára, de csak annak.

Most pedig menj!

A szolga teljes hosszában leborult a király előtt. Szólni nem tudott, mert a szíve, a szája és egész teste megtelt valamilyen szokatlan ízzel, amit eddig nem ismert. Csak a könnyei folyása jelezte benne az ismeretlen anyag bőséges jelenlétét. Amikor végre feltápáskodott, egyedül volt. Hallotta a király hangját, aki már valamilyen másik alattvalójával, vagy tanácsadóival beszélt fenn, a trónnál. Ahogy lefelé ment a lépcsőn egyre ott zúgtak a szívében a király szavai és érezte azt a furcsa ízt a nyelve alatt. Az ajtónálló egy szépen himzett kabátot dobott a vállára, mert hisz még szinte semmi sem volt rajta.

Az őt kinyitotta a nagy kaput és ő kilépett.

Hééé, te! – kiáltott utána az ajtónálló. – Mindig figyelj a kezedre és a lábadra! Rájuk hallgass! Ők emlékeztetnek majd mindenre, ami szükséges.

Csak állt a napfényben és nézte a kaput, ami már rég becsukódott. Az íz ott volt még a szájában, a könnyei is folytak, amikor egy galamb szállt le eléje és burukkolva morzsákat kunyerált. A lába magától lendült meg, mert mindig utálta a galambokat. S akkor eszébe jutott, amit az ajtónálló kiáltott utána. A lába emlékeztette valamire, ami nem hozzá tartozott, és akadályozta a törlesztésben.

2004. Karácsony

Pálos Rozita

Ikonosztáz

Péter apostol

ne félj ne félj ha
kínoknak késeivel
körbedobálnak
a kellő pillanatban
megérkezik az angyal

Eleusza istenatya

mikor az ember
nem aggódik többé csak
figyel szemlélő
alázattal – ég és föld
otthonossá változik

János apostol

kötődés nélkül
a viszonzás igénye
nélkül szeretni
életadóan miként
a Nap – ez a szabadság

SCHANDA BEÁTA

„BOLDOGOK MARADTUNK” INTERJÚ DEBRECZENI ZSUSZÁVAL

„*En keresem a célokat:
célom engem majd megtalál.*”
Weöres Sándor

Debreczeni Zsuzsa többször, többekről írt már az „Érted vagyok” – és más fórumok – számára. Zsuzsa íróember: gondolatait, emlékeit szívesen veti papírra, kopogtatja számítógépbe. Beszélgetésünkbe is be-beollóztunk bekezdéseket e bőséges termésből: ezek a dőltbetűs részek. Elképzelésünk szerint kapcsolatainak és emlékeinek tükréből kilépve most ő maga lenne a téma. Az ő célratörő, ám mérőben szabálytalan útja – de aztán beszélgetésünk és olvasgatásunk során újra meg újra bekerülnek a képbe mások is. Mert Zsuzsa elképzelhetetlen a kapcsolatai nélkül...

Debreczeni Zsuzsa: Volt egy házaspár, amelynek tagjai nagyon szerették egymást. Mindig békesség, szeretet volt az otthonukban, mások felé pedig segítőkészség. Szeretjük gyümölcsként két gyermek született. A fiú 7 évvel volt idősebb a lánynál... – no, ez a lány vagyok én, aki 1945-ben születtem. Az életem első évtizede idillinek mondható: szerető család, mindenre rácsodálkozó értelem, sok gyakorlással bontakoztatott zenei tehetség, világos jövőkép: Kb. 9 éves korom óta tudtam, hogy én karmester leszek, és a diplomakoncertemen Beethoven VII. szimfóniájának II. tételét fogom vezényelni. A másik, amit szintén tudtam, hogy családot akarok, olyan boldog házasságot, olyan szeretetben, mint a Szüleimé volt. Nem hiszem, hogy sok gyerekre gondoltam volna, de kettőre biztos. Anyagiakban nem dűskáltunk – de mások sem. A kapott keresztény értékrend világos volt – és nem éppen népszerű az '50-es években. Az első nagy megrázkódtatást '56 hozta: disszidált a bátyám; 36 év múltán talákoztunk legközelebb! Közben hol tudtam róla, hol meg nem; és ha hallottunk is róla, abban sem volt sok köszönet. Ez a kapcsolat nem tudott élővé és éltetővé válni. Édesapám távvezetékes villamosmérnök volt. Faluvillamosításokat csinált az országban. 1956 májusától Törökországban is távvezetéket épített: kitűzte, megtervezte, levezette a távvezeték-állítást. Kint volt a forradalom alatt is, ott kapta meg a bátyám disszidálásának hírét is. Aggódott érte, és támaszt keresett számára a Vöröskeresztnél; csak hogy a Vöröskereszt helyett a CIA jelentkezett, és beszervezte ipari kémkedésre. 1957 szeptemberében hazajött, járta az országot, látta, hogy hol mi van... – volt mit jelentenie. Még az öccsét is bevonta ebbe a 'munkába'. Én persze akkor mit sem tudtam erről: szorgosan jártam a Veres Pálné Gimnáziumba. De aztán beütött a mennykő: 1961 novemberében letartóztatták Édesapámat, decemberben Édesanyámat (neki csak annyi bűne volt, hogy nem jelentette fel a férjét!), meg még a nagybátyámat is. Ott maradtunk kettesben a Nagyikámmal: neki egy fillér nyugdíja sem volt, én meg kiskorú voltam.

Schanda Beáta: *Ettől kezdve az egész életed csupa szokatlan kanyar, meglepő kapcsolat, merész vállalás, kemény kihívás – és mégis: minden rosszból jó (is) fakad, minden veszteségből nyereség is származik, minden derűvel elhordozhatóvá rendeződik össze...*

DZs: Valóban nem olyan lett az életutam, mint ahogyan arról álmodoztam, vagy mint ahogyan az a „nagykönyvben meg van írva”. A zenei karriernek, a szabad diákéletnek egyik pillanatról a másikra „löttek”. 17 évesen elkezdtem dolgozni: a BHG-ba felvettek betanított munkásnak; 32 évet töltöttem a gyárban (ebből közel tíz évet GYES-en). Ők támogatták a továbbtanulásomat is: estin leérettségiztem (már csak egy évem volt hátra), aztán elektroműszerész vizsgát tettem, később még villamosmérnök hallgató is lettem, de azt már nem győztem estin. A rendszerváltás után még az Erőtervben dolgoztam, de aztán 55 évesen nyugdíjba mentem: bőven szükség volt az időmre-erőmre másutt! 1962-ben kivégezték édesapámat. Ezt onnan tudtam meg, hogy behívtak a Tanácsba hagyatéki ügyben. Perének az anyagát csak évtizedekkel később, a rendszerváltás után olvashattam. Forgott velem a világ! Édesanyámat is elítélték, ő Kalocsára került, a női börtönbe. A nagybátyám szintén hosszú börtönbüntetést kapott. Mindehhez „járt” még a vagyonek Kobzás, és persze a megbélyegzettség. Érték személyes veszteségek is: ifjúkorom nagy szerelme éppen azért hagyott el, mert nem akarta leningrádi tanulmányait és a karrierjét kockáztatni ilyen „kétes, rovott múltú szülőkkel rendelkező” lány miatt. Nagyon fájt! Nagyikám okos, jó szervező, szerető szívű ember volt. Sokban hasonlítunk, és sokat tanultam is tőle. Sajnos nem élte meg a lánya, édesanyám szabadulását. De a sok veszteség mellett ajándékemberek is kerültek az életembe: mivel kiskorú voltam, amikor a szüleimet letartóztatták, gyámat kaptam. Dr. Bányay Geyza ügyvéd lett a gyámam, és őszintén mondhatom: apám helyett apám lett; később nekem is ügyvédem, esküvői tanúm... 1963-ban pedig belépett az életembe Vadas Éva néni: egy évet közös cellában töltött édesanyámmal, aki megkérte, szabadulása után keressen meg. Ő lelki anyám lett: gondolkodásom és életem alakítója, közösségi kapcsolataim szövögetője: Barátságunk egyre szorosabbá vált, mert vele mindenről lehetett beszélgetni. Mindenre tudott választ adni, mindig tudott segíteni. De nemcsak a tudatomat formálta – bár ez volt az alap –, hanem „belevitt” mindenféle karitatív tevékenységbe is: vagy együtt segítettünk valakiknek, vagy elirányított testi-lelki rászorulókhöz. Ez szerencsére nem állt tőlem távol, hiszen Szüleimtől is ezt láttam. Általa kerültem aztán Gyurka bácsi (Bulányi György) közvetlen vonzáskörébe, és az egyik legelső közösségébe, a Fialatok I-be. Az akkori Bokorra – bár akkor még nem is így neveztük! – jellemző fegyelem, a komoly terhelés, az üldözöttség nekem igazán nem volt ismeretlen.

SchB: *Biztosan nem voltál magányos, de ugyanakkor mégis pártalan – szemben azzal, mint amit elképzeltél fiatal lányként!*

DZs: Így igaz. Attilát, diákszerelmemet el kellett gyászolnom, hiszen elhagyott. Az akkor formálódó Bokorban sem találtam párra. Tudatosan kerestem, ismerkedtem, a hirdetéssel is próbálkoztam, de mindez nem vezetett el a társamhoz. Várnom kellett! Gáti Lajosra vártam, aki az életem társa és feladata, szerelmem, férjem, a gyerekeim apja... Sokszor az is szubjektív, ha kívülről nézünk egy emberpárt, és megítéljük, hogy ők milyen kapcsolatban vannak. Úgy látjuk, hogy nagyon jó párkapcsolatban élnek vagy nem élnek jó párkapcsolatban; de az adott pár épp az ellenkezőjét éli meg, mint amit a külső szemlélő érez. Ez többek között azért is lehet így, mert ami egy adott párnak úgy jó, ahogy élnek, az a másik párnak nem lenne jó. Például Lajos esetében: három asszonynak nem volt ő úgy jó, ahogy volt. Nem értékelték azokat a tulajdonságait, amiket én értékeltem és el bírtam viselni (bibliai kifejezéssel „elszenvedni”: „Szenvedjétek el egymást szeretetben!”; Ef 4,2). Nemcsak Lajos nem volt megfelelő párja a másik háromnak, hanem valószínűleg én sem lettem volna megfelelő párja bárki másnak. Lajos 14 évvel idősebb nálam. Még egészen fiatal voltam, amikor találkoztunk; akkor, amikor a villamosmérnöki karral próbálkoztam; egy tan körbe jártunk: ő zseni volt, én meg lemorzsolódtam. Aztán 1972-ben újra megkeresett, és azóta összetartozunk. Persze ez sem volt „sima ügy”, nálam az nem szokás! Lajos akkor papíron még az előző házasságában élt, de már nem éltek együtt, viszont a felesége nem akart válni. Azt tanácsolták nekünk, hogy költözzünk össze, jöjjön a baba (legalább három gyereket akartunk!) – ez már elég válóok lehet. Így is történt. Albérletbe mentünk, még a negyedik gyerekünk is ide, egy félkomfortos, 39 négyzetméteres lakásba érkezett. Lajos három (korábbi kapcsolataiból származó) gyerek után fizetett tartásdíjat. Édesanyámat megviselték a börtönévek, így hiába volt az ő lakása 90 négyzetméteres, nem akartunk vele egy fedél alá költözni. Csak negyedik gyermekünk születése után cseréltünk vele. Tényleg fillérekből gazdálkodtunk: például a polgári házasságkötésünket és a templomi esküvőnket azért tettük két egymást követő hónapra, hogy ne ugyanannak a hónapnak a költségvetését terhelje! De boldogok voltunk, és azok is maradtunk! Nem tökéletesek, de boldogok! Lajos elfogadott engem olyannak, amilyen voltam. Nem akart megváltoztatni, nem akart átnevelni. És nemcsak elfogadott olyan, amilyen vagyok, hanem úgy is szeretett, ahogy vagyok, amilyen vagyok. A Bokor Közösségben Lajos nem találta meg a helyét: Gyurka bácsival nagy szellemi párbajt vívtak, de utána inkább csak távolról tisztelték egymást. Az egyházi házasságkötésünkig még én is kimaradtam a közösségből, mert nem kértem részleges feloldozást: nem éreztem bűnnek, hogy szentségi házasságkötés nélkül szeretem Lajost, és a feleségeként élek. Noha ő nem lett a Bokor Közösség aktív tagja, engem sosem fogott vissza, sőt! Ha én menni akartam, ellátta a gyerekeket. Még olyan is előfordult, hogy Ócsán ő vigyázott a mi kisbaba Tamá-

sunk mellett a hat Juhász gyerekre, hogy Karcsi és Mari-ka végre eljussanak lelkigyakorlatra! Négy csodálatos fiúnk van: Tamás, Balázs, András és Péter. Ha azt mondom: csodálatosak, akkor persze nem állítom, hogy tökéletesek, vagy hogy ne lettek volna gondjaink az elmúlt négy évtizedes családi életünk során. Voltak krízisek, például amikor két hónap alatt három fiú repült ki: Tamás is, András is abbahagyta tanulmányait, és külföldre mentek, Balázs 18 évesen elköltözött.... Azt hittem, be-lebolondulok! Lajos mindig introvertált, halk és kevés beszédű volt. Mindent nekem kellett kigondolnom, eldöntenem, megoldanom. A saját „megmentésemet” is. A fiúk már nagyok voltak; tudtam, hogy már csak példával tudok rájuk hatni, például amikor a zenében nagyon tehetséges András fiam két év után abbahagyta a kántorképzőt. Erre én visszatértem a zenéhez: 30 év kihagyás után elkezdtem megint zongorázni, módszeresen gyakorolni. Beiratkoztam én is a kántorképzőbe... – el is végeztem: 53 évesen kaptam kézhez a diplomámat. 1998-ban újabb markáns bevágás: februárban Lajos agyvérzést kapott, azóta folyamatos ápolásra szorul, a mozgása, a kommunikációja erősen korlátozott. Ugyanakkor 27 év után megkaptam az 'igazi' Lajost. Lehullottak a 'bás-tyái', amiket az évek folyamán maga köré épített, amik mögé menekült a problémamegoldások elől, amik miatt megismerhetetlen, megközelíthetetlen volt. Persze eddig is tudtam, hogy szeret, de most még jobban, mint régen. Más embert kaptam, de ez az ember értékesebb, mert nem takar el magából semmit, mert nem tud. Lajosból a betegség nem a rosszat hozta ki, mint sokakból, hanem épp a jót. (1999) Sokan azt hiszik, hogy milyen nehéz életem van. Szerencsére eddig még nem éreztem annak, pedig egyre jobban beszűkül az életterem az ő állapotának hanyatlása miatt. Béke, szeretet, nyugalom van ebben a házban. És csodákat éltem meg, mert ami azelőtt nem nagyon fordult elő, néha megfogalmazta azt, hogy nagyon szeret engem. Szerencsére az értelmi képessége nem sérült, de ezt sokan nem tudják. Hozzá tartozói közül én vagyok az egyetlen, aki nagyjából megértem, hogy mit akar mondani. Kb. 90%-ban tudom kibarkochbáznai, hogy mit is akart kifejezni. Öröm, hogy Lajost tudom ápolni, és megoldani a vele kapcsolatos összes felmerülő problémát. Hogy a házassági eskü azon részének is eleget tudok tenni, amely így hangzik: 'semmiféle bajában őt el nem hagyom'. Igaz, hogy ő már évek óta 'csak van'. Nem 'csinál' semmit, mégis rengeteg szeretetet kapok tőle. És hogy ez valóban így van, ezt akkor éreztem igazán, amikor bokatorése miatt őt a kórházban hagytam, én meg hazajöttem és nem áradt felém a szeretete. Hiányzott! Ő is és a szeretete is!

SchB: *A betegápolásba sokan belekeserednek és be-lerokkannak, neked meg egy csomó egyéb dologra marad energiád...*

DZs: Tudván tudom, hogy nem szabad egy dologba belemerülni, csak azt csinálni, mert akkor az „bedarál”. A családon kívül is sok kapcsolatom van: közösség,

barátnők, a Mátyás-templom kórusa, amely támogató-töltekező kör is számomra. De jut – kell, hogy jusson! – idő kiterjedt levelezésemre is. Ebbe tartozik a börtönlevelezés is. Most egy 27 évre elítélt rabbal levelezek: az egész családja elfordult tőle, én, illetve a leveleim jelentik számára a kapcsolatot a „normális élettel”. Persze azért a legnagyobb rész a családe és azon belül is Lajosé. Viszont ahogyan már mondtam és írtam nemegyszer, nemcsak én adok Lajosnak, hanem kapok is tőle és ez feltölt. Szintén energetizál az a folyamatos tapasztalat, hogy a fiaink mennyi szeretetet adnak nekünk. Például a 60. születésnapomra ajándék utat kaptam Ausztráliába! Hat hétig voltam távol, meglátogattam a legjobb barátnőmet, aki 1972 óta ott él. Csodás élmény volt minden tekintetben! Az út is, de már maga az is, hogy ez az ötlet megszületett. A gyerekek (köztük Lajos két, korábbi házasságaiból született gyereke is, akiket az eltelt évtizedek során sikerült „beleszeretgetnem” a Gáti-családba) összeadták rá a pénzt. És aztán a négy fiunk felváltva gondoskodott az édesapjáról – ebben az ajándékban ez volt a legnagyobb érték. Na persze, mire ilyenek lettek, addig sok rögzös utat kellett végigjárnom. A családra ma sem sajnálom az időt-erőt: a gyerekkori családi nyaralások (akár plébánián, akár szakszervezeti üdülőben) felejthetetlenek; még most is kb. havonta van „csalitali” = nagycsaládi találkozó. Ez 10-15 embert jelent: házastársakat, Lajos unokáit, sőt az első közös unokánkat is beleértve. Lassabban megy a sütés-főzés vagy a „romeltakarítás”, mint néhány éve – de megéri! Tudom, hogy szükség van rám. Ezért törekszem a testi-lelki karbantartásra: a kikapcsolódásra-rekreációra éppúgy időt találni, mint a rendszeres meditációra. És már évek óta minden egyes napot így fejezek be:

HÁLA NEKED URAM, MINDENÉRT! ÁMEN.

***

Pálos Rozsita

Éjfélel könyörgés

Jaj, ne hagyj el Istenem!
Kívüled már senki nem
Gondol árva énvelem.

Mint szarvas a friss vizet
Vágyom tiszta közeled.
Sírásomnak adj nevet!

Életem oly idegen,
Koporsószegehidegen
Jár ki meg be szívemen.

Csontig ért a fájdalom,
Érdemelten – jól tudom,
Minden cseppjét vállalom,

Mégis arra kérlek én,
Leplezetlenül szegény,
Enyhítsen a jó remény:

Országod jön így felém.

JUHÁSZ MIKLÓS RÓLATOK, MAGAMRÓL, MIRÓ- LUNK...

Nem elmélkedést, nem értekezést akarok írni, hanem vallomást. Rólatok, magamról, mirőlünk... Arról, hogy miért, miben, hogyan mondhatjuk magunkról: "mi"? Két házaspár, akiket egyébként rokoni kapcsolat is összefűz, egy apáca, egy főiskolás, egy pap. `Egy baráti kör. Hetenként három késő esti órát együtt olvasó, vitatkozó, feketekávézó és "pletykáló" társaság. Ezen túl - vagy inkább ezen innen? - emberileg, személynek szólóan is szeretik egymást. Frontátvonulósos időkben persze kissé megmorogva egymást. Szociológiai háttérünket tíz gyermek, két iskolai osztály, laboratóriumi kutatás, egészségügyi raktári adminisztráció és egy nemplébániai templom közössége adja. Munkaerkölcsre, tisztességetikára, igazságosság-csúcsértékre, közéleti katolicizmusra nevelő szerzetesi iskolákból, szerzetesrendekből, kálvinista ihletésű családi körből, már az illegalitás idejében is kommunista édesapa mellől, cseledeplányos, gyerekszobás polgári milióból, cserkészkedésből, rózsafüzér-társulatból, AC-s múltból, a lelkiismerete felett isteni tekintéllyel uralkodni akaró lelkiatyai vezetésből, patriarkális jellegű családmodellből, providás jellegű, liturgikus beállítottságú családtípusokkal történt lelki és szellemi barátkozásokból...és nem is akarom folytatni hányféle (és egy-egy személyben persze keveredő, egymást átfedő, vagy időbelileg követő) szellemi-lelki miliókból jöttek, jötünk.

És hol tartunk most? Van-e közös "mi" profilunk? Egyek vagyunk abban, hogy keresztény hitünket akarjuk újraértelmezni; természetesen a tudatunkban, érzelmeinkben ma is elevenen ható múltunknak, szellemi-lelki háttérünknek megfelelően különböző mélységben. Van, aki szívesen ásna le egészen az alapokig, hogy onnét kiindulva építsen valami egészen újat. Van, aki megelégednék újszerű fogalmazásokkal. Mindegyikünknek tetszik az Isten=Szeretet megfogalmazás. Tetszik a szeretet-östény dinamizmusában kibontakozó belső isteni életről, ennek leghűbb földi lenyomatáról, a házasságról - közös olvasmányaink alapján - kialakított kép. Tetszik, hogy az erkölcsi csúcsérték a szeretet. Barátkozunk a szeretet konkretizálásával - adásban, szolgálatban, erőnem-alkalmazásban, illetve szegénységben, társadalmi kicsiségben, üldözöttségben. Barátkozunk, mert tudatunkat meghatározza létünk, mert előzményeinkben adott determináltságaink következtében egyikünk sincs ott társadalmilag, ahol egyébként lehetne. Egyfelől szívesen ideologizáljuk tehát társadalmi kicsiségünket, s mindazt, ami ebből következik. Másfelől szellemi-lelki, szociológiai előzményeinknek, tudatalatti irányulásainknak megfelelően "gondban" vagyunk az evilági országra irányuló felelősség, a közrend fenntartása, a tudományos kutatómunka sikere, az írói-költői ambíció, hivatás és családi kötöttség, hagyományos templomi, ill. egyház-

közsegi keretek fennmaradása miatt. Vitatkozva egymással, vitatkozva olvasmányaink szerzőivel. Biblia centrikus szemléletünknek megfelelően persze végső tekintélyként az evangéliumok Jézus ajkára adott nyilatkozatai szolgálnak. Értelmezésükben viszont már erősen hatna olvasmányaink szerzőinek kisarkításai a szeretet-csúcsérték konkretizálásának céljából. Mindez szívós utóvédharcokban a természetesen csak a társaság szemlélete szerinti, "hagyományos", "konzervatív", "dogmatikus" nézetekkel.

Elevenen él körünkben az Egyház nem-klrikális mivoltának tudata, azaz az egyetemes papság, a küldetés-továbbadás gondolata. "Pletyka-rovatunk" tematikája: gondjaink a "többiek" (= a klerikálisok) tekintetében. A "többiek" felé irányuló kritikáinkban hamarabb kialakul a "mi"-profilunk, mint befelé forduló tanulókori munkánkban. Sokszor érezzük - problémázunk is róla eleget, hogy egyre inkább távolodunk azoktól, akikkel valamikor egyek voltunk. Ma úgy érezzük, nincsen mondanivalónk egymás számára; idegenek ők nekünk, idegenek vagyunk mi nekik.

Most szeretnék magamról vallani. Éppen a "mi" problémával kapcsolatban. Megvallom: tetszik nekem ez a sokszínűség. "Profi" vagyok ebben a közösségben, de éppen az a jó, hogy sem az én véleményem, sem olvasott szerzőink véleménye, nem az egyházi tanítóhivatal, nem az élő hagyomány tekintélyi erejével tükröződik tudatokban. Minden állítás, vélemény annyit ér, amennyit az érvei. A "mi"-profil kialakulása természetesen így lassúbb, de szervezettebb. Nagyon szomorú lennék, ha azt érezném, hogy az eddigi tekintélyek helyébe újak lépnének, ha olvasmányainkat, hozzáfűzött kommentárjaimat tekintélyi alapon dogmatizálnátok vagy akár ha közös meg tárgyalás alapján fogadnánk el végérvényes "dogmatikus" definíciókat, amolyan kis-zsinat formájában. Vagy ha valami új liturgiát akarnánk a "mi" liturgiánkként baráti társaságunkban. Ha valamiféle szektás ízű magatartásformákkal akarnánk közösséget építeni. Szóval: ha kritizálva az Egyház intézményesülését, a mi baráti körünk akarna intézményesülni, öncélúvá válni. Akár más, hasonló baráti körökkel kapcsolatot keresve... Személyünkre vonatkozólag kezdjük megérteni, mit jelent a kicsiség, a szolgálat. Úgy érzem ezt kell következetesen alkalmazni minden közösségre; magunkra, a miénkre is. Vallomásom most arra irányul, hogy áttételesen nagyon sokat valószínűsítek a küldetésből, de szerényen, háttérben maradva. Arra gondolok, hányszor beszéljük meg - akár előre, akár visszatekintve - veletek, gyerekeitekkel a vasárnapi igehirdetés (homília, elmélkedés) tematikáját, problematikáját. Szolgálat ez, a "többiek" szolgálata - ha áttételesen is.

És itt jön szóba a küldetés egy fontos problémája, amely feltétlenül egyik komponense a régi barátoktól eltávolodásunknak. A küldöttet valaki küldi. A küldött küldőjének mondanivalóját közvetíti. Az egyházi tanítóhivatal jelenlegi felfogása szerint, tehát a második vatikáni zsinat óta, a "laikus" küldetés többé nem lehet vitás. De mondanivalónk tartalmára vonatkozólag már fennáll a probléma. Amit legsajátosabb "mi" mondanivalónknak érzünk (átformálódásban lévő tudatunk tartalmi) az nincs benne a kortárs keresztény köztudatban. Amikor tudat átalakítást aka-

runk végezni a kortárs keresztények körében, kinek a küldetésében, kinek a nevében és megbízásából képviseljük tudat átalakítást célzó mondanivalónkat? A "hagyományos"-közkeletű, az "egyházias" felfogás nevében nem, és így - legalábbis pszichológiailag - nem érezhetjük magunkat a "hivatalos egyház" küldöttjeinek; és éppen a legsajátosabb "mi"-mondanivalók tekintetében nem. Akikhez küldöttek lennénk határozott bizalmatlanságot is éreznek: eretnokséget, szektásságot, egyházellenességet, rombolási, bontási szándékot szimatolnak. Mert "hitkételyt", "hitellenes kísértést" érez sok keresztény - főleg katolikus (!), lelkiismeret minden problémafelvetésben. Vannak, akik társaságbeli illetlenséget éreznek minden vallást érintő kérdésfelvetésben, társalgási témában; protestáns-keresztény, hívő-hitetlen, s egyéb irracionális érzékenységeket sértő "vallásvitákat" nyilván liberális hagyományaik alapján. Ha "marketing"-módszerű küldetésre vállalkoznánk (amitől persze mindannyiunknak borsódzik a háta, nem utolsósorban pénzbeszedői jellege, vagy akárcsak ürügye miatt, no meg a szektás formája miatt is), még inkább felmerül a kinek a nevében történő küldetés kérdése. Becsületességünk tiltja, hogy megmaradjunk annál a felületes "apostolkodás"-nál, amit esetleges legfejlettebb tudatú hivatalos egyházi küldőink is elképzelnék; de azt is tiltja, hogy küldőink háta megett olyan mélységekbe menjünk, amire nem küldtek minket.

Legtöbb lehetőséget a párbeszédre a nem "egyházias" beállítottságú, kellő értelmi szinttel rendelkező, becsületes emberek, a kereső típusok nyújtják, akik megszokták, hogy elfogulatlanul nézzenek szembe kérdésekkel. Náluk a "kinek a nevében történik a küldetés" kérdése fel sem merül. Nem képviseljük a hivatalos egyházat, amire nem is kíváncsiak. Az sem baj, ha nincs kifejeződött "mi"-véleményünk. Önmagunkat képviseljük, saját tudatunkat... ameddig eljutottunk újraértelmezésünkben, amit szervesen, ténylegesen magunkévá tettünk. Nem szervezetek véleményét igyekszünk torzításmentesen képviselni, hanem arról "vallunk", ami ténylegesen a mienk, ami ténylegesen bennünk él, minden melléktekinet nélkül, még a megnyerési szándékot is háttérben hagyva. Így nem kell félnünk attól, hogy úgy tekintenek minket, hogy végső fokon mégis csak a "hatalmi" egyház ügyeskedését, taktikázását szolgálja mondanivalónk, s mi is csak - talán tudattalan - "balekjai" vagyunk valamiféle klerikális taktikának.

Végső soron, annyiban vagyunk "mi", amennyiben szolgálni tudunk. Nem öncél a közösség. Nem is a közösség nevében vagyunk küldöttek. Saját belső meggyőződéseink elkötelezettjei vagyunk. S éppen ezért - talán mondanom sem kell - ez az "én" véleményem, nem biztos, hogy a tiétek is; tehát nem biztos, hogy "mi"-vélemény...1972

BULÁNYI GYÖRGY

ADYLIGETEN

„Egyikünk a jobboldon,
másikunk a baloldon...”

(Mk 10,37)

Nem tudjátok, mit kértek. Nem, mert ilyen nálunk nincs - mondhatná nekik ezt is Jézus. Mert a Fiú sem ül az Atya jobbán, mint ahogy képeink ábrázolják s a krédónk is képzelet és vallja is. Honnan tudom? Láttam, hogy nem így van? Nem láttam, de ilyesmit csak azok gondolnak, akik a Szentháromságot az urak mintájára képzelik. Én nem az úri világ mintájára képzelem. Hanem? A szerelem mintájára, ahol kedvesét az ember nem ülteti jobbára, hanem inkább a térdére, mert úgy jobban lehet ölelkezni. A Szentháromság az ölelés világa, melyben az Atya mindenét adja a Fiúnak. Ettől megmámorosodva a Fiú is mindenét adja az Atyának, s köztük árad az egyiktől a másikig, s a másiktól az egyikig a szeretet, az adás Szent Lelke, s így jön létre a tökéletes ölelés. S honnan tudom, hogy ez így van? Nem tudom, csak következtetem abból, ami az ember számára a legszentebb. S ez nem az uralkodás, hanem az ölelés. Ezt súgja a szívünk is, az eszünk is. E két súgás erejében mondom, amit mondhatok.

Valami egyébvel kellene foglalkoznotok. Nem a kiváltsággal. Ez az urak világához tartozik. Azzal a kehhellyel, melyet majd az urak világa nyújt nekünk. S nektek is fogják ugyanők nyújtani. S Jakabnak-Jánosnak fogalma sincs arról, hogy mit kell majd Jézusnak és nekik is kiinnük. Ezért mondja másképpen is: alámerülni, ahogyan én alámerülök, ti is alámerültök majd, erre képesek vagytok-e? A testvérpár erre azt feleli, hogyne hogyne.

A többi tíz tanítvány pedig meggorrol rájuk eme nyomulásuk miatt. S ezért Jézus belegyalogol az urak világába, hogy egyértelművé tegye mind a tizenkét tanítvány számára, hogy a Jézus-féle országban nem található, ami az urak világában található.

Több mint 25 éve írtam egy könyvet, melynek címe: Egyházzrend. Elképzelhető, hogy egyikőtök sem olvasta. Azt írtam meg benne, hogy működni tud Jézus mozgalma akkor is, ha üldözik a benne levőket. Nem kell működéshez se püspöki székesegyház, se palota. Még a római Szent Péter téri bazilikára és a Vatikánra sincs szükség.

Még, még... az adyligeti kápolna sem szükséges hozzá. Csak kisközösségek. Ezek meg egymás lakásában találkoznak, ahol a gyerekeik is élnek. Ha közösen ebédelnek vagy vacsorálnak ezek a közösségek, akkor összedobják, ami kell hozzá. Sorba megy a találkozóiokon az elnöklés. Hol az egyik férfié, hol a másik asszonyé ez a feladat. Azt is tudják ezek a kisközösségek, hogy ki a legrátermettebb köztük. A legrátermettebbet megbízzák, hogy táplálásuk érdekében járjon ő egy másik kisközösségbe is, ahol a többi ilyen kisközösség megbízottaival találkozik. Ugyanolyan feltételek mellett, mint amilyent a maguk körében

megtapasztaltak. Ez a másodfokú közösség sem kerül pénzbe, ott is csak összedobják, amit megésznek.

Aztán elmondja a könyvem, hogy e megbízottak is látják, hogy melyik asszony vagy ember a legtöbbet érő köztük, s elküldik őt tapasztalatszerzésre egy harmadik szintű kisközösségbe. Abban sincs szükség palotára, pénzre, csak arra, amire az első két fajtájú közösségben. És így tovább alakulnak ezek a kisközösségek a negyedik szinten.

Majd az ötödiken, s mindenütt úgy van minden, mint az első szinten. A kilencedik szinten elfogynak a szintek. Nincs tovább, mert abban már a kontinensek, a világrészek képviselői-küldöttjei ülnek. S ott mi történik azzal, aki a legrátermettebb köztük? Hova küldik őt? Nem küldik sehová, mert nincs hová küldeni őt. De azért van köztük is, aki legrátermettebb, s annak azt mondják, hogy te vagy a Péter-utód, azaz a pápa, amíg ilyen rendes asszony vagy rendes ember vagy. Hát ez a könyvemnek rövid tartalma egy percben összefoglalva.

Ezt az Egyházzrend c. írást elolvasta többek között, mert elfogyott ötezer példányban, vagy húsz éve egy asszony, aki a nagyvázsonyi téészen dolgozott, és azt mondta írásmról, hogy a benne leírtak alapján lehetne rendet teremteni náluk, a téészen is. Nem számít semmit, hogy én az egyház dolgáról írok, mert ugyanaz érvényes a téészen is.

Mit is írtam meg az Egyházzrendben? Csak azt, hogy az ügy iránt érdekelték halálbiztosan megtalálják azt a személyt a körükben, aki őket képviselni hivatott. Körükben, azaz legfeljebb 10-12 személynek a körében. Az így megválasztottak már képviselhetik őket a megválasztott személyek körében, megint legfeljebb 10-12 képviselőre megválasztott személy körében. E választott személyek is megválaszthatják azt, aki képviseli őket, és így tovább.

Ezzel szemben áll a felülről kinevezés gyakorlata. Az ország egésze, azaz sok millió ember megválaszt egy pártot, s a pártelnök kinevezi minisztereit, a megyei, a kerületi és helyi vezetőket. Ezt nevezik demokráciának, azaz a nép uralkodásának. Amit pedig megírtam az Egyházzrendben, az a képviselő, melyben nincs szükség kinevezésre.

A tényleges, a valóságos Egyházban nincsen se képviselő, se demokrácia. Százegynéhány kinevezett személy, a bíborosok, választanak maguk közül egy pápát, s utána a pápa nevezi ki a világ összes püspökeit, az új bíborosokat is, akik majd megválasztják maguk közül a pápát, ha az előző pápa meghal. A püspökök pedig kineveznek egy általuk kiképzett személyt plébánosnak Nagyvázsöny vagy bármely más település számára. Mit sem számít az, hogy a nagyvázsönnyiek kibébiznak meg, kit akarnak maguknak plébánosként. Nem képviselő, hanem kinevezés dolga, hogy ki lesz Nagyvázsönyben plébános. Meg az is, hogy ki lesz Nagyvázsönyben a téész elnöke.

Mindezt annak a kapcsán mondom el, hogy ötven éve, az október 23-át követő napokban pár nap alatt összeállt a Nagybudapesti Munkástanács, és minden kine-

vezés nélkül, és egyszerű képviseleti alapon. Nagyon gyorsan, kampány és milliárdos költségek nélkül. Kádárnak orosz tankok kellettek ahhoz, hogy szétverje őket, s így is hosszan elnyúlt, mire szét tudta verni őket. '89 után pedig nem a képviselet jött vissza, csak a demokrácia.

Az urak sohasem akarnak képviseletet, legfeljebb diktatúra helyett demokráciát. A helyi uraknak pedig rendre országon kívüli urak parancsolnak, akik nem tudnának képviselet esetén parancsolni, csak demokrácia esetén tudnak. Ezen az alapon már tudnak, s ha nem engedelmeskednénk nekik, akkor leverik vagy megfojtják az országot. A képviselet ellen meg tankokat hoznak vagy nyomort teremtenek, azaz megbuktatják a képviseletet. Meg tudják ezt is tenni? Meg tudják. Valakiket megfizetnek, s a megfizetett személy a nyomorban levőknek megígéri, hogy van kiút. S az mi? Hát a demokrácia, melyben azt csinálják a távoli urak, amit akarnak S a mi demokratikus választásunk erejében.

Ezért aztán ahhoz, hogy rend legyen, képviseleti rend, mindenképp a fejekben kell rendet teremteni. Elvben ez nagyon könnyű. Csak annyit kell tudomásul venni, hogy nekem sincs többre jogom, mint neked. Gyakorlatban viszont hosszú munkát kíván: meg kell győződnöm magamat arról, amit tudomásul vettem. S ezt nem lehet kikerülni. Okvetlenül megbukik a legjobb szándék is, ha ki akarnók kerülni.

Azt mondják a politikusok, hogy az emberiség még nem talált ki jobbat, mint a demokráciát. Jézus korában nem ismerték még a demokráciát. Akkoriban még csak jó császárok, meg őrző császárok voltak. A jó császárok kevesebbet gyilkoltak, az őrzők többet. Amióta demokrácia van, némely országban eltörlik ugyan a halálbüntetést, de részt vesznek Mr. Bush világszendőri akcióiban - s kockáztatják vele akár az atomháborút is. Már a demokrácia korában született meg Szabó Lőrincünk tollából a magyar és a világirodalom egy nagyon nagy verse, a Vang-An-Si. Hetven évvel ezelőtt született meg, amikor már volt Szovjetunió. A vers kimondatlanul is a Szovjetunió rendcsinálási törekvéseire utal. Biztosan felolvastam már valamikor ezt a verset itt is, ha nem is éppen Nektek. Most újra felolvasom, hogy ne legyen kísértésünk arra, hogy megkerüljük azt, ami nem megkerülhető.

A vers kétszáz millió kuliról szól. Boldogítani akarja őket a szent, a remete, a bölcs, a filozófus - Vang-An-Si. S a császár, Sen-Tszung kinevezi őt. Így szól a vers

*Hiába! - hallotta ezerszer
Sen-Tszung, a sárkány trón ura,
Nincs remény! - és ijedten nézett
a remete Vang-An-Si-ra,
-Jobb nem tudnod, hogy mi van ott kint! -
dörögte három ezredév,
és a Tanácsban csak a szent bölcs,
Vang-An-Si rázta a fejét,*

*Fejét ráz/a és így kiáltott:
- De! tudd meg! s ne feleltsd soha!
Én, Vang-An-Si, neveltelek föl,
én és a filozófia;
most tied a trón: megcsináljuk.
mit még senki se mert, akart,
az lsten Országát a földön,
én, a gondolat, és te, a kard! -*

*- Császár. ne akarj tudni semmit! -
könyörgött a rémült Tanács,
- Sen-Tszung, - könyörgött a szent, - tárd ki varázstornyd négy ablakát!
Ne. császár, ne hallgass a népre!
- Császár, hallgasd meg népedet! -
És szólt Sen-Tszung, az ifjú császár:
Vang-An-Si. Én neked hiszek! -*

*A torony négyfelé kitérült,
a Tanács meghajtá fejét
és Sen-Tszung, mit császár sohasem tett,
hallgatta, miért sír a nép;
a négy ablak négyfelé tárult,
és begyűjtötte mind a kint,
mit fél Ázsia szíve néma
viharként döngött odakint.*

*S a vihar feljajdult keletről:
-Császár nincs munka, nincs kenyér!
Kifoszt az uzsorás, a kalmár! -
sírt a milliótorkú Dél.
A bér! a töke! - zúgta Észak
és Nyugat zúgta: - A papok!
Sápadtan hallgatta a császár
a négy beszélő ablakot.*

*Sápadtan hallgatta a császár,
amit még nem hallott soha:
hogy a szabadság nem szabadság,
a jog az őserdők joga,
hogy a szegényt a fenevad pénz,
mint a tigris a nyulat, eszi,
s a világ csak nézi a gyengét
és legfeljebb megkönnyezi.*

*Irtózva hallgatta a császár,
hogy átkozódtak a szívek,
hogy elsírták mind, amit szemébe
nem mondtak volna soha meg;
irtózva hallgatta a néma
mennydörgést, amit a kulik
kétszázmillió szíve vert és
az imát: - Ég Fia, segíts! -*

*Az ablak bezárult. - Hiába!
Nincs remény! - mondta a Tanács.
De van! - tört ki Vang-An-Si, - császár
akard s itt lesz az újvilág!
- Akarom! - szólt és megölelte
szent bölcsét Sen-Tszung: - Akarom!
Tanítóm voltál, most is az vagy,
Kezedben minden hatalom! -*

És Vang-An-Si dolgozni kezdett
és dolgozott tíz éven át.
Védte a gyengét, törbe csalta
a tigris és a banditát.
Pénz, műhely s bolt: az államé mind,
– hirdette, – én kereskedem,
s mit agy és kéz, mint munka termel,
elosztom becsületesen! –

Tíz évig dolgozott a szent bölcs,
büszkén, hogy amit most csinál,
ezer év múlva is csak álom
lesz más népek fiainál;
békét hirdetett s ölt nyugodtan,
ha ölnie kellett neki,
angyalok voltak katonái
s angyalok a hóhérai.

Tíz évig dolgozott Vang-An-Si
és dolgozott mindenkiért,
kétszázmillió szíve volt és
a vén világ arcot cserélt;
látta: roppant számok és tervek
bölcs kényszerben hogy építik
szerencse, önzés, bűn s örök harc
fölé az ész és rend álmait.

Tíz év... S a szent hívta a császárt
és a Tanácsot. – Kész vagyok,
itt a művem! – s az új világra
kitérte a négy ablakot.
Boldogan hajolt ki a császár,
Vang-An-Si boldogan figyelt:
köröttük a birodalomnak
kétszázmillió szíve vert.

Csend volt, mint mindig, titok és csend,
de hatni kezdett a varázs,
megszólalt kétszázmillió szív
s a titokból lett vallomás:
Öld meg! – zúgta egy hang. Utána
égig csapott a düh s a vád:
– Öld meg! – Kit? – kérdezte a császár.
– Vang-An-Sit, a pokol fiát! –

– A bölcsök bölcsét? – A bolondot!
– A szentet? – Ördög szentje volt! –
– Hallod? – nézett a bölcsre Sen-Tszung.
– Öld meg: mindenkit kirabolt!
Öld meg! – az átok mint a tenger
özönlött a császár felé.
– Örültek! – kiáltott Vang-An-Si
és kilépet a nép elé.

– Örültek! Elűztem a kalmárt!...
– A tied éppúgy becsapott!
– Bankpénz helyett... – De katonákkal
hajtottad be a kamatot!
– Az úri tőke... – Spicliké lett!
– A papok ... – Azért nincs eső!
– Munkahadsereg ... – Mint a börtön!
– Jövőtök ... – ma kell, nem a jövő!

És már megint égig csapott
a vihar, tombolt az új világ:
– Most remény sincs meggazdagodni!
Császár, öld meg a bestiát! –
– Örültek! – suttogta a császár
s becsukta a négy ablakot,
s elnémult kétszázmillió szív
s az önzés újra hallgatott.

Elnémult kétszázmillió szív,
csak kettő beszélt odabent.
– Hiába! – sóhajtott a császár.
– Nincs remény! – sóhajtott a szent.
– Ugye, mégis a régi rend jobb?! –
tapsolt a győzelmes Tanács.
És Vang-An-Si befalaztatta
a szent torony négy ablakát.

Mibe bukik bele Vang-An-Si és Sen-Tszung kísérelte? Az emberbe. És a nyomorult kuli is ember. S ez az ember olyan, mint Jakab és János. Ők is többet akarnak maguknak, mint amennyi a másik tíznek jut. Nem kell a kuliknak Vang-An-Si rendje, mert abban "remény sincs meggazdagodni". Isten Országában nem lehet valakinek a jobbán és balján ülni.

A képviseleti rend kiemeli magából a legderekabbat. Kit tartunk a legderekabbnak?

Jézus megmondja, hogy ő kit tart: ha valaki közületek ki akar tűnni, legyen a szolgátok, és ha valaki közületek első akar lenni, legyen mindenkinek a szolgálója. Az Emberfia sem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon.

Meg kell kérdenem magamtól, hogy én mit akarok. Azt, amit Jézus csinált? Szolgálni akarok-e vagy uralkodni? Akarom-e, hogy több legyen nekem, mint a másoknak? Röviden: Úr akarok lenni? Hát lehet úgy élni, hogy nem akarok gazdagnak lenni? Úgy nem lehet. De úgy lehet, hogy azt akarom, hogy ami nekem van, az neked is legyen. Másrendű polgár nem akarhatok lenni, de testvérnek lenni akarhatok. Tollasodhatok, ha a mellettem levő is tollasodik. Paradicsomban élnénk, ha nem volnának katonai költségeink. Fele pénzünk arra megy el, hogy hatékonyan tudjunk embert gyilkolni... hogy előnyösebb helyzetbe kerüljünk. A Szentháromságban senkinek sincs többje, mint a másoknak. A közünk épülő Isten Országában sem más a helyzet. Akarjuk-e az Isten Országát?

Piarista köz, 2006. október 24.

*****

Pálos Rozita

**Vásári Madonna
nagyanyám szobájában**

nem irtózol a bűnösöktől
mert nélkülük
Istennek anyja nem lehetnél

DÓRY ISTVÁN

MIÉRT VÉDJÜK A KÖRNYEZETET?

Természetesen azért, hogy meg ne haljon az Élet a Földön, és ne kelljen kipusztulnia az Embernek. Hogy ne kelljen unokáinknak egy végképp kiszarolt, kiürített, ámde alaposan elszennyezett bolygón sanyarú körülmények között tengődniük olyan lefelé ívelő kényszerpályán, ahonnan nincs semmilyen fórumhoz fellebbezés. Mert ha nem hagyjuk abba ezt a játéktípust - amibe beleszülettünk - akkor kiállítanak minket a pályáról. Piros lappal - végleg.

Nagyon negatívan hangzik, pedig kivédhetetlen, kérlelhetetlen érvek. Az érvek pedig senkit sem lelkesítenek.

Mondani pedig azt mondom: Gyertek, tegyük rendbe a házunk táját! Gyűjtsük össze a használt zsírt, olajat, ne menjen már a (le)folyóba! Etecsük télen a madarakat, hogy aztán élvezhessük tavasszal a madárdalt, vagy éppen nyári éjjel az erdő csöndjét! Szervezzük meg a szomszédokkal az őszi lombtakarítást, és ha közben eldobott elemet találunk, azt is juttassuk a megfelelő gyűjtőbe. Vigyázzunk környezetünk tisztaságára, épségére, hiszen a bokorsor az utcán, a parkerdő valamennyi fája, rétje, a Duna vize mind magában való érték, nem szükséges bármi mással összehasonlítani - hacsak nem korábbi állapotával - ahhoz, hogy nyilvánvaló váljék: óvnunk, védenünk kell őket!

Ezt mondom, pedig tudom: ha csupán annyi lelkesedést sikerül összegyűjtenünk, hogy kertészetileg rendbe hozzuk a környezetünket, és szétválogatunk egy tonna hulladékot évente, még nem kerülhetjük el a fent említett negatív kényszerpályát, ahová a bolygói méretekben felhalmozódó környezeti adósságaink visznek. Sajnos, ez a Nyugat végzetes, nagy tévedése.

Hogyan védjük a környezetünket?

Alapvetően úgy, hogy nem fogyasztunk.... Szükségleteinket enyhítjük, éhségünket csillapítjuk. Létszámokban és létfeltételekben azonosulunk a körülöttünk élő lényekkel. Nem vásárolunk reklámozott árut, sokkal kevesebbet fűtünk, egyre kevesebb szemetet termelünk, és nem akarunk zajos, bűzös robogót birtokolni, még ha négy keze van akkor sem.

De elég a negatívumokból. A tettek is lehetnek pozitívak: Ültess egy fát! Ments meg egy forrást! Mérd fel a zuzmók gyakoriságát! Olvasd le a mérőóra állását! Olvasd Fekete Istvánt, vagy éppen írd egy cikket a helyi lapba! Szervezd meg a környezetvédő munkacsoportot!

Valahol el kell kezdeni. És aztán folytatni.

DEMECZKY JENŐ

AZ ÉRTÉK FELSZÍNRE AKAR KERÜLNI

GARAY ANDRÁS ÉS DÓRA

Hogyan ismerkedtetek meg a Bokorral?

1981-ben fiatal házasként Fehérvárra költöztünk. Akkor Simonyi Gyuszt már ismertük, de a Bokorról még nem tudtunk. Amikor megérkeztünk a teherautóval, fáradtan az éjszakai pakolás után, sokan vártak bennünket, ebédet főztek, kitakarítottak, mindent megtettek, hogy otthon érezzük magunkat. Így mutatkozott be nekünk a fehérvári közösség, és azt láttuk, hogy nagy szeretetben és az általunk is fontosnak tartott értékek vonzásában élnek. Később "derült" ki, hogy mindez a Bokor nagyközösség keretében működik.

Mi volt a varázsa ennek a közösségi életnek?

Az, hogy a fehérvári közösségi életben a Bokor életének mindhárom oldala egyforma erősséggel és "magas színvonalon" volt jelen, azaz egyszerre volt spirituális, intellektuális és mindennapos szeretetkapcsolatokat fenntartó és sokoldalúan szolgáló mozgalom. A Bokor így nagyon vonzó volt, s könnyűszerrel tettük túl magunkat az akkori veszélyhelyzeteken. Azóta is havonta járunk Fehérvárra. Úgy emlékszem az akkori beszélgetéseinkre, hogy már akkor szó volt olyan dolgokról, amelyek a Bokrot, az Egyházat és a magyar társadalmat csak most kezdik foglalkoztatni, s mindez nagy nyitottsággal, belső örömmel, mondhatni vallásos légkörben történt. Nem véletlenül nőtt ki ezekből az évekből a katonáskodást megtagadók nagy száma, vagy az ökológiai tudatosság és a Bokor társadalmi megjelenési igénye (könyvek, újság, kommuna).

Mondjatok valamit a korábbi éveitekről!

Diákként - évfolyamtársak voltunk az egyetemen - egy a Regnum peremén lévő nagyközösségbe jártunk, ahol élményteliségi élet folyt, rengeteg programmal, jó kapcsolatokkal, de - így persze csak utólag tudjuk megfogalmazni - az elköteleződés konkrétsága nélkül. Ennek nem is voltak meg a szellemi alapjai sem. Az utolsó években nagyon zavart már a szellemi munka hiánya a közösségi életben, így könnyűszerrel "váltottunk".

Hogyan látjátok a többi közösségi mozgalmat?

A korábban említett hármasságból (spiritualitás, intellektuális élet és mozgalmi jelleg) az egyik szinte minden más mozgalmából hiányzik, vagy elcsökevényesedett. Általában az intellektuális élet az; elveszítik a szellemi nyitottságot, vagy leszűkítik a saját szempontjaikra. Ezért nehéz párbeszédet folytatniuk velünk és persze fordítva is. Ez nem azt jelenti, hogy ott valakik nem lehetnek otthonra, nem töltheti ki az életüket.

A Bokor tehát kirí a többiek közül?

Igen. A Bokor önálló és önállóságra nevel. Átvész egy hagyományosan hatalmi funkciót mind az Egyháztól, mind az államtól. Azt, hogy ki meri jelölni, mi a mérték. Az értékjelölő funkció vállalása roppant veszélyes. Jézusnak is az életébe került. A társadalmak életében hagyományosan az Egyház állított és jelölt ki értékeket. Azt, hogy e funkciót vagy kétszáz éve (házánkban úgy 50 éve) elvették tőle, a mai napig nem tudja feldolgozni.

A Bokor önállósága azt jelenti, hogy nincs szüksége támaszra? Mondjuk ki: Egyházra?

A Bokor és az Egyház sajátos szimbiózisban él. Ha az Egyház nem olyan amilyen, nem jön létre a Bokor, ha a Bokor (és itt ezen a jézusi gondolat érvényre jutását is értem, tehát kicsit idealizálok) nincs, az Egyháznak nehezebb megtalálni a helyét a mai világban. A Bokornak nem támaszként kell az Egyház, hanem hatásterületként. Ide tartozunk, itt szeretnénk segíteni a jézusibbá válás útján. Azt hiszem, ma már objektívan megállapítható, milyen hatása volt és van a Bokornak a ma Egyházára és a társadalomra. S természetesen ebben a változásban a Bokor nincs egyedül, hanem rajta kívül számosan vannak.

Nem vagytok túl optimisták?

Azt gondolom, hogy a Bokor teológiája a hagyományos teológia csúcsa: vagy ez lesz a XXI. század katolikus teológiája, vagy - s félek kimondani - nem lesz Egyház. Ma rengeteg jel mutat arra, hogy Gyurka bácsi 50 éve mondott gondolatai a világ teológiai gondolkodásának középpontjába kerültek. De ugyanakkor ez a teológia még használja az évezredek fogalmakat és megközelítéseket, mint megváltás, Szentháromság stb., tehát viszonylag szervesen beépíthető a mai katolikus kultúrába. Az Egyháznak vissza kell térnie a jézusi értékekhez, különben elveszti a súlyát. Ma egyre többen mondják ki, hogy "a király meztelen". Nekünk, - s ezt látjuk másoknál is a közösségben - fáj a mai helyzet.

Nem értékelitek túl a Bokor szerepét?

A Bokor helyzete nem rózsás, sem kifelé, sem befelé, de ettől még igaza lehet. Az igazság nem statisztikai kategória. De ha a világ helyzetét nézzük (szegénység, klímakatasztrófa, fegyverkezés), nem látunk a Bokor által felvázolt úton kívül más reményt a megoldásra.

Mindezek ellenére ma sokan eltávolodnak a Bokortól?!

A Bokortól elmenők kis része hagyja ott a Bokorban megismert értékeket. A Bokron belüli vitákat és a Bokor körül keltett egyházi hisztériát nehéz elviselni. Sajnos a közvélemény idehaza az egyén hovatarozását fontosabbnak tartja, mint magát az embert. Ez ellen minden épeszű

ember tiltakozik, hiszen így elvész az ő egyénisége. Ez az általánosítás nagy károkat okoz a Bokornak, de ez egyfajta ára is a Bokron belüli szabadságnak. A másik ok, hogy minden bántás ellenére a Bokortagok többsége szereti az Egyházat és ott akar szolgálni. S ezt a szolgálatot fontosabbnak tartja a közösségi összetartozásnál.

Ezért lenne hiba, ha a Bokor intézményesülne?

A Bokor intézményesülése 50 éve megtörtént, hiszen aki független, az intézményesült. A jogi formák itt másodlagosak. Ma a Bokor mind gondolatilag, mind szervezetiileg független. Tiltakozunk gondolatban a Bokor intézményesülése ellen, de így csak egyes emberekre jut nagyobb teher, s veszít a hatékonyságából. Szerintünk az intézményesülésnek több előnye lenne, de meg kell találni a módját, hogy ez az intézményesülés az Egyházon belül jöjjön létre.

Beszéltetek a fehérvári évekről, hogyan látjátok mindezt ma?

Nosztalgiával gondolunk vissza a nyolcvanas évek elejének közösségi életére. Az említett hármasság a Bokron belül az utóbbi években eltorzult a szellemi élet javára. Úgy gondoljuk, ma a mozgalmi és spirituális értékeket kellene megerősíteni, az együtt cselekvést, az együtt és egymásért végzett munkát, az együtt ünneplést. A gyakorlati szeretetben való "versengés" ma fontosabb lenne, mint az újabb és újabb teológiai meglátások propagálása. A Bokornak minden lelkialkatú, felkészültségű embert be kellene fogadnia, minden élethelyzetre megoldást kellene adnia, ad absurdum, egy Bokron belüli szerzetesi közösséget is el tudunk képzelni. Egymásért kellene nagyobb áldozatot hozni, az odatartozásunkat jobban, ötletesebben kifejezni.

Az Egyház egy ilyen Bokrot jobban tolerálna?

Nem nagyon kell ezzel törődni. Az Egyház és a Bokor viszonyában rengeteg a pozíció- és presztízskérdés. Ma, ha egy ember kicsit is hajlandó elgondolkodni Istenről, emberről és e kettő kapcsolatáról, rájön, hogy a Bokor által képviselt értékek jézusiak.

És a módszer?

Az érték felszínre akar kerülni. Nincs módszer. Egyszer így kell tenni, egyszer úgy. Egyszer határozott hangon kiáltani, egyszer szelíden simogatni. Általában az bírálja a módszert, aki az értékekkel nem akar szembe-sülni, így kapóra jön számára a módszer esetleges hiányossága.

És a Ti "módszerek" nektek mit eredményezett?

Boldogan élünk. Nevelünk három gyermeket, s átszövi életünket a Bokor által nyújtott értékrend. Megta-

láltuk itt a helyünket. Szellemi örömet jelent a tiszta beszéd, a sok barátság, az értelmes szolgálat. Örülünk a Bokor új útjainak (Bokorliget, könyv- és újságkiadás, stb.) s magunk is tevékenyen részt vállalunk benne. Szerencsés módon a szakmánk is segítséget jelenthet másoknak. Két közösségünkben számos nagyszerű ember van, részünk van egymás életében. Mindkét közösség már 13 éves, most is ugyanolyan öröm a találkozás. Ennek talán az is oka, hogy együtt alakultunk olyanná, amilyenek most vagyunk, s hogy nem szégyelljük egymás előtt gyengeségeinket.

Mostanában, mintha fáradtnak tűnétek...

Az elmúlt pár év sok új feladatot hozott. Kevesebb az idő a feltöltődésre, mint korábban, s hajlamosak is vagyunk túlterhelni magunkat. Ennek egy részét örömmel tesszük, másik részét kötelességből vagy kényszerből. Mivel az időnk jelentős részét együtt töltjük, mindent közösen élünk meg. Este 8-kor elköszönünk a gyerekektől, s még éjfélig egymás mellett rajzolunk, közben beszélgetünk magunkról, a mieinkről, a Bokor, s a világ dolgairól, ahogy ma is veled.

Garay Andrással és Dórával beszélgetett Demeczky Jenő anno

*****

Pálos Rozsita

Közös nevező

Itt a várvavárt várakozás ideje.
Remélt és nem-remélt örömök
édes vigíliája s egyben csendes
váltaja a félelemnek, mit a jövőendő
ünnepre virradó fájdalom előre fogan.

Várni a szebbre – tán ennyi a legtöbb.
Minden ember közös nevezője.

Én szelíden várok.
A vén kútgémtől ellesett nyugalommal,
minek vödrével naponta vizet merítetek
oltani galambok, szavak, virágok
szomját. Ha üdeségekkel megtelik a kert,
nővéreim, a rózsák, hálából versembe
hullatják szirmukat
s e hallatlan pillanat pelyhe
áldozati magasba lendít, hol érzem:
nem győz le semmi engem, míg szerelmed
és a tettek védene.

BULÁNYI GYÖRGY RÉGI IMÁDSÁG

Betlehemben megtestesült, keresztrefeszített Istenember, Názáreti Jézus! Feltámadásoddal beigazoltad minden szavad. Hiszek Neked. Hiszem és büszkén vallom, hogy testvéred vagyok. Hogy Te vagy a fő és én a tag abban a titokzatos Krisztus-testben, amelyben mennybemeneteled után - mint második Krisztus - itt maradtál közöttünk az Egyházban. Életem végső értelme, hogy ez a Titokzatos Test betöltse hivatását: a golgotai áldozat gyümölcse, a kegyelem, eljusson azokhoz, akikért meghaltál, minden emberhez. Eljusson és üdvözítse őket.

Köszönöm, hogy a magyar nemzet gyermekévé tettél. Akarom is szolgálni minden erőmmel országom és nemzetem. De túl minden országon és nemzetem életem nagy célja a Hegyi Beszédben meghirdetett Isten Ország. Egész éneket, úgy, ahogy Tőled kaptam, az Isten Ország építésére ajánlom. Akarom, hogy a lelkekben megszülessék az Ország, amelyben szent az Istennek a neve, s amelyben az Ő akarata történik, miként a mennyben. Nincsen kikötésem. Feltétel nélkül adom át magam e második Krisztusnak, az Egyháznak. Rendelkezz velem! Íme, itt vagyok. Küldj! Küldötted, apostolod akarok lenni. - Ha élet, élet. Elviselem, bármilyen nehéz is legyen. Ha meg halál, majd ad hozzá erőt, aki Tarziciusnak és Ágnesnek adott, azt is elfogadom.

Tudom, hogy nem a magam érdeméből mondom el mindezt Neked, Uram és Mesterem. Tudom, hogy Te választottál, és meg sem érdemlem. De ha kiválasztottál, én ragaszkodom e választáshoz. Éppen ezért ígérem, hogy szentséges Tested és Véred vétele által egyre szorosabban és elszakíthatatlanabban fűzlek magamhoz, hogy Benned éljek és elválaszthatatlanul egy legyek Veled. Ígérem, hogy eltanulom Egyházadtól az örök élet ígét, s addig tanulom, amíg csak úgy nem fogom tudni hirdetni tanításodat, hogy megértsék és befogadják azok, akikhez küldesz. S ígérem végül, hogy állhatatos leszek a szürkeségben is. Akármilyen piciny és rejtett lesz az a feladat, amelyet reám bíz az, akit fölém rendeltél ez Isten Országát építő munkában, megteszem. Akarok lenni az Isten sürgönydrótja, amelyen átmegegy az üzenet!

Nem akarok más dicsőséget, csak a Krisztusét, a kereszt dicsőségét, hogy Krisztussal imádkozhassam, dolgozhassam, és kiegészíthessem szenvedését az emberiség boldogságáért. Az Isten e szép világát meg nem vetem, de semmi sem kell belőle, ami benne Krisztussal ellenkezik. Csak Őbenne legyen örömöm és dicsekvésem. "Ne dicsekedjem másban, mint a mi Urunk keresztjében, akiben keresztrefeszült nekem a világ és én a világnak." Add, Uram, hogy soha el ne feledjem szavad: "Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért... Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket, és hazudván minden rosszat mondanak rátok énértetek. Örüljétek és vigadjatok, mert jutalmatok bőséges lesz a mennyekben."

Szentháromságos egy Isten, adj erőt, hogy ennek örüljek, ezen vigadjak, a mi megfeszített, de feltámadott Urunk, Jézus Krisztus által. Amen.

(A következő írás már megjelent a 2012. januári számban, de mivel a múlt haviban közöltük le a Dialógus az emberről-t, ezért úgy gondoltuk, most mellé rakjuk még egyszer.)

BULÁNYI GYÖRGY

DIALÓGUS AZ ISTENRŐL...

Te hoztad létre a világmindenséget?

- Én nem.

Én sem. Honnan van akkor?

- Magától.

Ez nem jó válasz. Semmi sincs magától. Egy gyufaskatulya sem. Valakinek meg kellett csinálnia.

- Miért mondod valakinek?

Mert Téged is, magamat is valakinek mondalak. Együnk sem tud világmindenséget létrehozni, mégis valakik vagyunk. Aki ilyesmit tud létrehozni, az nem lehet kevesebb nálunk. Annak valakinek kell lennie

- Mit jelent számodra ez a szó: valaki?

Személyt, aki ki tudja mondani ezt a szót: ÉN. Olyan létezőt, akinek tudatélete van.

- Mit foglal magában a tudatélet?

Hármat: tudataktust, tudattartalmat és tudatállapotot.

- Mi az a tudataktus?

Például én gondolok valamit: pl. az értelmi meggondolásból kiinduló, valamilyen célra irányuló törekvést magában hordozó cselekvés gondolatát.

- Mi az a tudattartalom?

Az előbbinek, a tudataktusnak nyoma, képe, tárolása, rögzülése a személy tudatában. Másképpen: valami, amit az imént vagy régebben gondoltam: gondolni valamit.

- Mi az a tudatállapot?

Csak annyi, hogy az a személy, akinek tudataktusai és tudattartalmi vannak, az valahogyan érzi magát.

- Mindez mondható rólad, rólam, bármelyik normális emberről. Amikor mindezt Istenről állítod, a magunk tulajdonságait aggatod rá. Nem minősítik mindezt antropomorfizmus szóval?

Minősíthetik, és teljes joggal teszik, hiszen az embernek nincs más módja arra, hogy Istenről valamit is mondhasson. Ha ez antropomorfizmus, akkor vállalom. Az Isten pedig nem más, mint a világmindenséget létrehozó személy.

- Miért beszélsz egyes számban? Honnan tudod, hogy egy személyről van szó? Miért nem lehetnének „istenek”, ahogyan vannak „emberek”?

Azért nem beszélek „istenekről”, mert akkor meg kell kérdeznünk, hogy honnan vannak az „istenek”. Ha pedig

ezt meg kell kérdeznünk, akkor az „istenek” nem adják végső magyarázatát, végső okát a minket körülvevő világmindenségnek.

- Én akkor is kérdezek, ha egyes számot használsz: honnan van az Isten?

Gondolkodásunk egyik alaptörvénye, hogy mindennek van végső és elegendő oka. És ez egyes szám. A politeizmus is rendre monoteizmust fejleszt: Kronosz vagy Zeusz - az istenek Atyja.

1. Jó. De miért ne kérdezhetném, hogy honnan van az Isten?

Ez a kérdés értelmetlen, mert az „isten” szóval az egész számunkra tapasztalható valóság végső és elegendő okát jelöljük, s mivel ezt az okot a fentiek erejében személynek kell gondolnunk, ezért beszélünk nagy kezdetűvel írt Istenről.

- Jó. Nem kötözködöm tovább. De mi az, amit a fentiek kivül az értelem színe előtt igazoltan tudhatunk Istenről?

Ezt mondaná el a dogmatikai istentan. Menet közben, az egyes megállapítások során érvényesítenünk kell az értelmi igazolás, a logikai szükségképpeniség szempontját.

- Én azt gondolom, hogy az ember túlságosan kicsi arra a feladatra, hogy értelmileg igazolt képet rajzoljon magának Istenről.

Én pedig azt gondolom, hogy az ember nem tudja kevesebbel beérni, minthogy értelmileg igazolt képet akarjon rajzolni Istenről. Sikerül-e ez neki, ez elválik.

- Úgy van, ahogy mondod, de nem tagadhatod, hogy erre a vállalkozásra aztán igazán illik a közmondás: sokat akar a szarka, de nem bírja a farka. Tehát nem sikerül neki.

Van, amit bír a farka, és van, amit nem bír. Az Isten több, mint az ember. Ennek következtében Isten az ember számára maradéktalanul nem megragadható, fel nem dolgozható. Az Isten az ember számára titok, misztérium... is. De nemcsak az. Valamit meg is érthetünk Istentől.

- Az ateizmus léte, az egymásnak ellentmondó istenképek nagyon is taníthatnának a szerénységre.

A szerénységnek már áldoztam előző szavaimmal. Most az értelmi erőfeszítésnek szeretnék áldozni. Szerénynek lenni könnyű. Az értelmi erőfeszítés több, mint a feladatról lemondó szerénység. Több és nehezebb. S „a nehéz dolgok a szépek”.

- A metafizika felépített az elmúlt évezredek során büszke épületeket. Nincs is ezekkel különösebb baj, amíg bele nem torkollunk az emberi szenvedésekbe. Ezeknek színe előtt már használhatatlanná válik Arisztotelész abszolútum fogalma. Népszerűbb stílusban: ha volna Isten, az első dolgunk az volna, hogy őt megjavítsuk –

hallottam 35 éve a sitten egy szervezett szocdem munkástól. Művészeti síkon pedig Camus Pestis c. regényében élhetjük meg, hogyan hal el az Istenről beszélő szó a regény főhősének, a katolikus papnak az ajkán a végeláthatatlan szenvedés színe előtt.

Ebben nagyon is igazad van. A teológiának az arisztotelészi abszolútum fogalomnál használhatóbb képet kell rajzolnia Istenről. Az arisztotelészi abszolútum-fogalom szenttelen istenképet rajzol, azt állítja, hogy az Isten tökéletesen boldog, mert mindene megvan. Ez az Isten meszebb van az ember szívtől, mint a legzsarnokibb uralkodó, mert annak nincs meg mindene, s ennek folytán nem is lehet tökéletesen boldog. Szeretném ezt a gondolatot a művészet eszközeivel elmélyíteni. Két versidézzel. Az egyik:

*Mit hoztok ma szegények, a sárga fonott kosarakban?
Bort, tejet és mézet, hogy lenne áldozat abból,
áldozat az istennőnek, kit örökre imádtok,
halvány gondolatok, beteg, őrült, régi rajongók!
Amde az istennő veletek nem gondol. Örökké
benn ül ezüst trónján és temploma drága húsében
nézi az áthaladó időket, nézi az ember
koldús-áldozatát s oltára búsillatú füstjét...
...S meg sem rezzen a Győzelem ércmezű szobra kezében.
(Babits Mihály: Klasszikus álmok)*

A másik:

*...mondd Istenem, törvény az ember szenvedése?
Mondd, látsz minket? Voltál te éhes?
Fáztál valaha? Ugye fáztál?
Szídtad magad, mikor téli esőben áztál?
Ha nem éheztél, dideregtél,
Nem szólok hozzád soha többet,
úgyse tudod, mit gondol a szegény előtted,
de ha tudod, mi a csalódás,
ha gazdag vagy, de szegény is,
akkor, Uram,
hozzád küldöm imámat én is...
(Szabó Lőrinc: Egy kis értelmet a reménynek)*

- Álljon meg a menet! Gazdag is az Isten, meg szegény is... - ez az, amiből nem kérek. Ha csak ellentmondásokkal tudsz traktálni, akkor már egyszerűbb ez az ellentmondás a dolgok elején: magától van a világ. Ez esetben nem kell istentan-fabrikálással fogyasztanunk időnk-energiánkat, hanem helyette hozzáfoghatunk a munkához, az egyetlen hozzánk méltóhoz: kevesebbé tenni a világban a szenvedést.

Nem akarlak ellentmondásokkal traktálni. Logoszt, értelmes beszédet akarok adni. A két versidézetet csak arra akartam felhasználni, hogy megmutassam, szenttelen Istenre nincs szüksége az embernek, csak résztvevőre, bajaira figyelni tudóra.

- Hogy van-e ilyen Isten, azt kell igazolnod. Hogy az arisztotelészi abszolútum, ez a tökéletesen boldog Isten

nem lehet az Isten, az számomra nyilvánvaló. Ha szíve van, fájnja kell. Sírnia és zokognia kell az ember nyomorúságán.

Azt hiszem, van valami igaz abban, amit mondasz. De menjünk sorban. Számomra nyilvánvaló, hogy Istennek, az abszolútumnak megvan mindene. De az is nyilvánvaló, hogy a teremtett valóságnak nem lehet meg mindene. Ha a teremtett valóságnak meg volna mindene, már nem volna teremtett valóság, hanem maga is abszolútum volna. Két abszolútum pedig nem lehet, sok abszolútum pedig még kevésbé lehet. A teremtett valóság csak hiányokat hordozó valóság lehet. A hiány pedig szenvedéssel jár. A fentiekből pedig következik, hogy Isten nem tud hiány- és szenvedésmentes valóságot teremteni. A tőle teremthető világ is csak hiányos és szenvedésképes valóság lehet.

- Nem gondolod, hogy Isten tehetett volna nekünk egy szívességet? Azt ti., hogy nem teremt meg minket, ha csak egy olyan világ megteremtésére képes, amiben szenvedniünk kell. Szünetelniünk az emberalatti világ erejétől: természeti katasztrófák, szélvész, szökőár, földrengés, lávakitörés, bacilus, járvány stb. És szenvedniünk kell az emberi uralkodóvágyának a fentieknél sokszor még borzalmasabb következményeitől.

Volt már az életemnek olyan pillanata, amelyikben szívesen lemondtam volna a létről, de általában nem ez a jellemző rám, sem a többi emberre. Általában az az érvényes, amit Csokonai mondott:

*Létel, te mennyország, ezer inségben is.
Nem-létel, te pokol, még nem érezve is.
(A lélek halhatatlanságáról)*

- Szerinted mi indította Istent arra, hogy teremtsen?

Tudta, hogy létezni jó. Jobb, mint nem létezni. Azt akarta, hogy rajta kívül más is részesüljön ebben a jóban.

- De tisztában kellett lennie azzal, hogy ez a jó számunkra csak nem közönséges arányú szenvedések ágyában lehetséges. Hogy olyan szenvedéseket kell a léttel együtt ránk zúdítania, hogy nem kevesek és nem ritkán szívesen visszaadnák és szándékuk szerint vissza is adják Neki létüket.

Tisztában kellett lennie vele. De olyan jónak gondolta a létezését, hogy szenvedést is vállalt azért, hogy legyünk.

- Szerinted az Isten szenvedőképes? Nem mond ez ellent abszolútum-fogalmadnak? Az abszolútumnak mindene megvan, semmi sem hiányzik neki. Mitől nem boldog? Hogyan tud szenvedést vállalni?

Nézd, én úgy gondolom, hogy az Abszolútum maga az időtlen létteljesség. De azt is gondolom, hogy Isten – ha létét rámatricázom a teremtett világra – egyidős az általa teremtett világgal. Az időtlenség nem időszakasz. Nem rövid és nem hosszú és nem is végtelen időszakasz. Nem is végtelen, mert végtelen idő, potenciálisan végtelen idő, tehát a mindig továbbfolytatódó csak akkor vol-

na lehetséges, ha az időbeli folyamatnak volna egy kezdőpontja. Isten életének nem lehet kezdőpontja, mert felmerülne a kérdés, hogy mi volt a kezdet előtt, és mi indította útjára a kezdetet. Nincs tehát értelme egy olyan állításnak, hogy Isten évmilliókig gondolkodott azon, hogy teremtsen vagy ne teremtsen, mert amíg nincs teremtett valóság, addig nincs idő. Csak az látszik értelmesnek, hogy az időtlen Isten életében megjelenik az idő annak következtében, hogy létrehoz egy változó, az Isten által kigondolt cél felé fejlődő világot, amellyel szükségképpen kapcsolatban marad. Azért szükségképpen, mert az a kapcsolatban maradás a teremtés fogalmával együtt jár. E kapcsolat feltételezett, de meg nem engedett megszüntével a teremtett világ a semmibe hullanék. E kapcsolat erejében az Isten életében megjelenik az idő, és vele együtt megjelenik a szenvedés.

- *Miért szenved? Honnan tudod, hogy szenved? Hátha nagyúrként játszik csak. Tudja, hogy szenvedsz. De ettől nem búbanatos. Úgy van velünk, mint az orvos a kísérleti patkányokkal.*

Azt hiszem, hogy nem így van velünk. Azt hiszem, hogy szíve van. Résztvevő, együtt érző.

- *Miből gondolsz?*

Abból, hogy van lelkiismereted. Hogy a patkányt is csak azért szenvedteted, hogy az embernek ne kelljen, ill. kevesebbet kelljen szenvednie. Azt gondolom, hogy az általunk ismert teremtés legmagasabb rendű létezőjébe, az emberbe önmagát rajzolta bele. A mű az alkotóra utal. Egyetlen ember sem kívánja, hogy éheztessek vagy megöljék őt. Az ellenkezőt kívánja, s a kívánság teljesülésének feltétele az erkölcsi törvény vállalása: szolgálni, megetetni, megbocsátani. Egy gonosz Isten, egy erkölestelen Isten – a fogalom maga is ellentmondás – nem teremtette volna meg erkölcsi lényként teremtésének koronáját. Istennek szíve van. Istennek fáj az ember szenvedése.

- *Thomas Mann-nak van egy novellája: Az úr és a kutya. A gazda rendre megsebzti állatát, hogy aztán ápolja, s ápolásáért az állat hálás legyen gazdájának. Nem zavar ez a kép?*

Nem. Isten a maga szeretet-életében részesedés céljából teremtette meg az embert. Isten boldognak akarja az embert.

- *Kezdek összezavarodni. Jó lenne, ha valami rendben közölnéd a gondolataidat.*

Jó. Próbáljuk meg. Úgy gondolom, az alábbiak lennének az egymásra következő lépések:

a. Isten létének igazolása.

b. Annak igazolása, hogy Isten léttartalma időtlen és végtelenül boldog közösségi életet posztulál (kíván meg) számára a Szentháromságban.

c. S végezetül Isten időbeli története a maga képére és hasonlóságára teremtett emberben.

- *Nem gondolsz-e, hogy b. és c. pont ellentmondást eredményez? Isten a maga szentháromsági életében végtelenül boldog, ugyanakkor a maga időbeli történetében szükségképpen nem az.*

lenül boldog, ugyanakkor a maga időbeli történetében szükségképpen nem az.

Egy analógiával kísérlem meg kimutatni, hogy itt nincs ellentmondás. Vegyük példának Mórus Tamást. Tamásunk a maga istenkapcsolatában is, családi életében is harmonikusnak, boldognak mondható. Nem ilyen a kapcsolata VIII. Henrik királlyal s a király célkitűzéseit vakon támogatókkal. Tamás magatartását a királlyal szemben ugyanaz az Istenre figyelés határozza meg, amely Istenhez és a családjához fűződő viszonyára jellemző. Nincs semmi skizofrénia abban, ha azt állítom, hogy Tamásnak vannak harmonikus és nem harmonikus kapcsolatai.

- *Ezt akarod rámatricázni Istenre?*

Értsd meg, hogy filozófia címén nem tudok mást csinálni, mint ezt a rámatricázást. Amíg ezt a rámatricázást csinálom, addig van módom az érzékszerveimmel meg nem ragadható Istenről olyan állításokat fogalmazni, amelyekre rábólinthatok a magam életének tapasztalatai alapján.

- *Ez lenne a létanalógia? Az analógia entis?*

Igen. Ez. Gondold meg: a gyerek hasonlít apjára-anyjára. Vagy: a szakértők egy aláírás nélkül előkerülő versről vagy festményről meg tudják állapítani, hogy Aranyé, Rembrandté. Alkotásukon ott a kezük nyoma. Amit létrehívunk, az hasonlít reánk.

- *Nem gondolsz, hogy Isten és ember esetében több a különbözőség, mint a hasonlóság?*

Lehet. Nem vitatom. De ez a kérdés nem érdekel. Nem azt akarom megragadni, amit nem ragadhatok meg. Csak azt, amit megragadhatok. S valami hasonlóság csak van. S ez elég ahhoz, hogy mondhassak valamit Istenről.

- *A tényállás azonban mindenképpen az, hogy az embert ismerjük meg úgy, ahogy van, de az Istent nem ismerjük úgy, ahogy van.*

Ebben igazad van. S éppen ezért tárgyaljuk Istent a filozófiában és nem valamelyik szaktudományban. A filozófia éppen az a tudomány, amely a megtapasztalható alapján következtet a nem megtapasztalhatóra.

- *Ha így van, ahogy mondod, akkor a Dogmatikának nem az istentannal kellene kezdődnie, hanem az ember-tannal.*

Ebben alighanem nagyon igazad van. Sőt. Talán még előbbre kellene kerülnie. A fundamentális teológiának sem a vallással, hanem az Emberrel kellene indulnia.

GARAY ANDRÁS

TÚLÉLÉS ÉS KÜLDETÉS

Köszönöm, hogy Kristófék ezt a Szent Ferencről szóló dalt énekelték. Van aktualitása, hiszen Szent Ferenc élete jó példa arra, hogy lehet és kell alternatívákban gondolkodnunk.

Szent Ferencnek van egy olyan szobra Assisiben, hogy fekszik a fűvön, feje alá téve hátrakulcsolja a kezét, és néz fölfelé az égbe. Körülötte a galambok, akikkel ő beszélget. Ez egy nagyon határozott és mának szóló jelkép, hogy lehet máshogy is élni.

Amikor a KV azt gondolta, hogy ez legyen az idei évnek a zsinati témája, még nem tudta azt, amibe most ebben az egy hónapban kerültünk. Úgy gondoltuk, van elég időnk mindenre, hiszen az előrejelzések szerint ez meg ez majd csak 10-20-30-40-50 év múlva fog bekövetkezni, és mi éljük a magunk életét, egy lassú és békés felkészüléssel, túlélésre, küldetésre is gondolva. S most fura aktualitást adott ez a dolog, amibe belekerültünk. Ma Lányi Andrással volt egy nagyon érdekes beszélgetés a rádióban arról, hogy amit ma hitelválságnak gondolunk, az annak a következménye, hogy a gazdasági és a környezeti válság összeér. És valószínű, hogy ez az állapot, amiben ma vagyunk, ez a létünknek most már a kerete. Idáig volt valahogyan a lét, és mostantól máshogyan lesz. Nem tudjuk még hogyan, de vannak erre foratókönyvek. Hirtelen nagyon aktuálissá vált ez a téma, és óriási kezd lenni a kapkodás a világban.

Ez a túlélés szó egy kicsit pejoratív. Én inkább úgy fogalmaznám ezt, hogy látnunk kell, milyen változások vannak a világban, mi alatt és mi előtt vagyunk, és hogyan kell ezekre a változásokra reagálnunk, hogyan kell alkalmazkodnunk, főleg az eddig megélt értékeink és küldetésünk fényében. Azt tapasztaljuk, hogy Isten Országát mindig azok jelenítik meg, azok formálják, akik jókor, jó válaszokat adnak a kihívásokra. A Bokornak ez volt a nagy ereje a 80-as években: voltak kihívások, és ezekre jó választ adott. A Bokor belső dinamikája ennek megfelelően jó volt. Az elmúlt 20 évben nem az volt szerintem a Bokornak a problémája, hogy nem csinált semmit, hanem egyszerűen a kihívásokat nem látta. Egy átrendeződés történt, ezért nem találtuk, vagy nem is kerestük a kihívásokat, talán részben nem is voltak. Elrendeződött valamilyen másfajta életben, de ma ezzel a túlélés kérdéssel, és mostani helyzettel újra kontúrosak lettek a kihívások. Ma mindenki számára egyértelmű, hogy pörgünk, és ebben a pörgésben rosszul járunk, ma lelepleződik minden, a politikától kezdve a gazdaságig. A környezet állapota pusztul, a népünk, nemzetünk helyzete egyre rosszabbá válik, megjelenik az egyéni és a strukturális erőszak. Ha úgy tetszik, ma a tét – jó szó ez a túlélés -, az egyéni, családi, kis- és nagyközösségi túlélésünk! Erről szeretnék most beszélni.

1. Döbbenet nézünk, mi történik most körülöttünk és velünk - „élhattunk volna gyönyörűen”

Van Ladányi Mihálynak egy verse: *Élhattunk volna gyönyörűen*. Egy nagyon szomorú, rezignált vers arról, hogy minden lehetőség adott a gyönyörű életre, és az ember mégis mindent elszúr! Ma úgy érzi az ember magát, mint amikor az ejtőernyős kiugrik a repülőgépből, és rutinszerűen meghúzza a zsinórt s csak akkor veszi észre, hogy a zsinór nincs sehol. S akkor két lehetőség van! Az egyik lehetőség, hogy végig üvölti a zuhanást, káromkodik, felelősöket keres. Miért pont én? Mi történik velünk? A másik lehetőség, hogy gyönyörködik a tájban. Ez se megoldás. És most arra teszek kísérletet, hogy felhívjam a figyelmeteket: van rajtunk ejtőernyő, de a zsinór, amit idáig rutinszerűen a jobb oldalon húzkodtunk, azt máshol kell meghúzni! Ez azt jelenti, hogy bizonyos értelemben a régi formák már nem jók.

Alapélménnyé vált a szorongás. Munka, egészség, pénz, hitel, jövő, gyerekeink sorsa. A Bokorban is azt tapasztaljuk, hogy az egzisztenciális gondok hihetetlen módon megnöttek. Ma a találkozóiomon, a közösségeimben a beszámolók bizony munkahelyi, esetleg anyagi gondokkal kezdődnek. Gondolatok arra, hogy a magyar társadalomban a 66 éves átlagéletkorból 52 évet él le egészségesen az átlag magyar, 14 évet pedig betegen! Ugyanez a dán társadalomban 76 átlagéletkorhoz 70 egészséges év és 6 betegen eltöltött év.

Ugyanakkor azt is látjuk, hogy azért, ami történik igazából mi is mérhetetlenül felelősek vagyunk, és okozói vagyunk ezeknek a válságjelenségeknek. Úgy gondolom, hogy a Bokor is és a keresztény ember is Magyarországon kicsit gondolkodás nélkül sodródik a mai társadalomban. Az ökológiai lábnyomunkról: megcsináltuk közösségeimben ennek a kiértékelését, egy átlag Bokor tag ökológiai lábnyoma, - ha az 1 az irányadó- kb. 1,5-2,5 között van. Van egy kontroll csoportom, a Kána (házas hétvégés) mozgalomból megmaradt un. budai elit keresztényekből álló közösség, ott is elvégeztük ezt a tesztet: 6-8 között jön ki az ökológiai lábnyom. Hihetetlen, hogy milyen pazarlóan élünk és hogy a kereszténység milyen módon van benne ebben az egészségben.

Ma azt is tudjuk, hogy a nagy magabiztos rendszerek összeomolnak! A Tomka Miklós-féle egyházi kutatásokat most publikálták, amiből megtudjuk, hogy 15 év alatt 74%-ra (tehát 26 %-kal) csökkent a templomba járók száma Magyarországon. Bizony ezek a nagy fenntartó struktúrák is mérhetetlen módon erodálódnak. És most nem beszélek társadalombiztosításról, hitel és nyugdíjrendszerekről. Természetesen a válság és a kiút-keresés meghozza a maga elméleteit is. Kutatóintézetek foglalkoznak azzal, hogy mi fog történni. Biztosan olvastátok, hogy a WWF 2002-ben prognosztizált egy jelentést arról, hogy mi fog bekövetkezni a világban 2050-ben. 2008-ban, tehát 6 év után, a WWF már 2030-ra várja a 2050-re jóslott állapotokat. Azaz 6 év alatt 20 évet romlott a helyzet. Annyit kellett módosítani 6 év alatt (a hat év folyamatainak ismeretében), hogy a várt jelenségek 20 évvel hamarabb fognak bekövetkezni.

2. A jövő forgatókönyvei- „mond te kít választanál”

Mik a jövő forgatókönyvei? Azért kérdezem ezt, mert akár tetszik, akár nem, ezek a forgatókönyvek fognak bekövetkezni, illetve bekövetkezésük már jelenleg is folyamatban van. Ezeket nagy kutatóintézetek alakították ki. Én most nem a szélsőségekről akarok beszélni (Római klubot vagy Budapest csoportot, akik egyoldalúan nézik ezeket a dolgokat), hanem arról, amit ma a világban a legjobban elfogadnak, tudományos alapokon. Ezek az ún. SEI prognózisok. Alapvetően hat forgatókönyv van a világban.

2.1 Hagományos megoldások – jelenlegi folyamatok alapvetően maradnak

Az egyik forgatókönyv az ún. *fenntartható fejlődés*, ami azt jelenti, hogy bajok persze vannak, de majd minden rendbe jön, a piac szabályozza önmagát, a technika fejlődik, a gondok megoldódnak.

Egy második modell - ez is még a fenntartható fejlődés kategóriájában van - hogy új irányítási modellek lesznek, beavatkozik az állam, létrejön egy világkormány, világ-hadsereg, és ha kell felülről, okos erőszakkal irányítják a világot. Látjuk ezt is, Európai Unió, az egész globalizáció folyamata, amit a gazdaság illetve a politika követ majd. De ezek még mindig optimista előrejelzések, hiszen arra törekednek, hogy a jelenlegi folyamatok alapvetően fent maradjanak, azaz fenntartható lesz a fejlődés.

2.2 A „nagy összeomlás”

A harmadik lehetőség az összeomlás és káosz. Nyilván, hogyha a világot látjuk, vannak olyan helyek, amikor erről már lehet beszélni. Mondhatjuk azt, hogy ma Magyarországon, Borsod megyében az összeomlás és a káosz kezd uralkodni, vagy a világnak bizonyos helyein és dolgaiban (pl. fekete Afrika), de nagyon gyorsan legyűrűznek ezek a folyamatok máshova is.

Egy negyedik forgatókönyv az erődöknek a világa. Ez azt jelenti, hogy a gazdagok erődöket építenek, ahol koncentrálnak az anyagi, kulturális javakat, és ezeket az erődöket minden eszközzel védik másokkal szemben. A Kairos mozgalom pl. annak a nagy szószólója, hogy ez ne így legyen. Megvannak erre a civil szervezetek, akik az erődvilágra felhívják a figyelmet! Én mint építész azt látom, hogy ma olyan lakóparkok a sikeresek, amelyek be vannak kerítve szögesdróttal, és fegyveresek őrzik. Minden nómenklatúra megépíti a maga Rózsadombját. Az egyik a közelünkben, Fót-ligeten van, fegyveres őrök őrzik azt a kb. 100 villát, ahol a mai gazdasági és politikai nómenklatúra él.

2.3 Fenntartható élet

Mi az ötödik lehetőség? Az, amikor nem fenntartható fejlődésről beszélünk, hanem fenntartható életről! És ennek az egyik formája a lokális, közvetlen demokrácia, a helyi kis egységekben folyó önellátó élet. Ez természetesen *nagyarányú életszínvonal-vesztéssel jár. A Siklaky-féle modellek magyarországi szószólója mondta, hogy a 30-as évek életszínvonala tér vissza; ez azt jelenti, hogy az or-*

szágban önellátásra való törekvés lesz, létrejönnek a faluközösségek. Az emberek, ha kell kényszerből egymást segítik, a közlekedés leépül, és kb. 20 km-es távolságban lesznek települések, és ezek a települések egyfajta mezőgazdasági és energetikai önellátással fognak élni fenntartható életmódon.

A hatodik ilyen lehetőség a fenntartható élet szervezett társadalmakban, de ez kényszer alatt jön létre. Itt a forgatókönyvekben nagyon sok minden szerepel, hogy milyen kényszerek vannak. A legdurvábbat elmondom: az ivóvízbe belekeverik a fogamzásgátlót. (Az AIDS-sel sújtott afrikai országokban javasolt forgatókönyvek). Értitek, hogy ez mit jelent? Én nem riogatni akarok, de ha nem lesz más mód drasztikus beavatkozások várhatók a mindennapi életünkbe. A SEI skandináv kutatóintézet ezt a hat lehetőséget kínálja nekünk!

Nyilván ezek nem ilyen tisztán valósulnak majd meg, hanem valamilyen kevert állapotban, és nem ilyen sterilen, ahogy én elmondtam, hanem egy rész ebből, egy rész abból. Országoként is változó lesz. Az országokénti változásban jönnek elő a nemzeti specialitások. Magyarországra nézve ez a dolog nagyon tragikusnak néz ki. Gondoljátok el, hogy a magyar társadalom olyan, mint egy doboz. Ennek a doboznak van alja, teteje és oldalai, s ezt a dobozt minden oldalról nyomás éri.

Felülről a globalizáció, a nagytőke. Ki kell mondani bizonyos értelemben azt is, hogy idegen térhódítások. Van egy jogász barátom, aki Jeruzsálemből költözött ide, s amikor, mint tervező kapcsolatba kerültem vele s mondtam, hogy nekem nem nagyon tetszik ez a térfoglalás, ő azt mondta: Itt 600 ezer embernek volt munkahelye és lakása. Azt visszaszerezzük.

Alulról nyomja ezt a dobozt a cigányság. Ez egy hihetetlen probléma. Én naponta, mint az építőiparban dolgozó ember találkozom ezzel. Amikor barbarizálódásról, tehát a civilizáció széteséséről beszélek, elsősorban ezekre kell ma Magyarországon gondolni. És ez a nyomás nem csak a szegénység, hanem az emberi minőség oldaláról is katasztrofális.

Oldalról is nyomja valami ezt a dobozt: Itt szintén a magyar sorskérdésekről kell beszélni: Trianon nyomja, a magyar történelem, a herderi jóslat beteljesülésének két évszázados réme. A nyelv, a hazafiság, a történelem roncsolódása.

Mi történik akkor, ha egy dobozban megnő a nyomás? Nyilván a dobozon belül megnőnek a feszültségek, s ezek kitörni készülnek. Kitörhet szelíd formában: az önzésben, az elkeserítő demográfiai mutatókon, a rossz közérzetben. Bogár László barátunk a társadalom minden szegmensének roncsolódásáról beszél. Aki tud, elmenekül. Az „értelmiség árulása” újra és újra bekövetkezik. A kontroll csoportokban a mi gyerekeink korosztályának többsége külföldi egyetemeken tanul vagy dolgozik. Megnőnek a félelmek! Eléggé lehangoló ez a kép és nem akartam semmiféle optimista forgatókönyvet mondani ezzel kapcsolatban, mert nagyon reálisan kell látnunk, hogy mi is történik. Most visszagondolok az ejtőernyős hasonlatra és az a kérdés, hogy elkezด์nk-e

óbégnak, hogy ez történik, meg az történik, és napokig tudnánk sorolni az egyéni, társadalmi sérelmeinket, vagy pedig valamilyen megoldást keresünk.

Még annyit szeretnék mondani, hogy amikor a forгатatókönyvek ennyire negatívak és sötétek, akkor az irracionális elem mindig megerősödik és ez a magyar társadalomra nagyon jellemző. Aki figyeli a szellemi irányultságot látja, hogy mennyire jelen van irracionális. Legyen az a 2012 probléma. Vagy Jézus második eljöveteletől kezdve az ufóig mindenféle ötlet van már arra, hogy a problémákra milyen külső megoldások lesznek. Ezek teljes mértékben abszurdnak tűnnek számomra.

3. Miért történik mindez? - „nekünk Mohács kell?”

– kérdezhetjük a költővel. Van egy nagyon vallásos válasz erre, ami ma már kicsit cinikusnak is tűnhet: azért kell ennek megtörténni, hogy Isten dicsősége nyilvánvalóvá váljon! Ez egy nagyon jó válasz lehetne és egy közösség, akár a Bokor mondhatja azt is, hogy hoppá, hát tényleg így van: nagyon nehéz helyzetbe kerültünk, magyarul megtaláltuk a kihívást! A kihívás gyakorlatilag a túlélés, és itt most úgy kell cselekednünk, hogy az Isten dicsősége nyilvánvalóvá váljon. A másik egy rezignált válasz, megvan a Szózatban, ez az a balsors, aminek jönnie kell!

Ha a válságnak az okait kutatjuk, akkor beszélünk arról, hogy bár ez egy gazdasági vagy pénzügyi válság, ám a problémák gyökere sokkal mélyebben van. Ma – szoktuk mondani – a válság gyökere alapvetően az önzés, az emberi természet. De azért azt a kérdést is föl kell tenni, hogy miként lehetséges az, hogy az Isten képére és hasonlóságára teremtett ember ennyire elrontja a világot? Ennyire képtelen reagálni a teremtettségére? A bemutatott Istenkép ennyire rosszul mutatja be az Istent? Nagyon sok szerző azt mondja, hogy minden válság oka egy spirituális krízis! Erről nehéz beszélni, mert tulajdonképpen a saját hitünket is megkérdőjelezi, és itt most nem feltétlenül a Bokorról beszélek, hanem inkább az Egyházzól. Nincs-e valami baj azzal az istenképpel, amit hirdetünk? Nem következik-e ebből egy rossz emberkép, és a rossz emberkép nem hoz-e létre egy rossz társadalmat? Tehát torz az istenkép, emberkép és társadalom? A megoldás nem technikai, nem feltétlenül az, hogy keressük a falura költözés esélyeit, hanem hogy rendbe tesszük a fejekben a dolgokat. Ez azért nagyon nehéz, mert az idő nagyon felgyorsult. 2000 év alatt a fejekben nem lett rend, miért gondoljuk, hogy a következő 10-15 évben rendet lehet tenni? Tudjátok, hogy tankhajók mennek a tengeren, viszik az olajat, és csak 16 km-es körben tudnak megfordulni! Itt olyan tehetetlenségi nyomatóka van a kultúráknak, a hiteknek, hogy szinte reménytelennek tűnik az, hogy belülről valamilyen változás legyen. Mi elég sokat foglalkoztunk már az istenkép kérdéssel és két problémás dolgot látok!

Az egyik probléma az, hogy sokak istenképében az Istennek szükségei vannak. Szüksége van a Fia halálára, arra, hogy jók legyünk, és hogy imádkozzunk hozzá. Hogyha az Istennek szükségei vannak, akkor az ember is gondolhatja azt, hogy nekem is vannak jogos szükségleteim, megérdemlem, hogy ezeket a szükségleteimet valaki

kielégítse. Ezért olyan társadalmat építetek, mely által – ahogy Isten is –, kielégíthetem a szükségleteimet, és mivel a javak korlátozva vannak, ez csak a mások rovására történhet. Ebből a torz istenképből, a szükségben lévő Isten képéből, a szükségben lévő ember képe rajzolódik ki, és ennek hozadékaként a társadalomban létrejönnek különböző struktúrák, önzések, gazdagság és szegénység. Amikor Jézus beszél a szükségletekről, akkor ő egész mást mond: „száz annyit kapsz”, „ami van elég”, „mindannyian testvérek vagytok”.

Az istenképnek a másik problémája, hogy nagyon aránytalan. Az Atya, Fiú, Szentlélek hármasságban a kereszténység szinte kizárólagosan a Fiúra teszi a hangsúlyt. „Ha Jézus Krisztus nem támad fel semmit nem ér a mi hitünk”- mondja Szent Pál. A Fiú központúság a test központúságot jelenti a teológiában: teste szenvedett, teste feltámadt, az Egyház Krisztus titokzatos teste, testét vesszük az eucharishtiában. A Miatyánkban pedig mondjuk: „ahogy a mennyben úgy a földön is”- hát az embernek is a test lett a legfontosabb, a saját teste. Ne csodálkozzunk azon, hogyha az Isten világa Fiú (test) központú, itt a „földön is” testközpontú a lét. Lehet, hogy ezek nagyon merész összefüggések, de higgyétek el, hogy működnek! És ezek a tények. Az embernek a teste lett a legfontosabb, azt kényeztetni, arra épülnek rá iparágak, reklámok, fogyasztási kényszerek, vagy akár az erőszak. Én úgy gondolom, és amennyire a teológiát ismerem, hogy az Atyát és a Szentlelket rehabilitálni kell a Fiú mellett! Ha elfeledkezünk a Szentháromság teljességéről, a saját létünk „háromságáról” is (lélek, elme, test) megfeledkezünk. Mindez az új gondolkodás új teológiai fogalmakat hoz létre, pl. azt, hogy engem személyesen teremtett meg az Isten. A protestáns egyházakban a személyes megváltó az egyik legfőbb teológiai gondolat. Vagy pl. a Lélek, mint személyes vigasztaló. Ezek az új teológiai fogalmak szerintem a testvériségnek a kultúráját fogják hordozni. Másképp tekintek majd önmagamra, hiszen teremtett vagyok, a másokra, hiszen egyek vagyunk, és másképp a Földre, hiszen az is a teremtés része, közös örökségünk. Nekünk erősségünk, hogy ezzel foglalkozunk, és azt látom, hogy a Fiú által meghatározott istenkép 40 éve ott lebeg előttünk. Ezt nem kell túllépni, csak kiegészíteni. Újra kell gombolni a kabátot, a teológiai kabátját is. Senki nem teszi meg helyettünk. Meg kell keresni az Atyának és a Szentléleknek a normál megjelenéseit, lehetőségeit az ember életében. Ez új elméleti alapokat adhatna arra, hogy megértsük, mi is történik a világban.

Szeretnék fölolvadni egy chaszid történetet, ami jól jellemzi a lehetőségeinket:

„Egy rabbi egyszer megkérdezte tanítványait:

- Hajnalban mikor tudod megmondani, mikor változik a sötétség világossá?

Az egyik tanuló így válaszolt:

- Amikor egy szamarat meg tudok különböztetni egy kóstól!

- Nem - válaszolt a rabbi.

Most egy másik tanuló válaszolt:

- *Amikor meg tudom különböztetni a pálmát a fügétől!*

- *Nem - válaszolta most is a rabbi.*

- *Akkor hát mi a helyes válasz? - kérdezték a tanulók.*

- *Amikor minden férfi és nő szemébe tekintve a bátyádat és nővéredet fogod látni - mondta a rabbi -, az a fény! Minden más csak sötétség!"*

Ez most rimel a bevezetőben énekelt dalra Szent Ferencről!

4. Hol él ma a reménység?- „hol a boldogság mostanában?”

Hol él ma az én meglátásom szerint a testvériség? Azt látjuk, hogy ez a fény, amiről a rabbi beszél, hála Istennek egyre jobban dereng a magyar társadalomban is, és ez egy fajta remény. Lehet, hogy át kell gondolni a mi kapcsolódási rendszerünket. Úgy látom, hogy ma a testvériség azokban a nagy ideológiai háttérrel rendelkező közösségekben él, amiket én most bio-, öko-, ezo-, etno-, teoközösségeknek fogok nevezni. Rögtön hozzá is teszem, hogy a Bokor ezekre a közösségekre véleményem szerint idáig, hogy válaszolt.

Vannak a **bio vagy öko alapon álló közösségek**, sokféle van ma már Borsod megyétől kezdve Győr-Sopron megyéig. Emlékeztek, a Bokor volt az egyik első, aki az öko csoportot létrehozta, mely aztán hosszú évekig élt még. A Bokorliget, ami lehetőség lett volna erre, Csipkerózsika álmát alussza. Ebben a kérdésben igazán nem tudunk előbbre lépni, nem tudunk testvéreket találni, vagy nem éreztük azt meg, hogy ezekkel a közösségekkel, milyen kapcsolódási pontjaink lehetnek.

A második nagy közösségi típus az **ezoközösség**. Erre nagyon sok példa van ma már, s ezektől úgy félünk, mint ördög a tömjénfüsttől. Miért félünk? Mert függetlenül attól, hogy a Bokor, vagy mi személyesen az Egyháztól távolságot tartunk, monopóliumait - melyek az ő erényeit és erejét adják - tudat alatt vagy tudatosan mi is magunkra vettük. Az Egyház monopóliuma az Isten! Az Egyháznak nem attól van hatalma és nem attól egyház, hogy földje, pénze, iskolája és struktúrája van, hanem attól, hogy övé az istenfogalom. S mindenkitől, aki ezt az istenfogalmat megkérdőjelezi - s ezekben az ezoterikus körökben ez megkérdőjeleződik - elkezdünk félni. Úgy vettem észre, hogy nagyon sok értékes dolgot tudnánk tőlük is tanulni. A mai tudományos és pszichológiai kutatások bizony erősítik az ő pozíciójukat.

Az Egyháznak nemcsak az Isten a monopóliuma, hanem a halál is. Mi történik a halálban, az ítéletnek a problémája, a túlvilág, a „mit érdemes csinálni”; ezek mély monopóliumok, tán szentségtörésnek is tűnik a számotokra ezt vitatni. Az Egyház harmadik monopóliuma a szex. Ezt mára már túlhaladtuk a mindennapos életünkben. Ez volt az első monopólium, ami lerombolódott. A másik kettő is recseg-ropog, van is nagy kapkodás. Viszont az **ezo** közösségi lét virágzik ma Magyarországon és mindehütt a világban.

A harmadik csoporttípus az **etnoközösség**, tehát nemzeti tudatú közösség. Rengeteg dolgot lehetne mondani ezekről is: mik léteznek ma Magyarországon. Itt is problémáink vannak, az egyetemes jézusi emberszeretet mögött a nemzet fogalma zavaró lett. Tudni kell azt, hogy az első globalizáció a kereszténység volt a világban: egységes nyelv, egységes kultúra. A Római Birodalom érdeke volt, hogy Jeruzsálemtől Londonig egységesen meneteljen a katona, egységesen gondolkodjon és higgyen a nép. Ezzel a fogalommal se tudunk mit kezdeni, pedig etno alapon nagyon sok közösség jött létre. Barantások, Pilis-kutatók, jurtalakók, kurultájosok, sumér-hun-magyar kontinuitásban gondolkodók, lovasjászok, dobosok, Emese álmát álmodók vannak szép számmal - és talán köztünk is.

Vannak a **teo vagyis az istenhít alapú közösségek**. Ezek érdekes módon Magyarországon elsősorban a keleti vallásokhoz kötődnek. Egyet ismerek személyesen, Nandafalva, Balástya mellett élő védikus hindu közösség, ahol több család él, 70-80 ember. Mindenki ismeri a Krisna-völgyet Somogyvámoson. Keresztény vonalon ezek a közösségek vagy egyházi gyámkodással működnek, vagy igazából nem jöttek létre. Schönstadt például Óbudaváron nagyon szépen kiépítette a maga kulturális és idegenforgalmi közösségi központját.

5. Miért maradtunk el a fősodortól, miért topogunk? – „haza a magasban”

Tehát mintha a „haza a magasban” lenne a jellemző a testvériség és a Bokor viszonyára: nincs haza, mindenkinek van lakása, otthona, a „haza a magasban” van. Magyarán az immanens remény nem vonzó. Azaz csak a vágyak szintjén vannak a testvériség következő lépcsői az életünkben. Miért maradtunk mi le erről a fősodorról? Miért tapogatózunk?

5.1 Jellemző ránk az izoláció.

Ennek természetesen vannak előnyei is, már-már magabiztos, kicsit nagyképű istenkép és teológia, és ennek megfelelően, ez az istenkép kitölti a lelki életet. A lelki élet az istenképünknek a foglya, ezért csak nagyon szűk szegmensét éljük meg, s ennek következtében a szellemi élet is sokkal kevésbé működik a Bokorban, mint a 80-as években. Az ember belső hármassága: lélek, szellem és test. Keresni kell a lelkünk új útjait, emberi képességeink (itt elsősorban lelki és szellemi) kibontását.

5.2. Súlyos probléma a harmadik generáció „el-vestése”.

Tudom, hogy sokan vagytok - és bocsánat ha valakit megbántok - de erre készítettem egy táblázatot. Megvizsgáltam 6 közösséget, kértem adatokat, A-B-C-D-E-F közösségek, mind második generációs Bokor közösség. Csak egyet emelek ki közülük. Az „A” közösség: 12 fő, 6 házaspár, született 22 gyerek, a gyerek-felnőtt aránya 1,8; 3,6 gyerek családonként. (Ez Gyurka bácsi számítása szerint a Bokorra 3,2). A 22 gyerekből 7

van Bokor közösségben, de a gyerekeknek 32%-a jár csak Bokor közösségbe. Ha a Bokor közösségbe járó gyerekek folytatják a Bokrot, akkor a változás 0,6, tehát a megszületett második generáció nagy létszáma ellenére csak 60%-ban reprodukálja a Bokrot. Ha ezt a 6 közösséget összesítjük, akkor egy kicsit jobb arány jön ki a gyerekszámra, és egy kicsit rosszabb arány a gyerekek súlyozott Bokorhoz tartozására. Ezzel azt akarom mondani, hogy amikor kikutatunk, ez az igazi aranybánya! A természetes szaporodás szinte duplája, de a Bokorbeli szaporodás a fele! Tehát négyszeres hiányok vannak a harmadik generációban a Bokor továbbélése szempontjából. Ahelyett, hogy duplázódnánk feleződünk.

Ez mindenképpen egyfajta lemaradása a mi életünknek, hiszen a második generáció derékháza 50 és 60 év között van, és azt a szellemi, lelki, társadalmi inspirációt, dinamizmust, ami a fiatalokra jellemző, nem érezzük. Ezt azért mondtam - nem bántva a fiatalokat - hogy rengeteg kérdést és feladatot kell nekik is végiggondolnunk.

5.3. Hogy miért maradtunk le?

Úgy gondolom, hogy a Bokor a magyar szellemi életben nem vesz részt. Nem nagyon látom azt, hogy valaki folyóiratokba ír, vagy a társadalom formálódásában valamilyen módon részt vesz. Egy kicsit gettósodunk, ennek megfelelően nagyon hosszadalmasak az útkereséseink, és úgy érzem itt a változások előtt, hogy szellemi, lelki, anyagi tartalékaink nincsenek. Az önálló szellemi életünk hiánya vezet sokunkat más szekértáborokba, leszünk szószólói sokszor számunkra idegen eszmeiségnek.

5.4. A Bokorban sok jó egyéni és közösségi példa van.

A sok jó példa létezik, de gyakorlatilag ezek magányosak maradnak. Gondolok itt Bányára, a Bokorligetre vagy bármi másra. Például Dőry Pistáké egyházasfalui kezdeményezésének visszhangtalanságára. Úgy érzem, hogy kevés a Bokorban az egymásért végzett munka. Arról beszéltem – korábban más KVT-ken ill. a KD-ban - hogy milyen feladatkörök lennének, mit kellene a gyerekekkel csinálni. Persze mindig van valami, de a Bokor létszámához, erejéhez, tudatosságához képest ez nagyon-nagyon kevés és ezt tükrözik is a statisztikák. Összegezhetném úgy is: nagyon kellene szeretni és szolgálni egymást.

Lemaradunk, leválunk a fősodorról, haza a magasan: majd a mennyországban megvalósul a transzcendencia, az Isten Ország. S az immanens ország valamiért zárójelbe kerül. Nehezen működik a Bokor szociális hálóját, a gyerekmunka, a belső piac. Nincsenek közös vállalkozások, munkahelyek, tervek, szociális projektek. A vezetés és a struktúra gondjaira is sokszor felhívtuk már egymás figyelmét. A Bokor létszámának és vonzásának csökkenése bizony a mi belső hiányosságai miatt is keletkeznek. A jelen kor változásai anyagi, szellemi és lelki tartalékok nélkül érnek minket el.

6. Önmagunk rendbetétele – esély a túlélésre – „de nehéz az iskolatáska”

Arról is szeretnék beszélni, hogy mi az esélyünk a túlélésre? Hogyan kellene önmagunkat rendbe tenni?

6.1. Első feladat az egyénnek - saját magunknak - a rendbetétele.

Biztosan hallottatok az érzelmi intelligenciáról. Elvégeztetnek egy tesztet, mely a következőképpen működik: van egy 22 érzelmi reakcióból álló skála, ez a kiértékelés szempontja. Az érzelmeket felsorolják a szeretet és a félelem között. Föltesznek provokatív kérdéseket, és az első, azonnali reakcióra kíváncsiak, amit besorolnak a 22-es skálába. A magyar átlag érzelmi intelligencia a 16-nál van, a lenti harmadban! A spontán reakciókat a düh, a gyűlölet, a szorongás (ez egy kicsit már pozitívabb reakció), az elutasítás, és messze nem a szeretetnek, az elfogadásnak a módjai jellemzik.

Amikor az egyén rendbe teszi az életét, nemcsak ezekre a helyzetekre tud intelligensen reagálni, hanem a házastársára, a családi problémákra, a boltban vagy a buszon, amikor rálépnek a lábára stb. Nagyon-nagyon fontos, hogy az érzelmi intelligenciát tudatosan fejlesszük!

A másik dolog, amiről úgy gondolom, hogy az egyén szintjén kell megcsinálni, az az Istenre figyelés kultúrája. Ez összetett dolog, a XIX században elterjedt az „Isten meghalt” koncepciója, s elfelejtettük az istenképünk következtében, hogy milyen sokféle módon van jelen a mi világunkban. Nem csak a természetre gondolok, hanem bizonyos feladatokra, az emberi kapcsolatokra, a szépségre, a jóságra! Ez kulturális kérdés, emberi attitűd, hogy az ember mennyire veszi ezeket észre. Ezek nagyban fejleszthetők.

A harmadik dolog, amit az egyén tud megoldani, az nem más, mint az istenkép átalakítása vagy alakítása. Nem gondolom, hogy bele szabad szólnunk egymás istenképébe, de el kellene újra gondolkodni, hogy a teremtés, a saját teremtettségem és az emberi lehetőségeim megélése, ami a teremtettségéből adódik, milyen egyéni és közösségi változásokat tud majd hozni.

Ezekre a válságokra, amik be fognak következni, tudatosan kell készülni, ahogy József Attila írja: „szoktatom szívemet a csendhez”. Ez egy gyönyörű mondat, arról szól, hogy az embernek egy változáshoz először érzelmileg kell hozzáállni. Szoktatni kell a szívemet ahhoz, hogy valami megváltozik. Készülni kell erre a változásra, belül rendet rakni, anyagilag, érzelmileg, közösségileg fölkészülni. Keresni a hasonló embereket, a közösségépítést, jó példákat. Motivációt kell találni. Demeczky Jenő javasolta, hogy minden családban legyen egy túlélési polc, ahová mindig nyúlhatunk.

A tudatos készülésnek meg kell lenni az egyén szintjén. Fontos – még mindig az egyén szintjén –, hogy az információkat nagyon gondosan kell szűrni és gyűjteni, illetve kapcsolatokat kell keresni!

Dóra jár egy rehabilitációs szakmérnöki tanfolyamra, ahol a fogyatékkal élők építészeti problémáját mérnöki-építész szemmel kezelik. Beadtuk oda azt a dolgozatot, ami a Bokor vidéki életközösségre a KD-ban megjelent. Ez volt a szakdolgozatának a magja, és hihetetlen pozitív reakciók voltak rá! Ez nem a Bokor, hanem a mérnöki, népegészségügyi, rehabilitációs világ véleménye.

6.2. A másik esély a túlélésre, a család rendbe rakása!

Egy barátom, aki a 2. legnagyobb magyarországi bank stratégiai igazgatója, azt mondta, hogy a globalizációnak csak a mediterrán családmodell és a közösségek tudnak ellenállni! A mediterrán családmodell, ahol minden szerep, ami az ember életében fontos, a családon belül összpontosul. A család tudja ezt a sokszínűséget produkálni. Kezdtetek el tudatosan fölépíteni a kis- és nagycsaládot! A mediterrán család az a 3. unokatestvéri szintig működik. Ha elmentek Olaszországba, Görögországba, azt látjátok, hogy nem nagyon néznek TV-t este az emberek, mert a család annyira érdekes! Ez egy nagyon élő és ellenálló modell!

Egy nagycsaládban már minden szerep megtalálható: van ott bölcs öreg, lázadó fiatal, simlis, bohóc, bombanő, szorgalmas igavonó, sikerember, keresztapa, széltoló, világfi, tündérkisasszony, pap és gazdálkodó stb. lehetne még folytatni. Színes, izgalmas, teljes világ ez, nincs is nagyon másra szükség. És persze van pénzügyi és érzelmi alap, ingatlan és sok közös program. Tehát építsétek újra a tágabb családot, keressétek ami összeköt, a közös múltat, sztorikat és persze a közös munkát és szórakozást is.

6.3 .A másik modell a közösség!

A családnál bizony a sokat emlegetett „nózitórlés” és a „Mi lesz ha...?” kérdések felvetése egyre aktuálisabb lesz! Itt a családhoz nem tartozók integrálása is fölmerül, hiszen vannak magányos emberek, akiknek így-úgy alakult az életük. Lehet, hogy a második generáció már nem tud semmit tenni, de – ha már fiatalon nem sikerült – egy közös öregkorban gondolkodhat, beszélhet az élettér és az életmód kérdéseiről.

Föl lehetne vetni Bokorszintű dolgokat, Bokor szociális háló, Bokor belső struktúrájának rendbetétele, munka, életáldozat, odaadás a Bokorért. Erről már sokat beszélgettünk különböző fórumokon: adj egy évet a Bokornak, szervezz meg valamit, struktúra, gyermekmunka stb.

7. De hol marad a küldetés – „arra születünk”

A sok beszéd után a túlélésről felmerül, hogy mi a küldetés? Hol az a zsinór, amit meg kell rántanunk. Ez a másik szó! Azt mondom, hogy amiről idáig beszéltem: az a küldetés! Megtalálni ma a túlélésnek, az egyéni értékeinkhez kapcsolódó testvériségbe ágyazódott formáit! Megtalálni az anyagiakban szerényen, de szellemekben, lelkiekben, kapcsolatokban, szeretetben gazdagon való élés mindennapi és elméleti módját. Noét is kinevették, mikor a bárkát építette. Pedig akkor még szép idő volt. Nekünk ma már beborult, esik, és szürke fellegek szántják a horizontot. Bárkára van szükség. A Bokor Bárkájára. Ez igazából a Bokornak is a célja. És ez a bárka, senki előtt nem fogja bezárni a kaput, mindenki fel tud rá kapaszkodni, mert ezt úgy kell megvalósítani, hogy nyitott maradjon a rászorulók számára.

Végezetül hallgassátok meg Ady Endre egy gyönyörű versét!

Ady Endre

Fölszállott a páva

*„Fölszállott a páva a vármegye-házra,
Sok szegény legénynek szabadulására.”*

*Kényes, büszke pávák, Nap-szédítő tollak,
Hírrel hirdessétek: másképpen lesz holnap.*

*Másképpen lesz holnap, másképpen lesz végre,
Új arcok, új szemek kacagnak az égre.*

*Új szelek nyögetik az ős, magyar fákat,
Várjuk már, várjuk az új magyar csodákat.*

*Vagy bolondok vagyunk s elveszünk egy szálíg,
Vagy ez a mi hitünk valóságra válik.*

*Új lángok, új hitek, új kohók, új szentek,
Vagy vagytok, vagy ismét semmi ködbe mentek.*

*Vagy láng csap az ódon, vad vármegye-házra,
Vagy itt ül a lelkünk tovább leigázva.*

*Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek,
Vagy marad régiben a bús, magyar élet.*

*„Fölszállott a páva a vármegye-házra,
Sok szegény legénynek szabadulására.”*

○○○○●●●○○○○

Pálos Rozita

Vigasz

mikor egy ajtó
bezárul – Isten kinyit
egy sokkal szebbet

DRYP

MIRŐL MI JUT AZ ESZEMBE MÁJUSI KÁNIKULA IDEJÉN A KERTBEN

Kezdjük egy kis kronológiával. Alig telt el két hét azóta, hogy még hófödte virágbimbók dideregtek a japánbirs cserjén, sőt még néhány napig őrizték is a hó pamacsokat, majd rájuk szakadt a nyár tavasz helyett s szinte órák alatt virágba borultak. Kimaradt a tavasz. Nyári meleget mutattak a hőmérők az ablakban, a teraszon, napon és árnyékban.

A kertben felszáradt a talaj. A környező dombok is zöldre váltották sápadt színüket s a fehéren virágzó kökénybokrok jelezték, hogy ideje a krumplit elültetni. Sok év után most jutott abba az elkényeztetett helyzetbe, hogy a tavaly ősszel kiszórt s beforgatott féladagos szerves trágyával erősített talajba kerültek a gumók. Idén a borsó vetésével sem tudtuk megelőzni a burgonyaültetést. A lila- és vörös dughagymák is földbe kerültek, csak a cékla magok maradtak a zacskóban az első májusi napon.

Ez a télből gyors nyárra váltás a lemosó permetezések jó időzítését is megnehezítette. Nem is sikerült csak az őszibarackot lekezelní, a többiek annyira siettek behozni lemaradásukat, hogy szinte a szemem láttára bontották ki a virágbimbóikat. A metszést is csak a szőlőn tudtam, mertem elvégezni – de ott már sírtak is a nyesett vesszők.

Az öreg cseresznyefánk is két nap alatt elvirágzott. Majd a pirosuló gyümölcsök láttán fogjuk megtudni, hogy milyen szorgalmasak voltak a méhek ilyen rövid idő alatt ekkora nagy virág-köntösön gyűjtögetve.

A cseresznyevirágzásról jutott eszembe, hogy Japánban ez szakrális ünnep. Eltart egy hétig is, ráadásul a japán cseresznyék többségének még termése sincs. Virágünnep ez, amellyel a tavasz kezdetét, a mezőgazdasági munkák megindulását és az élet körforgását, benne a természet újjászületését köszöntik. A meteorológusok szerint ebben az évben újra nagyon korán kinyíltak a cseresznyevirágok.

Legutóbb 2002-ben fordult elő, hogy a szigetország már március közepére cseresznyevirágba borult, ez ugyanis általában csak a hónap utolsó hetére szokott bekövetkezni. Tavaly 15 nappal később kezdődött a virágzási szezon, idén azonban a szokatlanul enyhe márciusi időjárásnak köszönhetően sikerült beállítani a 2002-es rekordot – olvasom az egyik internetes portálon. A legtöbb virágzó japán cseresznyefa nem terem ehető cseresznyét. Az ehető cseresznyét a nyugati népek vezették be Japánba a Meiji korszak elején (1868-1912). A satonishiki cseresznyét az 1900-as évek elején kezdték terme

lni, a nevé is termelőjéről, Sato Esuke-ről kapta. Addig elég volt a virág szépségében gyönyörködni, illatában megfürdeni, de sem üvegben, (télre kompótnak) sem bankban nem mérték a hasznát. Nálunk parkok, utcák dísznövénye lett, amit sokan össze is tévesztenek a díszszilvával. Rengeteg szíromlevelű tömött virágaival szinte teljesen befedi az ágait, de ezek sem hoznak termést, ezért gyökérről szaporítják. És itt sem pompáznak néhány napnál tovább, akkor pedig bőségesen beterítik maguk alatt a járdát. Lehet sepergetni.

Egy-két nappal később és hosszabban virágzott viszont a meggyfánk. Amennyivel később bontogatta fehér szirmú virágait, annyival jobban igyekezett, hogy mihamarabb gyümölcsöket neveljen belőlük. Szíromhullás után már ott duzzadtak az apró zöld, alig-borsószemnyi meggy szemek. Mag-nemes meggyek. Amelyek különösebb kertész beavatkozás nélkül is ugyanolyan termést hoznak, mint amilyen fáról származnak. Nem is győztem elajándékozni a magoncokat, amelyek a szertesét „lődőzött” magokból nőttek.

Ezért felénk – ó milyen haszonelvűség – a meggyvirágzásra szoktunk figyelni, hogy meg tudjuk óvni az egyre többféle moníliaától, a cseresznyéről átszokott kártevőiről már nem is beszélve.

*****

Pálos Rozsita

Fohász

találj magadra bennem Uram
 hogy létezzem
 mielőtt leszáll az alkony

SZEGHEŐ JÓZSEF

Olvastam...

Kor- vagy kórrajz?

Másodjára jelent meg az idén Laczkfi János sziporkázóan szellemes és igaz könyve rólunk – magyarokról. Az ötgyermekes zsámbéki tanár-író-költő-műfordító a televízió irodalmi műsoraiból is ismerős.

A könyv *fülszövege* is már minden jót ígér:

Ügyesen egyensúlyozva – még vallásosságunkról is – derűs iróniával tud szólni. Ízelítőül és kedvcsinálónak ezt a fejezetet idézzük.

LÉLEK ÉS ÉLET

Ami a magyar ember metafizikához való viszonyát illeti, az a mindennapok szintjén talán leginkább az elképesztően változatos káromkodások arzenáljában jut kifejezésre. Hitetlenkedő külföldieknek hosszasan kell fordítgatni és magyarázni, hogy valóban mindennapi használatnak örvendenek azok a verbális pornófilm-jelenetek, melyekben bármely, káromkodásban közepesen képzett magyar szakmunkás habozás nélkül és bámulatos fantáziával szerepelteti a Jóistent vagy Szűz Máriát. Egy magyar szerzetes, Jeleníts atya számolt be róla, hogy ő hosszú évtizedek óta tanít szakmunkástanulókat, és mikor az egyház hét szentségéről magyarázott, egyik srác tekintetében felcsillant a megértés szikrája, mert hát hiszen az apja is éppen a „szentségeket” emlegetve szitkozódik nap mint nap. A paptanárnak tanulságképpen azt vonja le, hogy amíg Magyarországon a káromkodásoknak van szakrális vonatkozása,

addig bizonyos értelemben keresztény államról beszélhetünk. A jelenségnek történelmi előzményei is vannak, mert egy hajdani német krónikás feljegyezte, hogy az ellenfélre rontó törökök „Allah, Allah!”, míg a magyarok „Nubozmek” kiáltással idézték saját istenüket...

A magyar ember egy ízben belga barátját kalauzolta végig Budapest utcáin, megmutatva a városnak számára kedves és fontos arcát. Amikor a 19. század közepén épült, csupa márvány Szent István-bazilikához értek, mely rendkívül látogatott turisztikai célpont, a biztonsági őr éppen kinyitni készült a bejáratot elrekesztő rácsos nagykaput, és káromkodott közben, mint a záporosó. A templomba lépve éppen egy litánia kellős közepén találták a papot és a hívek seregét – annál a szakasznál tartottak, amely a káromkodások miatt hangzik el, engesztelésül. Vagyis rögtön, házon belül megtermelték a metafizikai orvosságot...

Aki részt vesz augusztus 20-án, az ezeréves magyar államiság évfordulóján, az ugyanezen bazilika előtti téren zajló Szent Jobb körmeneten, talán időutazáson vagy filmforgatáson érzi magát. A magyar ember számára viszonylag megszokott, hogy a katolikus egyház, a rendszerváltás után visszakapva számos ingatlanát vagy földterületét, az elmulasztott időt mintegy bepótolva, szívesen ünnepel és erősíti hívei összetartozását nagy és szín pompás rendezvényekkel. A magyar ember francia barátai méltatlankodnak olykor, belelátva kicsit a magyar egyházi életbe, hogy hol van itt a „szegények egyháza”, muszáj-e diplomáciai hangulatú fogadásokon, Dunán lecsorgó luxus-sétahajókon végződni egy-egy nagy nemzetközi egyházi konferenciának?

Az érem másik oldala, hogy a papság az országgal tartott a török elleni harcok során. Több olyan legenda szerzetes emlékezete maradt fenn, akik a harcoló sereg vérzivatarára közepette maguk is kockára tették az életüket, buzdították a küzdőket, forgatták a kardot. Később, a katolikus többség mellett megerősödő protestáns egyházak több szabadságharc bölcsőjévé váltak, és mind az 1711-es, mind az 1848-as forradalomban számos református lelkész és katolikus pap vitézkedett a csatatereken. A szovjet hadsereg bejövetelekor Apó Vilmos püspököt egy laza géppisztolysorozattal azért lötték keresztül, mert az erőszakoskodó oroszok elől testével védelmezte a pincébe bújó asszonyokat. Később Mindszenty bíboros-érseket a már felállt kommunista kormány ugyancsak radikalizmusa miatt távolította el hivatalából. „Vörös szemmel” nyilván botrányosnak tűnt például, hogy az egyik legnagyobb büszkeségükként emlegetett, kommunista érzelmű budapesti gyárüzemben, Csepelen az érsek úr hetvenezer érdeklődő munkás előtt tartott nagyszerű beszédet. Az 1950-es években a totális államhatalom tucatjával dugta börtönbe a kellemtelenkedő papokat, főként, akik az ifjúságot szervezték. Ennek ellenére mindvégig léteztek igazi, féllillegálisan fennmaradt egyházi ifjúsági szervezetek. Hivatalosan indiántábornak álcázták őket titkos vezetőik, a lehallgatott telefonok miatt rejtjeles nyelven szervezték kirándulásaikat és összejöveteleiket, a névsorokat pedig

sosem írták le, néhány jó emlékezetű pap vagy civil emlékezetébe voltak csak feljegyezve. Kalandregénybe illő évek voltak ezek.

Akadtak természetesen „bajszos papok”, ahogy a népnyelv a hatalom által csuhába bújtatott államrendőröket nevezte, és voltak „békepapok”, akiket így vagy úgy megszaroltak, esetleg a ranglétrán való emelkedésért cserébe szolgálták a vörös hatalmat... A magyar ember maga is látott motyogó papokat, fásult papokat, cinikus papokat, gonoszkodó papokat, no meg lelkeseket, rátermetteket, vagányokat is. Magyarország egyik legnépszerűbb közszereplője egy Romániában (Erdélyben) élő magyar szerzetes, Bójte Csaba, aki elképesztő életkedvével, humorával, talpraesettségével és főként tetteivel nyugözi le az embereket, vallási hovatartozástól és pártállástól függetlenül, pedig ez nem kis dolog ma erre felé. Bójte atya magukra hagyott vagy árva gyerekek sokaságát gyűjti össze a legnagyobb nyomorba zuhant területekről, otthonokat épít nekik, eleinte a semmiből, majd a hozzá áramló elképesztő mennyiségű adományból, és persze ragadós életpéldájával rengeteg önkéntest vonz magához, akik nevelőszülőként, kisegítőként építik ezt az elképesztő, minden gravitációs törvényt meghazudtoló „birodalmat”.

Óriási sikert aratott és több mint egymillió nézőt vonzott egy internetes videómegosztón „a gördeszkás atya”, aki fekete reverendájában az utca egyszerű kölkeinek tart bemutatót a guruló sportszer használatáról. Pécs utcáin pedig gyakorta látni egy reverendája felett foszforeszkáló láthatósági mellényt viselő papot, aki freestyle focitrukkokkal szórakoztatja az arra járókat, amúgy meg autóstoppal közlekedik, és prédikációiban így szerzett színes tapasztalatait is megosztja a hívekkel. A magyar ember egyik egyháztörténész pap ismerőse az autók boldondja volt, és egy jelenleg autószerelőként dolgozó volt ministránsa segített neki megélni ezt a szenvedélyét. Ausztriából vagy Németországból hozott karambolozott terepjárókat vagy cabriókat, kipofozta őket, és bagóért adta el az atyának. Úgyhogy a ministránsok és a teológiaprofesszor időnként a nyitott tetejű verda fedélzetén, dübörgő zenével furikáztak a belvárosi utcákon. Bármilyen közheyles, a reverenda nem távvezérelt bábokat rejt, hanem eleven, sokféle figurákat, és ez szerencsére nem csak pedofilbotrányok és hivatali visszaélések kapcsán derül ki.

(HELIKON Kiadó 2012,2013)

Könyvajánló

RICHARD ROHR

AZ ELENGEDÉS SZABADSÁGA

[ford. Révész M. Magda]. - Kecskemét: Korda Kiadó, 2012.

„Richard Rohr 1943-ban született Kansas államban német gyökerű, katolikus családból. 1987 óta Új-Mexikó állambeli Albuquerque-ban működő ferences kolostorban él, az „Akcio és elmélyülés” (Center for Action and Contemplation) keresztény központ vezetője. 2000-ben rákbetegséget diagnosztizáltak nála, amelyből a néhány hónapnyi életesélyt jósoló orvosi prognózisok ellenére felgyógyult. Lelki gyakorlatokat, kurzusokat vezet, előadásokat tart, könyvei az Egyesült Államokban és Európában egyaránt népszerűek.” (*Sapientia Főiskola*)

„Vannak írások, melyek megnyugtatók, mert megerősítik a világról alkotott eddigi elképzeléseinket. És vannak olyanok, melyek ezzel ellentétben felkavarnak, mert szétzilálják – és aztán teljesen új alapokon újjáépítik – mindazt, amit önmagunkról és minden másról gondoltunk. Richard Rohr ferences lelki író művei ez utóbbiak közé tartoznak.

Ha valaki belső utakon jár, a legkülönfélébb függőségeket fogja önmagában felfedezni. Rohr atya legújabb, Az elengedés szabadsága című könyve abban segít, hogy miként tudunk megszabadulni nem csak azoktól, amelyek nyilvánvalóak, mint az alkohol, a nikotin, vagy a pénz. Észre kell vennünk, hogy telis-tele vagyunk más, sokkal kevésbé szembetűnő függőségekkel is. Mindezekelőtt hamis istenképpel, istenképekkel. Isten ugyanis manapság fogyasztási cikké lett. Úgy gondolkodunk róla, hogy az beleilleszkedjen abba a rendszerbe, amit – esetleg sok évvel ezelőtt – kialakítottunk magunknak.

A szerző figyelmeztet, hogy a nagy hitvallók mindig képesek voltak arra, hogy elengedjék pillanatnyilag megformált istenképüket. Rohr atya arra szólít fel, hogy ne akarjunk rendelkezni Isten felett – a „jőjjön el a te országod” mellé oda kell érteni az „én országom helyébe” kijelentést is. Bírálja azt is, amikor valaki azt gondolja magáról, hogy Istennel kapcsolatban egyedül neki lehet igaza, hogy csak ő birtokolja az igazságot. A szerző más könyveiből is jól ismert stílusához hozzátartozik, hogy sokszor meglepő gondolatokkal próbál bennünket kikökönteni a megszokott kerékvágásból. Vajon miért férfiként gondoljuk el Istent? – kérdezi. Azért, mert egy nő szájából nem fogadnánk el az erőszak elutasítását vagy a szeresd ellenségedet! parancsát. A keresztények társadalompolitikai kihívása című fejezetben eltér a gazdag ifjú történetének jól ismert, a lényeg mellett elsikló magyarázatától. A gazdagságot tágan értelmezi – hatalom, befolyás vagy bármilyen más függőség –, mely sziklaként zárja el az üdvösségre vezető utat. Rohr atya a cselekvést és az elmélyülést egyaránt fontosnak tartja, ezért is ajánl egy gyakorlatot, melyet akár rövid idő alatt

is elvégezhetünk. Képzeljünk el egy folyót, melyen függőségeink, félelmeink hajóként úsznak, majd hagyjuk magunk előtt elhaladni őket. Meg is erősíthetjük képzeletünket azzal, hogy kimondjuk: mindez nem én vagyok, nincs rájuk szükségem. Két fontos tanácsot ad még: ne gyűlöljük ezeket a „hajókat”, és a pozitív függőségeinket is merjük nevükön nevezni, ne csak azokat, melyeket ártalmasnak vélünk. Hogyan lehet a szabadságot megtalálni és továbbadni? Próbáljuk ki azt az utat, melyet Rohr atya ajánl!

(Új Ember Könyvespolcra)

Ízelítő az első részből (Erről a témáról I. János Pál beszélt egyszer pápasága idején, halála után gúnyos szolás volt papi körökben, hogy az Isten 33 napig volt nő.) :

ATYAISTEN - ANYAISTEN

Valahányszor az Egyesült Államokban erről a témáról beszélünk, az mindig sok vitával és félreértéssel jár. Gyakran mondjuk: A prófétáknak az a szerepük, hogy az embereket szabaddá tegyék az Isten számára. De ugyanúgy az is a próféták dolga, hogy az Istent „szabadon tartsák” az emberek számára.

De mitől is szabadon? Szeretném azzal kezdeni, ami ma talán közhelynek tűnik: az első parancsolattal. Ebben az áll, hogy ne faragjunk képet Istenről, és ne is imádjuk a magunk által készített képeket.

Mi azonban sohase vettük komolyan ezt az első parancsolatot. Isten az embert a saját képére teremtette - olvassuk a Teremtés könyvében. Erre mi visszaadtuk neki a bókot, és istent faragtuk a saját képünkre és hasonlatosságunkra. Így rendszerint Istenből vagy az istenekből önmagunk tükörképe és kivetítése lett. Előbb-utóbb valamiféle törzsi istent produkáltunk. A patriarchális alakult Európában istent előszeretettel látjuk férfiként. Noha már a Genézisben, a Teremtés könyvében is az áll: „Isten megteremtette az embert a maga képére, férfinek és nőnek (Ter 1,27). Ez teljesen világosan kimondja, hogy Isten nem lehet kizárólag férfi. Mégis mintha ehhez külön bizonyítékra volna szükségünk. Felettébb nehezünkre esik Istent meghagyni Istennek, tehát olyannak, aki nagyobb, mint a mi egész kultúránk, valamennyi tervezetével együtt.

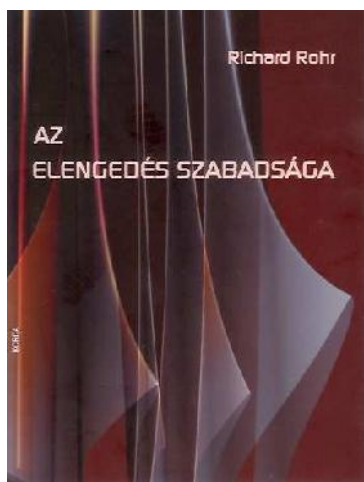
Am hiába az egész teológiai érvelés, az ilyen kérdéseknél mindig az uralkodó kultúra viszi el a pálmát. Úgy látszik, mindig megtaláljuk az útját-módját annak, hogy a dolgot saját kezben tartsuk. Olyan képet alakítunk ki tehát magunknak az Istenről, amelyik beleillik a rendszerünkbe. Például egy olyan Istenét, aki szívesen játszik háborúsdit, akárcsak mi. Szükségünk van egy hatalmas vágyó Istenre, hiszen mi is szívesen uralkodunk. Közben figyelmen kívül hagyjuk, sőt teljesen elfelejtettük, amit Jézus mondott nekünk az Istenről.

Az első parancsolat tilalma első látásra csak faragott képekre vonatkozik, vagyis a kezünk művére. Valójában azokról az istenképekről van szó, amelyeket a fejünkben rajzolunk és örökítünk meg Róla. Az általam ismert nagy hitvallók mindig újra elengedték a pillanatnyilag megformált istenképüket. Ezt az önmaguktól való nagymértékű távolságtartás tette lehetővé számukra. Sokféle elképzelés burjánzik ugyanis a fejünkben Istenről. Sok a vallás, és kevés a hit.

A vallás gyakran csupán eszköz ahhoz, hogy fenntarthatassuk kényelmes istenképünket, még ha beteggé tevő és romboló is. Jobban érezzük magunkat azzal, amit már ismerünk. A hit azonban mindig új, és nem éppen meghitt helyekre hív meg bennünket. Láthatjuk az Exodus (- Kivonulás) könyvében, amint az emberek inkább visszakíváncoltak az egyiptomi rabszolgaságba, mintsem hogy a pusztába vezessék őket, ahol „nincs kéznél” az Isten.

Amikor növekszünk, az önmagunkról alkotott képünk általában párhuzamos síneken halad az Istenképünkkel. S ha a kettő közül az egyik összetörik, a másiknak is össze kell törnie. Mi mind a kettőn csüngünk, és a kettő összefügg. Minden hitbeli válság erről szól. Ha ti valóban növekedtek a hitben, akkor ennek - feltételezésem szerint - két-három évenként be kell következnie. A hitbeli sötétség az a közbenső idő, amikor a régimár egy idő óta el kellett hagynotok, de az újat még nem találtátok meg. Ez az a borzasztó köztes térség, ahol senki sem kíván hosszasan tartózkodni.

Ilyenkor olyan helyre szeretnék visszahúzódní, ahol megtudom, hogy ki vagyok és ki az Isten. Még ha az önmagamról őrzött kép és az Isten-képem egymást kölcsönösen megsemmisítik is - ami gyakran előfordul -, a hit „spirituális utazása” mindnyájunktól azt kívánja, hogy engedjük szélnek Istenről és önmagunkról meglévő képünket. Ezt viszont mi nem tudjuk a fejünkben, önhatalmúlag véghezvinni. Ez a folyamat végbemegy bennünk. Minden, amit tennünk kell: élni, nyíltan és őszintén és hagyni, hogy a világ valósága elérjen bennünket. Mert nem a fejben és nem is a plébános úr szentbeszéde által fogunk megtérni - hanem a körülmények által, amelyeket hatni engedünk magunkra. S ha a valóság megérint bennünket, onnantól már nem tart sokáig, hogy a bensőnkben útnak indulva egy könyörületességgel teli, nagylelkű térségre bukkanunk. Ott nem lesz helye egy Zeusz istennek, aki mennydörgős mennykővel csapkod maga körül. S ha mi Istent valóban magunkhoz enged-

jük, akkor a jó öreg kaporszakállas télapó istenképnek sincs jövője, de még a férfi istenkép se működik sokáig.

Jézus kiment a pusztába, ahol negyven napot töltött, (Mt 4,2) és ott megszabadult a képeitől. Kiüresedett. Ez a böjt valódi értelme: kiüresedni a saját képeinktől. Csak miután az önmagáról alkotott képétől kiüresedett (lásd az ördög kísértései a pusztában), ajándékozott neki az Atya egy megerősített, új képet, és nevezte őt „szeretett fiá”-nak. Jézus helyesen járt el, amikor Istenét Atyjának nevezte, ami, természetesen, nem független a patriarchális kultúrától, még ha az Atya meghitt, gyengéd változatát használta is, amikor Istent „abbá”-nak, vagyis papának nevezte. Ez feltehetőleg sokat elárul emberi atyjáról, Józseféről, és a hozzá való bizalmas viszonyáról is. Ugyanakkor Jézus hasonlataiból és példabeszédeiből világosan látszik, hogy menyeyi Atyjáról beszélve Őt olyan vonásokkal ruházta fel, amelyeket rendszerint a nőknek tulajdonítunk. Ez különösen áll a tékozló fiú történetére (Lk 15,11-32) vagy pedig amikor úgy beszél az Istenről, mint egy tyúk- anyóról, aki legszívesebben a szárnyai alá venné a fiókáit (Mt 23,37).

Minden képet át kell törnünk ahhoz, hogy megtaláljuk azt, aki valóban az Isten. Az emberek, akik a pusztában kiüresednek, mindig olyan Istennel találkoznak, aki nagyobb annál, mint amit remélni mertek. Az amerikai trappista szerzetes és költő, Thomas Merton, egy férfi, aki engem erősen befolyásolt, úgy írja le a tapasztalatait, mint „kegyelmet a kegyelmen belül”. Akik valóban imádkoznak, ezt mindig is tudták. Szavamra mondom, hogy ebben nincs semmi, amitől félnek kellene. Ezt azonban nincs miért elhínnetek addig, amíg az utazást nem teszitek meg saját magatok.

A jelenleg meglévő istenképünk és önmagunkról alkotott képünk elengedése mindig félelemmel és bizonytalansággal jár. Egyedül az Isten tud bennünket vezetni, és minden, amit valaki megtehet, az, hogy mindent elenged. Valamennyi nagy világvallás ezt az elengedést tanítja. Azt, hogyan kell félreállnunk.

Meg vagyok győződve arról: mi az evangéliumot - főként az észak-európai országokban - ön- kontrollá változtattuk. Én azonban szentül hiszem, hogy az evangéliumban elsősorban önátadásról van szó. Az önkontroll a gondolkodásnak férfias változata. Az önátadás inkább a női gondolkodásmódnak felel meg.

Az USA-ban leggyakrabban létrejövő csoportokat „12 lépcsős” programokénak hívják. Kezdeményezőjük Bili Wilson volt, aki az azóta világszerte elterjedt „Anonyme Alkoholiker” szervezetet alapította. Ennek a mintájára jönnek létre a 12 lépcsős programok csoportjai és ha úgy szaporodnak tovább, mint eddig, Amerikában hamarosan négy ilyen program jut egy plébániára. Ezek a csoportok önátadásról beszélnek, miközben az egyház az önkontrollt hajtogatja. Nem úgy helyezkednek el a templomokban, mint szokásos, hanem körben ülnek. Megosztják egymás között a fájdalmaikat, és megosztják a szegénységüket. Nem jön oda semmiféle terapeuta, hogy pszichoanalizálja őket, se karizmatikus, hogy felettük imádkozzon. Semmi egyéb, mint Krisztus csupasz testének a titka, amikor az

emberek szolidaritásban és egységben gyülekeznek, megosztják egymással a bizalmukat és a szenvedésüket. Nem a hatalomból, hanem a hatalomnélküliségből, a tehetetlenségből jönnek, és akkor Krisztus közöttük van. S az ilyen csoportokban több a gyógyulás, mint a mi templomaink legtöbbszörében. S én úgy érzem, hogy ez egy sokkal nőiesebb kép az egyházzal és egy nőibb kép az Istenről mint Személyről, aki velünk érez, és aki gyógyít.

Ahogy annyan mások, én is sokszor kérdeztem magamtól, vajon miért jött el Jézus férfiként, és aztán miért választott ki 12 férfi tanítványt. Nekem van erre egy saját értelmezésem, noha nincs rá bizonyítékom. Úgy gondolom, hogy ha Jézus mint nő jött volna el, irgalmas és megbocsátó lett volna, és mint nő hirdettet volna erőszakmentességet, azt nem vettük volna se komolyan, se kinyilatkoztatásnak. Azt mondtuk volna: ez pusztán csak a tipikus női hozzáállás a dolgokhoz.

Mi, férfiak, mindig egy uralkodó Istent akartunk. Olyan Istent, aki megengedi a németeknek, hogy öljk a franciákat és a franciáknak, hogy öljk az angolokat. Egy istennő erre nem lett volna alkalmas. S a Hegyi Beszéd is oda lett volna. Odatartani a másik orcát is - ilyesminek egy férfiegyházban nincs helye. És hogy is van az az ellenség szeretetével? A Hegyi Beszéd óta az egyház ütközési folyamatban van az evangéliummal. Az ütközésből egyirányú közlekedés lett, és a nyertes nem Jézus tanítása volt, hanem a nyugati civilizáció.

A feltámadás első tanúja nem férfi volt, hanem egy asszony, Mária Magdolna. Az egyháztörténelem első ezer évében apostolasszonynak nevezték. S hogy az is volt, az kiderül mind a négy evangéliumból.

A középkorban megpróbáltuk az egyensúlynak ezt a hiányát Mária képével pótolni. S mi, katolikusok ezt talán túlzásba vittük. A Mária-tiszteletet szinte istentiszteletként kezeltük, ami rossz teológia volt, de talán jó pszichológia. Hiányoltuk az Isten női arculatát. A 11-13. századig a templomok többsége Európában Mi Asszonyunk, vagy Máriáról nevezett templom volt. Mintha minden lélek olyan Isten után sóvárgott volna, aki gyengéd és lágyszívű, mint Mária volt.

Emlékszem arra az időre, amikor kisfiú voltam Kansasben. A papjaink és a nővérek arra biztattak bennünket, kis katolikusokat, hogy rózsafüzért imádkozunk. Így mondogatták: „Ha majd egyszer az égbe kerülsz, Szent Péter ott áll majd a kapuban. Nála van, természetesen, a kulcs, de hát ő férfi, és a férfiak csak feltételhez kötött szeretetet ismernek. Lehet a kapun bekukucskálni, ott van Jézus, de hát ő is férfi. És aki mögötte ül a trónon, az Atya, az is férfi.” És a jó ír származású nővérek ezután huncutul hozzáfűzték: „De van ám egy titkos bejárat.” „Menjete a mennország hátsó bejáratához!” - (Na én nem vagyok biztos benne, hogy az égnek lenne egy hátsó bejárata.) - Ezt mondták: „Ha jó kisfiú vagy és imádkoztad a rózsafüzéredet, akkor Mária ott lesz a hátsó ablaknál és a rózsafüzér ott fog lógni az ablakból, és Mária azon fog felhúzni téged.” Rossz teológia, de kö-

zérhető. Mert a legtöbb ember a feltételhez kötött atyai és a feltétlen anyai szeretet között nő fel. Ez ugyan az én saját életemre nem vonatkozik, mert az én jó anyám német származású volt, a mi családjában ő ügyelt a fegyelemre, és nem hunyt szemet semmi felett, soha. Apám ezzel szemben igen lágyszívű volt. S talán ez az oka, hogy én könyveket írhattam a férfi- spiritualitásról, és hogy miért érzem jól magam Isten atyai arculatával.

Ahogy látják, nem annyira hittudományi kérdésről van itt szó, mint inkább arról, hogy miként vagy kiként közelít meg bennünket az Isten. Néha úgy kell jönnie, mint barát-nak, máskor mint szeretőnek. Máskor meg talán az a jó, ha Isten mint Apa jön felénk. És ha az utazást folytatjátok, megígérem, hogy Isten női alakban is megnyilvánul, és némelyekkel most először fordul elő, hogy beleszeretnek. Sokan azonban - szerintem - egyáltalán nem is szeretik az Istent, sokan még a vallásosak közül sem. Ezt persze maguknak sem vallják be. Hányan félnek az Istentől! Meny-nyien élnek meg úgy az Istent, mint hidegséget és távoltage-t, vagy mint aki játszik az emberrel és sarokba szorítja őt. De hiszen semmi sincs, amitől félnetek kellene. Az egyetlen, amit elveszíthettek, az a hamis képek az Istentől.

De arra nincs is szükség. Ahogy az önmagatokról alkotott túlbecsült vagy alábecsült képre sincs, sem pedig az Istentől alkotott mindenkor túl kicsiny képre. S amikor innen elmentek, egyáltalán semmit sem kell tennetek. Egyszerűen csak arra kérjétek az Istent, hogy tanítson meg szabadnak lennetek.

Végül pedig visszatérek Mária képére. Mária azért olyan tökéletes, mert úgy látszik, megvan az a képessége, hogy kiüresítse magát. A méhe üres volt, kész a befogadásra. Kész volt arra, hogy elengedje azt a képet az Istentől, amit az ő saját hittudománya tanított róla. Egy monoteista zsidó lány nem lehetett bármilyen módon is felkészülve a megtestesülésre. Isten teljesen transcendens, túlvilági. És hogyha eddig a rabbiknak hitt, hogy Isten a szavakban és a Tórában és a parancsolatokban jön az emberhez, akkor semmi sem készítette őt fel arra, hogy elhiggye: Isten hússá és vérré és testté is lehet, és éppen rajta keresztül. Az egésznek semmi köze nem volt a hittudományhoz. Az ő „tudomány”-a inkább a sebezhetőség, az elengedés, az üresség, az önmaga kiszolgáltatása körébe tartozott, - ám mindebből semmi nem játszódtott a fejben. Egy nő volt, aki „igen”-t mondott, úgy, hogy Jézus megszülethetett. És minél inkább kilép az egyház a fejből és behelyezkedik a női lélekbe, annál inkább lesz képes arra, hogy Krisztust befogadja és kihordja a világ számára. Nem azt a Krisztust, akin mi mint katolikusok és mint protestánsok, mint szabadelvűek és mint konzervatívok hitvitázhatunk, hanem azt a Krisztust, akire rádöbbenünk, aki nem hagyja, hogy őt „ismerjük” - hanem csak azt, hogy szeressük.

++++++

Pálos Rozita válogatott versei (elektromos változatban) a Szerkesztőségtől kérhető.

Pálos Rozita (1926-1985)

[eredeti név: Pawelcze Rozália]

„Hogy valójában ki ez a költő, nála sem az dönti el, több erénye van-e, mint gyöngesége? Azt a legjobb, az idő homokjából kimeredő művei mutatják: az Anyámnak, az Éjjeli könyörgés, a Konfesszió, az Avilai Szent Teréz, a Visszatérés, a Boldogan élek Ostiában, a Hétköznapi sóhajtás, a Szombat, a János apostol, a Háromszáz napig, az Élektra, az Orpheus, és ez a nagy, nyugodt, kimagasló darab, a Caesar levele Luciusnak, a Tudtam, a Ha most jönnél, és a többiek - a fele is elég volna ahhoz, hogy megőrizték a nevét. Ki volt ez a megremegő szívű, felnőtten is kislányos, tanító és örökké tanuló, a szívárvány, a fák és az angyalok nyelvét szorgalmasan kibetűző, a díványán heverészve verset vers után író, mellőzött és a „többiek” közé tessékelt ember, aki sírva és ujjongva, mérhetetlen bizalommal és kiadói előszobákban szorongva vitte a maga különös fényeivel megszabdalt és földíszített verseit, ki-kimerészkedve fájdalma „pengével faragott csöndjéből” miközben belső tűz és belső öröm töltötte el? A fény kalandora volt, aki azért keményen és rugékonnyan nemet mondott a hétköznapi cselvetéseire. Ezt írja a Konfesszió című versében:

ismerem

a szó a szem

a láb a kéz

a száj a könny trükkjeit

ismerem

ezért nem tűnök semmi közeledést

Volt azonban valaki, akinek jöttét nemcsak várta, hanem leste és vágyakozott rá:

ha most jönnél jókor jönnél

bár pillám se mozdítanám

szirmát bontja a halálom

halkan ennyit szólnék talán (*Ha most jönnél*).

S amikor Trappistaként elmondhatta magáról, hogy

vágyaimról a húst learattam

ezért vagyok

átégtém a szavak tisztítótüzen

berendezve szolid halálomat

az égig hallgatok.;

azt pillantotta meg e nagy és végső hallgatásban, aki-ről már nem lehetett mást és többet mondanía:

egy király közeledik

(*Szulami*).

Egyedül a valóság mérhető. S ami méri, az a még valóbb valóság, s annak tükröződése a szellemben. Pálos Rozita költészete valóság, tehát rangos, és állja a próbát.”

VASADI PÉTER